îmbogățiți, unii cu averi impresionante, le iau locul. Funcționează astfel psihologia afirmării de sine, dar și încrederea în Progres și Educație. Modelele cele mai reprezentative rămân în America, unde burghezia este mai bogată și de mai multă vreme mai liberă.

Am văzut deja exemplele de mai sus, dar cel mai elocvent rămâne Andrew Carnegie (1835-1919). Scoțian născut în sărăcie, fiul unui țesător de damasc pauperizat de Revoluția Industrială, dar care contribuie în țara lui natală la alcătuirea unei mici biblioteci comunale, viitorul magnat ajunge, în 1848, la 13 ani în SUA, la Pittsburg. Aici este impresionat de o bibliotecă publică gratuită, fondată de un particular, și descoperă plăcerea lecturii. Nu devine însă un intelectual, ci un mare industriaș cu o avere fabuloasă. Aceasta se datorează inteligenței și spiritului întreprinzător, dar și unei legislații care permite ca lucrătorii să muncească și peste zece ore pe zi, șapte zile din șapte, fără altă zi liberă decât de Crăciun, în condițiile în care accidentele de muncă erau frecvente, iar perspectiva de pensie absentă. Patron neîndurător ca toți ceilalți în epocă, Andrew Carnegie își folosește circa 90% din averea astfel dobândită pornind de la zero, pentru a fonda 2.509 de biblioteci în SUA, Marea Britanie, Scoția, Irlanda, Canada și alte zone mai exotice (Caraibe, Insulele Fiji). Este și fondatorul altor instituții de cultură și susținătorul poeților și artiștilor, pentru care este un adevărat binefăcător (conform filosofiei sale filantropice „Gospel of Wealth").

În 1890 declara că cel mai de preț dar care poate fi oferit unei comunități este o bibliotecă publică, al cărei rol este esențial pentru bunăstarea societății.

Meritul lui este acela de a fi donat fondurile pentru construcția de clădiri de biblioteci publice, dar nu necondiționat, ci numai acolo unde comunitatea se angaja să le susțină plătind achiziția de cărți, întreținerea clădirilor și personalul, așa cum a făcut și pentru Biblioteca Publică din New York.

Bibliotecile Carnegie au devenit un fenomen. Purtând la intrare emblema soarelui răsărind și deviza „Să fie lumină", ele au jucat un rol de o importanță majoră pentru accesul la cunoaștere și se păstrează mărturiile a zeci de scriitori americani a căror devenire a fost marcată de ele.

Ca orice întreprindere, bibliotecile Carnegie au fost și contestate ca produs a unui capitalism sălbatic și al orgoliului fondatorului, dar efectele lor în societatea americană au fost benefice și încă pe termen lung, poate mai mult chiar decât se întâmpla în Europa, unde conștiința utilității bibliotecilor populare/publice se impusese înainte de jumătatea secolului.

În Marea Britanie, în 1850, parlamentarul William Ewart a convins Parlamentul să adopte o lege privind dreptul oricărui oraș de a avea o bibliotecă publică.

Franța avea deja tradiție în acest sens, căci încă Revoluția de la 1789 pusese bazele bibliotecilor municipale, cu un rol totuși mai mult de colecție-muzeu privind istoria locală. Abia Revoluția din 1848 legifera lectura publică.

În întreaga Europă bibliotecile populare/publice, lectura publică (alături de conferințele publice) educă și instruiesc categorii tot mai largi și diverse de cetățeni. Se dezvoltă pe lângă librării cabinete de lectură, societăți de lectură, iar educația este un scop social declarat, în aceeași măsură în care modelul vremii face din lectură un scop personal, formativ.

În același timp, școlile publice de diferite niveluri dezvoltă biblioteci școlare, iar acolo unde localitatea nu are bibliotecă publică, acestea servesc în acest scop și comunității.

Toate aceste fenomene se manifestă și în statele românești, pentru care secolul al XIX-lea înseamnă conectarea la modernitate și sincronizare cu Europa.

Și în lumea bibliotecilor universitare se produc schimbări. În Franța, până la jumătatea secolului existau biblioteci ale facultăților, nu mari și fără legătură între ele.

În 1812, Napoleon I transformă o asemenea bibliotecă, aflată la colegiul Louis-le-Grand, în Biblioteca Universității Franței, dar aceasta servește numai profesorilor. În 1846 este redenumită Biblioteca Sorbonei. Abia în 1873 se instituie dreptul studenților de a dispune de biblioteci.

Germania studioasă și organizată este însă cel mai bun model din perspectiva bibliotecilor universitare ale secolului al XIX-lea. Universitățile din Halle (fondată în 1694) și din Göttingen (fondată în 1734) dezvoltă biblioteci puternice și bine conduse încă din secolul al XVIII-lea, care joacă un rol major ca model pentru celelalte. La Berlin, colecția personală a principelui elector Friedrich Wilhelm de Brandenburg din 1661, devenită bibliotecă regală din 1701, apoi instituție a statului din 1918 (Biblioteca de Stat a Prusiei), azi bibliotecă națională (Staatsbibliothek zu Berlin), este folosită și ca bibliotecă pentru studenți. Universitatea din Berlin (fondată în 1810) avea și ea din 1831 o bibliotecă. De altfel, în secolul al XIX-lea, în care se organizează pretutindeni învățământul public și se înmulțesc simțitor liceele, crește considerabil și numărul studenților.

Deși secolul al XIX-lea este prin excelență burghez, iar bibliotecile sunt fondate de oamenii timpului (negustori, industriași, oameni de afaceri), există și excepții remarcabile. Astfel în Franța, Henri d'Orléans, duce d'Aumale (1822-1897), fiul regelui Louis Philippe, aristocrat extrem de bogat, moștenitorul domeniului Condé de la Chantilly, care a trăit mai multe exiluri și reveniri în țara sa, academician, mare amator de artă și bibliofil,

a acumulat un fond de carte de mare valoare în biblioteca sa de la castelul Chantilly, pe care l-a refăcut după distrugerile Revoluției din 1789. El a donat încă din timpul vieții castelul, biblioteca și colecțiile de artă Institutului Franței, structură organizatorică ce reunește cinci mari acedemii (franceză, de inscripții și litere, de științe, de arte frumoase, de științe morale și politice).

Biblioteca ducelui d'Aumale era cea mai mare colecție privată din Franța secolului al XIX-lea și este vizitată în prezent de zeci de mii de turiști, dar ca spirit, gust și ambianță aparține totuși stilului aristocratic al Vechiului Regim, al cărui exponent era proprietarul.

Legată de învățământ, de înființarea societăților științifice și de structurile academice, lumea bibliotecilor se organizează din ce în ce mai coerent. Aceasta înseamnă apariția unei legislații a domeniului, nașterea unui învățământ de specialitate, diferențierea disciplinelor bibliologiei, specializarea bibliotecarilor prin diviziunea muncii de bibliotecă.

În 1802, un bibliotecar erudit, Gabriel Peignot (1767-1849) tipărește un *Dictionnaire raisonné de bibliologie* (*Dicționar explicativ de bibliologie*), folosind pentru prima oară acest termen.

În 1810, bibliograful Jacques Charles Brunet (1780-1867) publică prima ediție a unui ghid pentru bibliotecari (*Manuel du libraire et de l'amateur des livres* (*Manualul librarului și amatorului de cărți*), trei volume, cu un supliment în 1834, tot în trei volume). Lucrarea s-a bucurat de un viu interes în epocă, cunoscând mai multe ediții. În 1834, Charles Nodier (1780-1844), romancier și bibliotecar fondează periodicul *Bulletin du bibliophile* (*Buletinul bibliofilului*).

Din secolul al XIX-lea, funcția de bibliotecar nu mai este deținută doar de clerici și oameni de litere, ca ocupație secundară, ci revine unor persoane anume formate, cum erau absolvenții de la École Nationale de Chartes (fondată la Paris în 1821 pentru pregătirea în științele auxiliare ale istoriei și a personalului necesar în arhive și biblioteci).

În America se naște, în 1876, la Philadelphia, American Library Association, asociație profesională fondată de personalități printre care Charles Amy Cutter (1837-1903) și Melvil Dewey (1851-1931). Amândoi s-au afirmat ca organizatori de biblioteci și creatori de sisteme de clasificare a cărților (Cutter Expansive Classification; Dewey Decimal Classification). Melvil Dewey a înființat în 1883 la Columbia College cea mai veche instituție din lume de formare a bibliotecarilor (devenită din 1890 New York Library School).

Această profesionalizare a muncii de bibliotecă va avea ca urmare nașterea unor principii, tehnici și proceduri specifice de catalogare, de clasificare, de conservare și comunicare, ce vor fi sporite și standardizate mai departe în secolul următor.

BIBLIOTECA SECOLULUI XX – NOI MISIUNI

După Primul Război Mondial, când se încheie *de facto* secolul al XIX-lea, lumea modernă se va schimba nu cu o evidență șocantă, ci treptat. Pe parcursul secolului XX, istoria bibliotecilor cunoaște trei perioade cu caractere distincte sub aspect material, al politicilor culturale, al serviciilor, competențelor profesionale și al misiunilor asumate în raport cu societatea.

Cea dintâi perioadă este circumscrisă intervalului 1900-1939 și este marcată de dezbaterile pentru adaptarea bibliotecilor la transformările societății. În Franța ia ființă încă din 1906 *l'Association des bibliothécaires français* (*Asociația bibliotecarilor francezi*), iar Eugène Morel (1869-1934), bibliotecar la Biblioteca Națională, publică două pledoarii pentru calitățile bibliotecii moderne (*Bibliothèques* (Bibliotecile), 1908 și *La Librarie publique* (Biblioteca publică), 1910), ca urmare a experiențelor sale profesionale prilejuite de călătorii la Londra și în SUA. El descoperă o nouă problematică mai orientată către public (întâmpinarea copiilor, servicii specifice pentru cititori, documentarea pentru adulți, accesul liber la raft, calificarea și perfecționarea bibliotecarilor). În 1911 introduce în Franța clasificarea Dewey și organizează, cu ajutorul unor colege bibliotecare, prima bibliotecă pariziană pentru copii.

Alt bibliotecar al vremii, Henri Lemaître (1881-1946), susține conceptul de lectură publică, pledează și el pentru adaptarea bibliotecilor la cerințele cititorilor și schițează necesitatea folosirii bibliobuzului în Franța.

Tot un bibliotecar, profesor, între 1923-1929, la Școala americană de bibliotecari de la Paris, Gabriel Henriot (1880-1965) nuanțează ideile predecesorilor și argumentează importanța conceptului de *bibliotecă pentru toți*, convins că este timpul ca factorii puterii administrative să se ocupe nu numai de marile biblioteci de stat, de cele universitare și municipale, ci și de cele mai modeste, locale, dedicate nu pentru a conserva un patrimoniu, ci pentru a forma și informa pe cetățean în comunitate (*La Bibliothèque pour tous*, 1931). Bibliotecarii francezi difuzează în Europa principii și practici configurate în spațiul anglo-saxon, îndeosebi american, introducând direcții care se vor dezvolta mai intens începând cu anii '60, când condițiile socio-economice vor favoriza și vor impune aceste schimbări.

În 1936 bibliotecarii francezi se reunesc într-o structură asociativă pentru dezvoltarea lecturii publice (*l'Association pour le développement de la lecture publique*).

Toate acestea reprezintă prelungiri ale secolului al XIX-lea dominat de moșteniri iluministe", pe care bibliotecile secolului XX le dezvoltă sub forma încrederii în cunoaștere, educație și progres.

O altă tendință caracteristică perioadei, cu începutul în 1895 prin fondarea unui institut bibliografic internațional la Bruxelles (Institut International de Bibliographie), vizează realizarea unui repertoriu universal care să adune descrierile bibliografice (pe fișe bibliografice standard, în vigoare și azi) ale tuturor lucrărilor publicate în lume. Inițiatorul acestei modalități de organizare a cunoașterii scrise a fost belgianul Paul Otlet (1868-1944). În 1905, împreună cu Henri La Fontaine (1854-1943), animați de o pasiune comună pentru bibliografie, dezvoltă, pe principiile lui Melvil Dewey, un nou sistem *Classification Decimale Universelle* (CZU, Clasificarea Zecimală Universală). Dacă prin lucrările sale de început (*L'Etat actuel de l'organisation bibliographique internationale* [Starea actuală a organizării bibliografiei internaționale], 1906; *L'Organisation internationale du livre, de la bibliographie et de la documentation* [Organizarea internațională a cărții, bibliografiei și documentării], 1925) a analizat universul cărții și periodicelor tipărite, prin volumul de sinteză publicat la Bruxelles în 1934, *Traité de documentation, le livre sur le livre, théorie et pratique* (Tratat de documentare, cartea despre carte, teorie și practică), s-a ocupat de bibliologie ca disciplină cuprinzătoare, integratoare a tuturor formelor de comunicare scrisă, necesară pentru formarea bibliotecarilor. Ideea de bibliografie universală, Marea Carte Universală despre care vorbea Paul Otlet și pentru care strânsese milioane de fișe la Bruxelles (în Le Palais Mondial – Mundaneum) nu s-a realizat în mare parte lipsei unei metodologii unitare, a unui normativ universal valabil al descrierii bibliografice. Aceste norme standardizate vor fi concepute și adaptate mai târziu, după cel de-al Doilea Război Mondial.

Pentru lumea bibliotecilor, cea de-a doua mare conflagrație a secolului a cauzat mari pierderi materiale (distrugeri de clădiri, cărți, dar și o diminuare a personalului), lipsă de resurse în dezvoltare și o perioadă de stagnare între 1945 și 1960.

Reconstrucția după război implică o serie de fenomene socio-economice cu urmări și în istoria bibliotecilor: masificarea și prelungirea școlarizării, modernizarea universităților, dezvoltarea unor politici sociale cu consecințe în politicile culturale, tendințe ce impun apariția de noi biblioteci și structurarea acestora în rețele și sisteme.

În secolul XX, biblioteca va deveni un instrument al democrației și crearea-întreținerea ei, ca instituție deschisă fără discriminări, va reveni statului și comunităților locale. Procesul se va dezvolta mai ales de la

jumătatea secolului, când cetățeanul va avea dreptul de acces, iar statul obligația de a asigura servicii publice naționale de învățământ (școli), sănătate (spitale) și culturale (biblioteci) finanțate din bugetul central sau/și din bugetul administrațiilor locale, adică din taxele și impozitele contribuabililor, îndreptățiți, prin urmare, să le folosească drept resurse și bunuri comune.

Tot de la jumătatea secolului se schimbă și viziunea despre felul în care trebuie să arate o bibliotecă. Se reduc monumentalitatea și decorativismul simbolizant, în favoarea funcționalității și simplității. Biblioteca nu mai este un „templu", ci un spațiu comunitar primitor, familiar, accesibil, loc de lectură, consultare, comunicare, îndrumare, informare și socializare, cu misiuni și funcții noi, mult mai diverse decât înainte.

Bibliotecile patrimoniale moștenite de la secolele anterioare rămân, cu unele excepții, mai curând muzee, interesante mai mult pentru specialiști, dar noile biblioteci publice din metropole, regiuni, orașe mai mici, comune pun accentul adaptarea fondurilor la specificul zonei/localității, la direcțiile de interes sau/și nevoile de informare ale diverselor categorii de public, de la copii la persoane cu dizabilități, percepute acum, în epoca democratizării, ca diferențiate. Oraganizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO, structură specializată a ONU, creată în 1946) a elaborat în 1972 (și dezvoltat în 1994) un document istoric intitulat *Manifestul UNESCO pentru biblioteca publică*, în care formulează principii, misiuni și repsonsabilități care definesc statutul și rolul acestui tip de instituție în societatea contemporană.

Biblioteca nu mai este „nobilă", solemnă, tăcută și inhibantă, ci o casă a tuturor, în care oamenii se informează, în care au loc evenimente, în care se întâlnesc asociațiile locale, în care se păstrează memoria comunității, se consultă presa, se ascultă muzică, se împrumută documente, se oferă consiliere. Toate acestea se adaugă însă în timp, după cel de-al Doilea Război Mondial, când *serviciile* specifice trec pe primul plan.

Se mai produc însă și alte schimbări: învățământul de specialitate și componentele sale (licență, master, doctorat) sunt din ce în ce mai bine structurate, la nivel postliceal și postuniversitar, iar personalul cu calificare specifică din ce în ce mai numeros.

În perioada interbelică, încă, numărul femeilor cu studii superioare era relativ mic. După 1950 acesta crește considerabil și multe profesii în domeniul educației, dreptului, medical etc. se feminizează. Acest lucru este foarte vizibil și în cazul resurselor umane din biblioteci.

Bibliotecarii formează un corp profesional tot mai conștient de interesele sale și de nevoile publicului, astfel încât se dezvoltă în toate țările asociațiile profesionale. Încă din 1927 la Edinburgh, Scoția, ia ființă International

Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), organizație independentă nonguvernamentală și nonprofit, având rolul de a promova o metodologie unitară și standarde înalte pentru biblioteci și serviciile de informare. La conferințele anuale desfășurate în diverse orașe din lume, IFLA va adopta documente importante pentru lumea bibliotecilor contemporane.

IFLA a rezolvat, spre exemplu, problema mai veche a unui normativ metodologic de catalogare. Discuțiile au început din 1954 în cadrul unui grup de lucru al IFLA, au continuat cu organizare la Paris, în 1961, a unei Conferințe internaționale de standardizare a catalogării. Principiile rezultate au fost concretizate într-o serie de norme publicate în 1971 – *International Standard Description*, care au fost dezvoltate și adaptate în timp pentru diverse tipuri de documente și suporturi de informație (ISBD). Coagularea asociațiilor la nivel național și internațional este sursa unor programe universale privind biblioteca, misiunile ei și locul ei în societatea modernă. Inspirate, la origine, de Declarația Universală Drepturilor Omului (adoptată de ONU în 1948), acestea vor fi manifeste aplicate, ca și metodologiile muncii de bibliotecă, pe toate continentele. Activitatea de bibliotecă se globalizează așadar odată cu societatea.

Cu această tendință de sfârșit a celei de a doua perioade (1945-1990) din istoria bibliotecilor în secolul XX, se deschide o nouă etapă ce stă sub semnul Noilor Tehnologii ale Comunicării și Informării (NTCI). Structură de sistem revoluționară, Internetul a pus în legătură rețele de computere din întreaga lume și a deschis o nouă perspectivă comunicației și informației. Prezent încă din anii '70 ai secolului trecut, Internetul a schimbat lumea bibliotecilor după 1990, cu o serie de dezvoltări tehnologice, programe, protocoale de acces, standarde și, mai ales, cu aplicație World Wide Web din 1994, concepută de cercetătorul Tim Berners-Lee în cadrul Organizației Europene pentru Cercetări Nucleare (CERN). Drept urmare, într-o epocă în care importanța informației este mai mare ca oricând, bibliotecile dobândesc noi atribuții și noi dimensiuni. Biblioteca nu devine, în noul context, o instituție marginală, ci, dimpotrivă, ea se reconfigurează ca spațiu al informării și comunicării. Tehnologia informațională facilitează accesul la informație, susține demersul de instruire permanentă și oferă posibilități multiple de conservare a identității culturale. Serviciile bibliotecii, bazate pe tehnologiile informării și comunicării, completează activitățile tradiționale axate pe publicațiile tipărite și, evident, pe relația directă cu publicul.

Una din cele cinci legi ale biblioteconomiei, formulate de matematicianul și bibliotecarul indian Shiyali Ramanrita Ranganathan (1892-1972) stabilește faptul că biblioteca este un organism în creștere (dezvoltare). Într-adevăr,

evoluția este rapidă de la biblioteca tradițională la cea electronică și la cea virtuală. Parcursul acestei dezvoltări este marcat de o serie de texte programatice rezultate din practica și teoria biblioteconomică, fie ca problematică generală, fie oglindind specificul unui anumit tip de bibliotecă (Manifestul UNESCO pentru biblioteca publică; Manifestul IFLA privind biblioteca școlară; Manifestul IFLA privind Internetul; Declarația IFLA privind bibliotecile, serviciile de informare și libertatea intelectuală, etc.). Sunt marcate, în aceste luări de poziții profesionale, principii generale destinate să susțină acțiunea bibliotecilor în societate.

Schimbările din ultimele două-trei decenii urmează tendințe în curs de amplificare. Acestea privesc toate componentele materiale și practicile de folosire a bibliotecilor, care se determină reciproc.

Democratizarea are ca urmare masificarea publicului, dar, cu excepția intelectualilor-cercetătorilor care reprezintă utilizatorii bibliotecilor universitare și specializate, acest public (și chiar studenții recrutați dintr-o bază socială mult lărgită) are un bagaj cultural mai redus și nu frecventează biblioteca atât pentru lectură, informare-formare, cât, mai ales, pentru *loisir*. Accesul liber pentru oricine, în scopuri diferite de cele ale publicului din deceniile anterioare, atrage schimbări în concepția construcției de biblioteci. Spațiile sunt astfel organizate pentru multă lume, cu acces liber la raft, cu zone destinate grupurilor, cu locuri amenajate pentru activități de animație, cu rampe și elevatoare pentru persoanele cu dizabilități locomotorii. Bibliotecile includ nu doar spații de lectură, consultare, lucrul pe computer, ci și cafenele, expoziții, ateliere, conferințe, audiție. Mobilierul este la rândul său adaptat pentru toate tipurile de suporturi. Tot mai ergonomic și mai confortabil, el se specializează în funcție de destinație. Accentul se mută pe confortul publicului, iar mesajul non-verbal transmis în mod simbolic de amenajarea construcțiilor nu este intimidant, ci este unul prietenos, destinat să capteze și să rețină vizitatorul.

Dată fiind diversificarea publicului, biblioteca răspunde unor nevoi diverse, caută să le anticipeze și chiar le creează. Ea devine centru comunitar, păstrător al memoriei colective (nu doar culturale), mediu de comunicare, consilier al cetățeanului, serviciu de educație, cu personal înzestrat cu competențe adecvate.

Retrospectiv, în a doua jumătate a secolului XX, se disting trei perioade în construcția de biblioteci. În anii '70 s-au înregistrat progrese în edificarea, renovarea și modernizarea cu precădere a bibliotecilor universitare, ceea ce corespundea dezvoltării învățământului la acest nivel. Întrucât au început să ia naștere universități în centre urbane lipsite de asemenea instituții, a fost necesar ca bibliotecile publice locale să fie pregătite pentru a dezvolta și

această funcție într-o formă hibridă de bibliotecă publică-universitară. Din anii '80, acest progres s-a extins în domeniul bibliotecilor publice şi tot mai multe comunități locale au alocat resurse pentru clădiri şi dotări adecvate. Anii '90 au adus inaugurări de sedii moderne pentru biblioteci naționale în multe țări ale lumii, iar în Europa, spre exemplu, au fost finalizate cele din Franța (Bibliothèque nationale de France, în 1996, arhitect Dominique Perrault) şi Anglia (British Library, în 1997, arhitect Colin St. John Wilson). Noi tendințe se manifestă în proiectarea construcțiilor de biblioteci: autonomia şi eficiența operațională, o mare flexibilitate şi integrare a tehnologiei; clădiri ecologice; colaborarea între bibliotecile publice şi cele şcolare; un interes sporit pentru aspectul estetic; adaptarea bibliotecii la comunitatea locală.

O tot mai bogată literatură de specialitate standardizează după noi criterii tot ce priveşte amenajarea, administrarea şi serviciile, tehnicile de lucru în biblioteci, aplicate acum în mod similar peste tot în lume. Conferințe, congrese, seminarii şi publicații cu impact național şi internațional propun, dezbat şi promovează programe de acțiune, cooperare şi dezbatere dincolo de comunitățile locale, dar şi în serviciul acestora. Colaborarea vizează elaborarea unor metodologii de lucru unitare şi participarea la programe de dezvoltare naționale şi internaționale, la programele fundamentale IFLA (câte au mai rămas). Pentru faptul de a-şi fi atins țelurile, dar mai ales din rațiuni financiare, unele au fost suprimate: UAP – Universal Availability of Publication şi UBCIM – Universal Bibliografic Control and International MARC, iar altele au fost menținute: UNIMARC şi UDT – Universal Dataflow and Telecomunication. APL – Advancement of Librarianship Programe şi-a redus ca activitatea, dar PAC – Preservation and Conservation rămâne întreg ca obiective şi desfăşurare.

Procesul este foarte rapid, se manifestă la scară globală, iar istoria bibliotecilor este, de la jumătatea secolului XX până în prezent, nu o suită de repere privind fondarea de noi instituții, ci evoluția unor fenomene şi linii generale, aceleaşi şi în zonele geografice cu vechi tradiții, şi în statele emergente, şi chiar în ceea ce se numeşte „state în curs de dezvoltare".

Revoluția tehnologică şi revoluția legislativă sunt secondate de o schimbare a mentalităților şi a practicilor muncii intelectuale, a nevoilor publicului, acum diferențiat, căruia îi răspund servicii diferențiate.

Bibliotecile se adaptează rapid la provocările lumii moderne, la diversificarea tipurilor de documente şi suporturi de documente, la concurența mass-media, la cerințele învățământului, la schimbările de mentalitate şi niciodată nu au fost atât de dinamice, inovatoare şi motivate ca în primele decade al secolului XXI.

Așadar, după o evoluție istorică de peste trei milenii, bibliotecile lumii sunt tot mai numeroase, tot mai deschise către un număr din ce în ce mai mare de oameni, care le frecventează *de facto* sau la distanță, prin intermediul rețelelor electronice. De la depozitele regale cu acces restricționat la proprietăți private nobiliare rezervate unui număr infim de persoane, la condiția de serviciu public deschis tuturor, această lume a cărții în varii forme avansează odată cu societatea, ilustrând relații sociale, jocuri de putere, idei, practici, simboluri, scopuri, idealuri și modele proprii fiecărei perioade, pentru că istoria bibliotecilor este un capitol sau un subcapitol al istoriei generale.

Note

1. MANGUEL, Alberto. *Biblioteca nopții*. Traducere din limba engleză de Anca Stoiculescu. București: Editura Nemira, 2011, p. 25.

2. *Idem*, p. 25.

3. CANFORA, Luciano. *La véritable histoire de la bibliothèque d'Alexandrie*. Traduit de l'italien par Jean-Paul Manganaro et Danielle Dubroca. Paris: Éditions Desjonquères, 1988, p. 63-69.

4. MANGUEL, Alberto. *Op.cit.*, p. 32.

5. *Idem*, p. 32.

6. *Idem*, p. 32.

7. DAHL, Svend. *Histoire du livre. De l'Antiquité à nos jours*. Préface de Julien Cain. Seconde édition revue et augmentée. Paris: Éditions Poinat, 1960, p. 37.

8. REGNEALĂ, Mircea. *Studii de biblioteconomie*. Constanța: Ex Ponto, 2001, p. 11-57. („Funcțiile bibliotecilor din Antichitate până în Renaștere").

9. HOBSON, Anthony. *Grandes Bibliothèques*. Paris: Éditions Stock, 1971, p. 66-76. („*Bibliothèque Malastestiana*").

10. MANGUEL, Alberto. *Op.cit.*, p. 86.

11. GALLICHAN, Gilles. *La bibliothèque du pouvoir et le pouvoir de la bibliothèque : à propos d'un essai de Robert Damien*. In: *Documentation et Bibliothèques*. Revue trimestrielle. Québec, Canada, 1996, vol. 42, p. 168.

12. LAUBIER, Guillaume; BOSSER, Jacques. *Bibliothèques du monde*. Paris: Éditions de la Martinière, 2003, p. 147-155. („Bibliothèque Wren-Trinity College").

Bibliografie de referință

1. BARBIER, Frédéric. *Histoire du livre*. Paris: Armand Colin, 2000.

2. BERTRAND, Anne-Marie. *Les Bibliothèques*. Paris: La Découverte, 1998.

3. BULUȚĂ, Gheorghe. *Civilizația bibliotecilor*. București: Editura Enciclopedică, 1998, p. 7-22.

4. FEBVRE, Lucien; MARTIN, Henri-Jean. *L'apparition du livre*. Paris: Éditions Albin Michel, 1971.

5. FEVRIER, James G. *Histoire de l'écriture*. Paris: Payot, 1984.

6. FLOCON, Albert. *Universul cărților. Studiu istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*. Traducere de Radu Berceanu. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

7. JACKSON, Sidney L. *Libraries and Librarianship in the West. A Brief History*. New York: McGraw – Hill Book Company, 1974.

8. MATEI, Horia C. *Enciclopedia Antichității*. București: Editura Meronia, 1995.

9. MASSON, André; PALLIER, Denis. *Les bibliothèques. Sixième édition corrigée*. Paris: Presses Universitaires de France, 1986.

10. VALENTINE, Patrick M. *A Social History of Books and Libraries from Cuneiform to Bytes*. Lanham : The Scarecrow Press, 2012.

Apariția și dezvoltarea bibliotecilor românești (pe actualul teritoriu al României)

Începuturi în negura vremilor
Din Evul Mediu spre Reformă și Renaștere
Continuitate și dezvoltare. Apariția unor noi preocupări
Emanciparea și dezvoltarea culturală a societății românești
Început de secol XX. Realizări și controverse
De la ultima conflagrație mondială la contemporaneitate

ÎNCEPUTURI ÎN NEGURA VREMILOR

Demersul de a reconstitui vechile biblioteci de pe teritoriul actual al României este unul dificil, în lipsa unor documente care să ateste cert acest lucru. S-au emis ipotezeîn acest sens, ele fiind de fapt mici colecții de texte liturgice şi patristice în greacă, slavonă sau latină, ca în cazul Transilvaniei. Se pare că primele inscripții cu caractere chirilice provin din secolul al X-lea, aduse de episcopii şi călugării din mănăstirile de la sud de Dunăre.

Drumul parcurs de colecțiile de cărți şi documente de la noi l-a urmat în mare măsură pe cel al altor spații europene, fiind încetinit sau stopată uneori de mediul politic, economic şi social în care au apărut, deseori potrivnic ființei naționale sau credinței (războaie, divizarea spațiului românesc, ocupația străină, resurse limitate de informare şi circulație a cărții etc.).

Secolele XI şi XII sunt caracterizate în Europa prin dezvoltarea puternică a ordinelor religioase. De acest fenomen se leagă apariția bibliotecilor catolice în Banat şi Transilvania. Prima atestată documentar este cea de la mănăstirea Igriş din Transilvania, înființată ca filială a abației cisterciene de la Pontegny (Franța) în jurul anului 1200. Era pe malul stâng al Mureşului, la est de Cenad. Studiind fenomenul, Corneliu Dima-Drăgan susține că *„începând cu secolul următor, mănăstirea a început un proces de formare necontenită*

de biblioteci conventuale ale căror număr și ale căror proprietăți aveau să crească până la finele secolului al XVIII-lea"[1]. Este și cazul filialei de la Cârța, în Țara Făgărașului, creată prin 1202 sau 1207. Studiind lista de cărți a mănăstirii de la Pontegny, R. Constantinescu și E. Lazea demonstrează că, prin împrumuturile ce se făceau către cele două biblioteci transilvane (Igriș și Cârța), identificarea titlurilor și autorilor se confirmă prin „existența pe la 1229 a acestor opere într-o bibliotecă bisericească din Transilvania, o concluzie decurge fără echivoc, că în secolul al XIII-lea avea loc la noi primul contact spiritual cu literatura și filosofia latină, după nașterea poporului român"[2]. Se afirmă că „Școala lui Gerard din Cenad și biblioteca de la Igriș sunt verigi ale unui complex proces de asimilare, desigur la nivelul posibilităților acelor timpuri, de către spiritualitatea medievală transilvăneană a culturii occidentale latine"[3].

În această perioadă își semnalează prezența și alte ordine monastice, ce-și înființează așezăminte bine organizate și administrate, păstrătoare ale unor documente și manuscrise latine de mare valoare. Au înfruntat vicisitudinile vremurilor, conservându-se și unele inventare. Apar bibliotecile catolice în Banat și Transilvania. De exemplu, în secolul al XIII-lea, se constituie alte ordine: franciscan, dominican și al eremiților augustini, datorită ofensivei romano-catolice. Un caz reprezentativ este cel al vieții religioase din Oradea. Gheorghe Buluță conchidea: „Așadar în secolele XII-XIII lumea cărții însemna mănăstiri, cu biblioteci și scriptorii, iar pe de altă parte colecții de cărți ale bisericilor catedrale păstrate în armaria. Despre biblioteci ale episcopilor și abaților pentru teritoriul românesc nu există date, iar aici, la fel ca în centrul și vestul continentului, puțini nobili foloseau scrierea sau practicau lectura"[4]. Cei care o făceau erau de obicei călugării. „Călugărul era un cititor aparte, cu o psihologie și o mentalitate marcată de obediență, pietate și disciplină morală. El nu comenta autoritățile decât în sens reverențios și era supus datoriei. Lectura era pentru el nu un drept, ci o obligație"[5]. Cercetătorul Ștefan Bârsănescu analizează mănăstirea cu „călugări greci" de la Cenad, atunci Morissena, unde a existat prima școală de pe pământul patriei noastre, în secolul al X-lea, ea fiind transformată în episcopat catolic, aici venind din poruncă regală călugări de la Arad, Zarand, Bell sau «monte Pannonia», care au început o puternică propagandă religioasă. Procesul instructiv nu se putea desfășura, desigur, fără existența unor cărți, folosite pentru acesta. Mărturii certe însă nu există.

Din secolul al XIV-lea, dovezile existenței unor biblioteci pe teritoriul actual al României se înmulțesc, pe baza lor reconstituindu-se traiectul bibliotecilor noastre de toate felurile (mănăstirești, domnești, boierești, particulare, publice etc.).

DIN EVUL MEDIU SPRE REFORMĂ ŞI RENAŞTERE

Fenomenul în continuă creştere, specific secolelor al XIV-lea şi al XVI-lea, pentru teritoriile locuite de români este cel al înmulţirii celor care ştiau carte, a celor care învaţă sau intră în contact cu centre reprezentative ale Apusului Europei. Se organizează, mai ales în Transilvania, dar nu numai, forme de învăţământ în mănăstiri şi şcoli capitulare, mănăstirile benedictine şi dominicane jucând un rol important. Din a doua jumătate a secolului al XV-lea începe procesul de laicizare treptată a colecţiilor bibliotecilor, interesul pentru lectură diversificându-se, nemaifiind prioritar teologic. Reprezentanţii nobilimii, viitorii clerici studiau, apoi aveau legături cu centre din Germania, Polonia, Italia (cazul Transilvaniei) sau Constantinopol, Polonia (cei din Moldova şi Ţara Românească). Date relativ numeroase, bine studiate de către cercetători (Ioachim Crăciun, Constantin I. Karadja, Carol Göllner, Jakó Zsigmond, Vasile Oltean, Nicolae Şerbănescu, Gernst Nussbächer) sunt despre scriptoriile şi bibliotecile din Transilvania. Erau cunoscute în epocă şcolile capitulare latine de la Oradea, Arad, Baia Mare, Braşov, Sebeş, Mediaş, aceste oraşe, având alături de Sibiu, Braşov, o dezvoltare economică şi socială înfloritoare, schimbându-se modul de viaţă medieval. Demn de remarcat este documentul care atestă, în 1419, faptul că biblioteca Catedralei din Oradea avea o persoană plătită care se ocupa de cărţi şi documente (un anume Antal, provenit din Valea lui Mihai, deci român). El era remunerat cu 25 de forinţi[6]. Zestrea de cărţi şi documente sporeşte şi datorită unor episcopi care achiziţionează lucrări valoroase având legături pe plan european. Este cazul lui Andrea Scolari sau al lui Vitez Janos. După mărturiile lui Vespasiano Bisticci, Vitez Janos era un adevărat bibliofil, cu gusturi rafinate, având cultul veridicităţii: „Şi multe din cărţile care nu se puteau procura le dădea pentru copiere la Florenţa şi neţinând seama de cheltuieli avea o singură grijă, ca ele să fie frumoase şi textul lor să fie verificat"[7]. Atmosfera culturală a acestui oraş a fost întreţinută în timp şi de alţi înalţi prelaţi: episcopul Szatmary György (protector, printre alţii, al lui Nicolae Olahus), Thurzó Zsigmand (prieten cu Aldus Manutius), canonicul Johannes Henckel. Un alt bibliofil orădean a fost, în secolul al XVI-lea, Martinus Haczius (cunoscut cu numele de Haczaki Marton), de origine română, din Ţara Haţegului, ajuns episcop, colecţia sa remarcându-se prin frumuseţea exemplarelor bibliofile. Caracterizând această pasiune a clericilor orădeni şi nu numai pentru constituirea unor biblioteci de valoare deosebită pentru acele vremi, Jakó Zsigmond afirma că „încă din cea de a doua jumătate a secolului al

XV-lea păturile mijlocii ale intelectualității clericale se străduiau să urmeze pe prelații bibliofili în activitatea lor de colecționare a cărților[8].

Primul umanist de origine română, Nicolaus Olahus, născut la Sibiu în 10 ianuarie 1493, se trăgea dintr-o veche familie voievodală românească, fiind toată viața mândru de originea sa. Se formează la școala săsească din Sibiu și la cea din Orăștie, pentru ca din 1505 să studieze latina, teologia, poetica, retorica, muzica și astronomia la Școala capitulară din Oradea. Ocupă înalte funcții clericale și nobiliare: episcop de Pécs, canonic de Strigoniu (Esztergom), consilier al lui Ludovic al II-lea, regent în Țările de Jos, cancelar al regatului Ungariei, episcop de Zagreb și apoi de Agria, baron imperial, regent al Ungariei. Trece la cele veșnice pe 17 ianuarie 1568, fiind înmormântat la Bratislava. Activitatea sa în sprijinul regenerării catolicismului, ca poet și istoric, poate fi caracterizată astfel: „Aparținând unui spațiu istoric și geografic de mari dimensiuni (aici includem Transilvania natală, Ungaria, Țările de Jos, Slovacia), fiind întreaga viață mândru de originea sa, Nicolaus Olahus aparține culturii umaniste a Europei secolului al XVI-lea..."[9]. Datorită acestei vaste culturii și experiențe de viață, el a fost și un erudit bibliofil. Din cauza vremurilor și deselor schimbări existențiale, biblioteca lui s-a risipit. Se afirmă totuși că o parte a corespondenței se referă la cărți primite, traduceri, lecturi: „Trebuie să-și fi purtat biblioteca personală peste tot unde a trăit. Referirile din scrisori arată că el citea cărți profane, literatură clasică a antichității, ceea ce indică o bibliotecă, de cititor interesat de literatură, de latinist și elenist, produs al mediilor aulice, diplomatice, teologice și universitare"[10]. Se poate afirma cu temeinicia argumentelor că această perioadă, dar și cea de după au fost puternic marcate de o categorie privilegiată, din punct de vedere intelectual și social, care este *clerul*, relațiile dintre reprezentanții săi și alți umaniști din universitățile Europei, canonici, au dat spiritualității noastre un plus de valoare, de racordare la lumea cărții europene.

Un loc important în această lume l-a ocupat Sibiul. În colecțiile Bibliotecii „Batthyaneum" din Alba Iulia se află primul catalog manuscris de bibliotecă cunoscut la noi. Este vorba de cel ce consemnează cărțile de la Biserica „Sfânta Fecioară Maria" din Sibiu (1376). Tot aici este evidențiată prima donație de carte (1420) aparținând unor cetățeni ai orașului. La mănăstirea dominicană a Sibiului (secolul al XIV-lea) se afla o bibliotecă cu lucrări teologice, ce slujeau cunoașterea doctrinei respective (26 de incunabule ale acestei mănăstiri se află în colecția Muzeului Brukenthal).

Johannes Honterus realizează reforma bisericii catolice la Brașov și Sibiu. Cele două biblioteci, a bisericii și a dominicanilor, au stat la baza bibliotecii orașului, înființată la începutul secolului al XIV-lea, care primește de la acesta subvenții începând cu 1537. Colecția astfel constituită (achiziții, donații) este dată Gimnaziului evanghelic, fiind depozitată la capela Sf. Iacob,

primind numele de Biblioteca Capelei (Kapellenbibliothek) Sibiu, cuprinzând 310 incunabile, profilul fiind, bineînțeles, preponderent teologic.

Tot în Transilvania, bibliotecile se dezvoltă odată cu înființarea unor unități școlare, ce erau tutelate de biserică (școli orășenești maghiare sau germane, școli capitulare, dar și școli românești), pe lângă bisericile ortodoxe (secolul al XV-lea, cea din Scheii Brașovului). Activitatea tipografică de aici, a lui „Coresi ot Târgoviște", stabilit definitiv în 1559, a contribuit decisiv la renumele acestui lăcaș de cultură. Cu timpul, în Scheii Brașovului se formează un adevărat complex cultural, format din școală, bibliotecă, tipografie.

Din prima jumătate a secolului al XVI-lea, Brașovul se dezvoltă nu numai din punct de vedere economic, ci și cultural. Demnă de remarcat este inițiativa lui Johannes Honterus, care, după organizarea unei școli (1541), ia inițiativa construirii și a unei biblioteci (1547), ea existând în documente încă din 1543 (registrele de socoteli ale orașului menționând suma de 312 florinți spre cumpărarea de cărți pentru bibliotecă). Fiind editor, autor de lucrări, este de presupus că umanistul a înzestrat și el cu cărți acest așezământ. Călătorind în Țara Românească și Moldova, descoperă unele manuscrise „într-o bibliotecă foarte veche românească". Un incendiu a distrus orașul, în 1689, afectând desigur și biblioteca de lângă Biserica Neagră. Au fost salvate totuși șapte cataloage (dintre 1576 și 1668) care atestă mărimea și diversitatea colecțiilor. De exemplu, în 1575, biblioteca avea 600 de volume dintre care 70 manuscrise. Dând dovadă de spirit civic, în scurt timp, aceasta s-a refăcut, prin donațiile unor personalități sau ale unor simpli membri ai comunității.

O altă veche bibliotecă de învățământ religios este cea a fostului Colegiu Unitarian din Cluj, constituită în jurul anului 1563. În general, cuprindea scrierile reformatorilor și umaniștilor din Vestul Europei, cu care legăturile erau strânse, dar și a celor din Transilvania, fiind preponderent anticatolice. Fondurile ce au rezistat vicisitudinilor timpului au fost înglobate în Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, creată în 1950.

Cercetând aceste fonduri, dar și altele, Jakó Zsigmond, în studiul *Cartea și biblioteca în cultura maghiară din Transilvania* afirma că „cea mai bine organizată și cea mai mare bibliotecă școlară transilvană din cursul secolului al XVI-lea, a fost aceea a Universității iezuite din Cluj"[11]. Înființată în 1581, s-a bucurat de sprijinul lui Ștefan Bathory, care a adunat aici fondurile unor biblioteci catolice mai mici, fiind devastată în 1603. Tot în secolul al XVI-lea au luat ființă la Brașov, Bistrița, Cluj, gimnazii și colegii confesionale.

Caracterizând aceste biblioteci „din fericire păstrate în mare parte și cunoscute", Gheorghe Buluță afirmă că ele „au azi mai ales valoare documentară retrospectivă, pentru orizontul în care se formau și evoluau transilvănenii secolelor trecute, pentru influențele culturale, pentru profilul intelectual al populației școlarizate și al profesorilor"[12].

În Moldova și Țara Românească, lucrurile au stat cu totul altfel. Biserica ortodoxă era majoritară, nu exista o viață urbană dezvoltată, ca în Transilvania, învățământul confesional, dezvoltarea meșteșugurilor nefiind o prioritate. Consolidarea statală era dificilă, datorită factorilor externi, dar și a celor interni (lupta pentru putere dintre taberele boierești). Viața spirituală, cât exista, se desfășura pe lângă așezămintele monastice: Vodița, Tismana, Cozia, Neamț, Dealu, Bistrița, Hârlău, Prislop etc.

În acestea se realizau manuscrise, podoabe bisericești. Având la început scriptorii, în timp și-au organizat biblioteci care s-au risipit datorită vicisitudinilor vremurilor. Ele s-au făcut remarcate încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, când începe reorganizarea vieții religioase. În 1359 se întemeiază Mitropolia Țării Românești, de exemplu, cu reședința la Curtea de Argeș și apoi în Târgoviște. Așezăminte monastice precum Vodița sau Tismana au fost concepute și ca centre de rezistență ortodoxe față de încercările de catolicizare forțată. Unele aveau școli care nu puteau ființa dacă nu existau și minime colecții de cărți. Lăcașuri importante pentru ființa românească au fost cele de la Cozia, Bistrița (Vâlcea, ctitorie a banului Barbu Basarab Craiovescul), Dealu (Târgoviște), unde s-au tipărit primele cărți pe teritoriul românesc în limba slavonă de către călugărul muntenegrean Macarie în timpul domniilor lui Radu cel Mare, Mihnea, Vlăduț cel Tânăr, Neagoe Basarab. Acestea au fost: *Liturghierul* (1508), *Octoihul* (1510), *Tetraevanghelul* (1512). Alături de cuviosul Nicodim, la reorganizarea Bisericii Ortodoxe va contribui decisiv mitropolitul Nifon, fost patriarh al Constantinopolului. În multe așezăminte mănăstirești existau scriptorii, ce presupuneau minime colecții de manuscrise, cu lucrări religioase, istorice sau chiar de cărți populare, premise ale unor biblioteci incipiente. Ele circulă din ce în ce mai mult, unele în întregul areal sud-est european de sorginte ortodoxă. De altfel, această activitate de copiere a manuscriselor reprezintă o primă formă de constituire și dezvoltare a unor colecții, în perioada în care tiparul, în spațiul locuit de români, era necunoscut sau apanaj și monopol domnesc, datorită unor restricții de ordin material (costuri mari, procurarea celor necesare multiplicării). Modele pentru înalta măiestrie la care s-a ajuns sunt mănăstirile Putna, Humor și Neamț (Moldova) sau Vodița, Tismana, Dealu, Bistrița, Govora, Snagov (Țara Românească).

Se evidențiază în epocă colegiul de la Hârlău sau inițiativele lui Iacob Eraclid (Despot-Vodă), care, în scurta sa domnie, încearcă să creeze o școală superioară și o bibliotecă organizate după modele apusene. În 1562 aventurierul de origine greacă fondează o „Schola latina" la Cotnari, dorind de fapt o academie de tip renascentist. El chema ca profesori pe Johannes Sommer, Joachim Rheticus, Caspar Peucer. Pe lângă aceasta „vroia să ridice un edificiu impunător, dar pe care nu a apucat să-l realizeze, fiind înlăturat de la domnie și asasinat"[13]. Unii cercetători emit ipoteza că însuși domnitorul ar

fi copiat manuscrise şi că ar fi existat o bibliotecă domnească la Suceava în timpul său, fapt puţin probabil într-o existenţă aşa de zbuciumată.

O mică bibliotecă a avut şi domnul Moldovei Petru Şchiopul, care şi-a luat-o în exil, unde se sfârşeşte (la Bolzano, în Tirol). Pasionat al cărţii a fost şi boierul moldovean Luca Stroici; cultivat, erudit, cunoaştea limbile greacă, latină, germană, italiană, polonă, sârbă. El îşi dăruieşte colecţia mănăstirii Dragomirna[14]. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că în Moldova şi Ţara Românească bibliotecile s-au constituit pe lângă centrele monastice, unde lucrau meşteri în arta caligrafierii şi împodobirii artistice a manuscriselor, spre deosebire de Transilvania, unde erau dependente de organizarea învăţământului în mănăstiri şi şcolile capitulare sau de contribuţiile comunităţilor orăşeneşti mai bine organizate. Un eveniment deosebit îl constituie apariţia, în secolul al XVI-lea, a primelor texte în limba română, ceea ce va aduce, în secolul următor, schimbări spectaculoase în organizarea socio-culturală, deci şi a bibliotecilor.

CONTINUITATE ŞI DEZVOLTARE. APARIŢIA UNOR NOI PREOCUPĂRI

Schimbările aduse de Renaştere şi Reformă au influenţat viaţa spirituală a Europei, făcându-se paşi importanţi în ceea ce priveşte cultura, învăţământul, orizontul ştiinţific al cunoaşterii, modificându-se unele mentalităţi. Cu toate acestea, influenţa bisericii asupra existenţei continua să fie predominantă. În secolul al XVII-lea, dar mai ales în cel al XVIII-lea, relaţia biserică-şcoală-bibliotecă continuă să se manifeste pregnant, deşi universul lecturii devine mai larg, pătrunzând în varii medii sociale, cu toate că numărul ştiutorilor de carte era foarte mic. Pătrund ideile umaniste, se întrezărea epoca „Luminilor", ce va schimba radical societatea europeană, implicit şi pe cea românească.

În acest climat, cele mai conservatoare biblioteci continuă a fi cele teologice, de învăţământ, ce gravitau în jurul lor, sau cele monastice. Intrau în componenţa acestora tipărituri în limbile slave, română, manuscrise slavo-române, dar şi în limba latină (în special în Transilvania). Erau cunoscute atunci pentru înzestrarea lor mănăstirea ortodoxă din Hodoş-Bodrog (Arad), Dragomirna (Moldova, mai ales în timpul mitropolitului Anastasie Crimca), cea a familiei Luca Stroici, mănăstirea Antim, căreia ctitorul său, mitropolitul Antim Ivireanul, îi va lăsa importante cărţi greceşti şi româneşti. O bibliotecă ce s-a dezvoltat în această perioadă este cea a mănăstirii Neamţ (atestată la începutul secolului al XV-lea), ce şi-a sporit zestrea în special cu lucrări

teologice. Studiind fenomenul, N. Iorga afirma că s-a găsit „în Bistrița Oltului și în mănăstirea Neamțului" [...] „...evanghelii, manuscrise «de cântări», liturghiere, acatiste, cazanii, predici", care „veneau și în greceşte dintr-o altă literatură a Răsăritului"[15]. Din catalogul bibliotecii mănăstirii Barnovski de la Iași (1727), și pe baza celorlalte fonduri consultate, N. Iorga conchidea că „astfel de cărți se aflau în fiece mănăstire mai mare și numărul lor se înmulțea repede"[16].

Biblioteca școlii românești din Scheii Brașovului se dezvoltă și ea, fapt atestat de inventarele păstrate din 1630, 1684, cel din 1693 consemnând 111 cărți. Studiind această colecție, Ion Colan găsea în fondurile bibliotecii „143 și respectiv 690 de cărți românești dinainte, de 1860"[17].

Secolul al XVII-lea evidențiază, într-o lume dominată de instabilitate, războaie sau molime, eforturile de emancipare prin cultură întreprinse de Matei Basarab și Vasile Lupu. Ei au avut un program de ridicare a vieții spirituale prin cultură, pe care l-au și realizat în mare parte. Sunt relevante existența unor biblioteci particulare boierești, dar și domnești.

Remarcabil cărturar, dar și om politic, având atribuții de „tainic", consilier intim al lui Matei Basarab, al cărui cumnat era, Udriștre Năsturel constituie o personalitate de referință atunci când analizăm drumul ascendent al culturii medievale românești. A fost o prezență activă în domeniile politic, diplomatic, didactic, teologic și literar. A fost posesor al unei vaste biblioteci (risipită, despre care se știu azi puține lucruri), una dintre primele ale Evului Mediu românesc. De altfel, tatăl său, Radu Năsturel, aduce de la Iași, drept pradă de război, cărți, printre care un exemplar din *De imitatione Christi*. Totodată, fiul său, Radu Toma Năsturel, va ctitori la Câmpulung o școală slavo-română, ce va fi fost și ea dotată cu cărți necesare învățării.

O bibliotecă importantă a epocii, mult mai bine cunoscută și studiată, a fost cea a familiei Cantacuzinilor de la Mărgineni (Dâmbovița). Istoria acestei deosebit de valoroase colecții, la care contribuția determinantă a avut-o stolnicul Constantin Cantacuzino și fiul său Radu (Rodolfo), începe însă cu tatăl viitorului savant, postelnicul Constantin Cantacuzino. Acesta va reuși colecționarea unor cărți aduse de la Constantinopol sau a unora cumpărate la sfatul lui Pantelimon Ligaridis și Ignatie Petritzis (profesori la Târgoviște). Pasiunea pentru cărți este transmisă, după uciderea sa la Snagov (20 decembrie 1663), celui de al treilea fiu (stolnicul Constantin Cantacuzino) și lui Radu Cantacuzino. Analizând această bibliotecă, pe baza ex-librisurilor unor cărți, Corneliu Dima-Drăgan[18], reliefează că, la faima colecției Cantacuzinilor a mai contribuit Ștefan, fiul stolnicului, domn al Țării Românești (1714-1716), ultimul domn pământean înaintea epocii fanariote, Drăghici Cantacuzino (fratele unui văr al stolnicului), Mihai Cantacuzino, spătarul Matei Cantacuzino, contribuțiile lor fiind desigur, inegale. Cărțile

au înfruntat vicisitudinile vremurilor. În septembrie 1839, Gheorghe Ioanid, bibliotecarul Colegiului „Sf. Sava" din Bucureşti, va întocmi un catalog cu cărţile ridicate de la Mărgineni, ce cuprindea 310 volume. Ele erau în latină, italiană, franceză şi germană, subliniind, o dată în plus, caracterul umanist, renascentist al posesorilor. În serviciul Cantacuzinilor se aflau persoane care aveau ca sarcină organizarea colecţiilor (deci bibliotecari), printre cei menţionaţi fiind Nicolaus de Porta (secretar domnesc) şi Marcu din Cipru (profesor al Academiei Domneşti).

O importantă bibliotecă a avut şi domnitorul Constantin Brâncoveanu. Înaintea urcării pe tron, a fost unul din cei ce s-au ocupat de editarea primei versiuni integrale a Bibliei în limba română. Îşi completează colecţia cu *Biblia sacra polyglotta*, editată la Londra (1653-1657) în şase volume de Walton Bryan, alte dicţionare şi enciclopedii. În 1693 pune bazele mănăstirii Hurezu, unde-şi va adăposti valoroasa bibliotecă. Dăruieşte două exemplare ale Bibliei, cu pecetea domnească ca ex-libris. Este de remarcat faptul că biblioteca, deşi domnească, avea o deschidere naţională, primind „câte un exemplar din fiecare carte tipărită în ţară", ceea ce anticipa de altfel politicile de mai târziu ale depozitului legal. Un timp, bibliotecar al domnului a fost Ioan Comnen, doctor în medicină şi filosofie la Universitatea din Padova.

În *Biblioteci umaniste româneşti*, pe baza unor cataloage ale mănăstirii Hurezu, Corneliu Dima-Drăgan, identifică exemplare, face profilul colecţiei domneşti, o prezintă ca fiind „de o surprinzătoare diversitate tematică", cu un „fond omogen" de lucrări teologice, predominante fiind cele istorice, cu numeroase dicţionare şi mai puţină literatură. În 1702, când organizarea bibliotecii se finalizase, Ioan Comnen o trece printre realizările epocii: „Dar ai întemeiat şi o bibliotecă vrednică de văzut, cu multă cheltuială, în mănăstirea cea frumoasă a Hurezului, zidită de tine şi ai umplut-o cu cărţi felurite şi foarte de folos"[19]. După ocuparea Olteniei de către austrieci, o serie de cărţi valoroase au intrat în fondurile Bibliotecii Naţionale din Viena. În 1708, sărbătorind două decenii de la urcarea pe tron, Constantin Brâncoveanu pune să se scrie, pe frontonul bibliotecii: „Bibliotecă de hrană datorită sufletului, această casă a cărţilor îmbie prea înţeleapta îmbelşugare". În palatul brâncovenesc de la Mogoşoaia, construit în 1702 de Constantin Brâncoveanu pentru fiul său, mare iubitor al cărţii, ce avea şi el o bibliotecă personală, se aflau, de asemenea, lucrări valoroase. În 1821, eteriştii găsesc aici peste 3000 de volume pe care în mare parte le incendiază. Doar câteva, cu ex-librisul beizadelei Ştefan Cantacuzino, se păstrează la Biblioteca Academiei Române şi Arhivele Statului din Braşov.

Printre ultimii descendenţi ai familiei, Grigore Brâncoveanu, mare ban al Ţării Româneşti, a donat moşiile din Transilvania ale familiei (Poiana Mărului şi Sâmbăta de Sus), bisericii „de lege grecească din Braşov", a dăruit pentru

școala acesteia și o parte din biblioteca sa, pe care a studiat-o N. Iorga la început de secol XX. Cuprindea cărți în latină, greacă, italiană, slavă, tipărite în centre ca Padova, Frankfurt, Leipzig, Veneția, Strasbourg, Anvers, Petersburg[20].

Cea mai importantă bibliotecă, numeric și valoric, a fost cea a Mavrocordaților. Prima informație, datată 1720, susține că era compusă din două fonduri: o parte, care se afla la Constantinopol, în casa Mavrocordaților și alta la București, în casele domnești de la Văcărești, construite odată cu mănăstirea, între 1719 și 1722[21].

Tot la Văcărești, exista din 1725 biblioteca beizadelei Constantin Mavrocordat, cu un fond distinct de 600 volume. Studiind fenomenul, Corneliu Dima-Drăgan afirma că: „La acea dată existau la Văcărești, trei colecții distincte, constituite direct sau indirect, de domnitorul Nicolae Mavrocordat: a) biblioteca voievodală (în casele domnești); b) biblioteca beizadelei Constantin Mavrocordat (în local separat) și c) biblioteca mănăstirii (în chiliile monahale). Această triadă spirituală a continuat să existe până la moartea domnitorului Nicolae Mavrocordat. Ulterior, fiul său Constantin a contopit propria sa colecție cu marea biblioteca domnească, în timp ce biblioteca mănăstirii a continuat să existe în mod independent"[22].

Deși Constantin Mavrocordat a fost mutat ca domn în Moldova, apoi a revenit în Țara Românească, biblioteca lui a rămas permanent la Văcărești, având patronajul lui Neofit Cretanul, mitropolitul Ungrovlahiei. Acesta va da bibliotecii Mitropoliei o parte din cărți, „câte din ele sunt grecești, cer să se facă catalog și să fie puse în biblioteca pe care am clădit-o, împreună cu cele ale mele"[23]. Constituindu-și o bibliotecă de mare valoare pentru acele vremi, Alexandru Mavrocordat zis Exaporitul (1641-1709), ce trăise mult timp la Istanbul, continuă astfel tradiția pentru cultul cărților, în special cele de preovenienţă occidentală. Tot la Văcărești a rămas și colecția lui Ioan Scarlat, ginerele lui Nicolae Mavrocordat. Din cea rămasă în București, după trecerea anilor, existau cărți, manuscrise, documente la Mitropolie, biblioteca Colegiului „Sf. Sava", intrate apoi în fondurile Bibliotecii Academiei Române. Studiind fenomenul, Gheorghe Buluță îl caracteriza astfel: „Ca și biblioteca stolnicului Cantacuzino și aceea a lui Constantin Brâncoveanu, colecțiile Mavrocordaților cuprindeau cărți provenite din marile centre tipografice europene, tipărituri ce ilustrau difuzarea ideilor umanismului și apoi a iluminismului. Chiar dacă de mai mici proporții decât bibliotecile imperiale, regale și nobiliare din Europa, chiar dacă erau repede risipite din cauza evenimentelor tragice, mereu repetate, colecțiile de familie sau personale, domnești, din secolul al XVII-lea [continuate în secolul al XVIII-lea, n.n.] erau europene prin origine, conținut și structură[240].

În strânsă legătură cu înființarea și dezvoltarea unor forme de învățământ superior în Țara Românească și Moldova trebuie pusă și soarta unor colecții de cărți, care să slujească scopului propus, procesul instructiv. Amintim

eforturile stolnicului Constantin Cantacuzino, care creează la Bucureşti (1678) o primă instituţie de învăţământ superior. Ea este reorganizată (1694) şi dezvoltată sub domniile lui Constantin Brâncoveanu şi Alexandru Ipsilanti (construieşte un local în 1779, devastat în timpul Războiului Ruso-Austriac în 1788). Mai mulţi domnitori (printre care şi Mihai Suţu) se îngrijesc de dezvoltarea şcolii de la Sf. Sava, deci şi de crearea unui fond de cărţi necesare învăţăturii. Alexandru Ipsilanti prevedea în 1776 un regulament al bibliotecii în care se preciza că: „Asemenea să se treacă la condică atât cărţile şcoalei, cât şi celelalte ce se dăruiesc şcoalei de către oameni pioşi şi iubitori de Dumnezeu sau în bani sau lucruri. Peste cărţi să fie un bibliotecar care să le păstreze bine, dacă vreunul din şcoală ar avea trebuinţă de vreo carte să i-o dea, luându-i dovadă scrisă de mâna lui şi pe urmă iarăşi să aibă grijă a o lua şi a o pune în Bibliotecă"[25].

Asemănător au evoluat lucrurile şi în Moldova. Încă din 1640, domnul Vasile Lupu înfiinţează la Iaşi Colegiul de la Trei Ierarhi. Din 1714 ia fiinţă Academia Domnească (după alţi cercetători, încă din 1707). După incendiul din 1723, aceasta funcţionează până în 1727 la mănăstirea Barnovski, apoi, din 1728, se ridică o clădire lângă Mitropolie. Un raport redactat probabil în perioada 1792-1795 de către mitropolitul Moldovei, Iacob Stamati, preciza că biblioteca se va dezvolta prin depunerea unui exemplar din ce aduc negustorii (un fel de depozit legal) pentru şcoală.

Din secolul al XVII-lea şi al XVIII-lea, informaţiile despre bibliotecile din Transilvania sunt mult mai bogate. Studiindu-le, cercetătoarea Maria Ursuţiu ajunge la concluzia că în secolul al XVII-lea se înregistrau 37 de biblioteci particulare în Transilvania, în perioada 1608 – 1700 atestate documentar prin mărturii contemporane: inventare generale de bunuri, legate testamentare, cataloage de licitaţie, liste de vânzări-cumpărări, împrumuturi de cărţi, cataloage de biblioteci, acte de donaţie, corespondenţă. La acestea se adaugă cercetările efectuate în arhiva oraşului Cluj, ajungându-se „la un număr de 5 biblioteci princiare, 10 biblioteci nobiliare, 18 ale unor orăşeni, 6 ale unor profesori, 7 ale unor preoţi, 6 ale unor funcţionari"[26].

Se evidenţiază în epocă biblioteci ale unor cărturari. Astfel, Mihail Halici-fiul, consemna, într-un inventar din 1674 că, în biblioteca sa de la Orăştie, se aflau 539 de volume.

De o valoare excepţională din punct de vedere bibliofil este biblioteca episcopului Ignatius Batthyany. Doctor în teologie, cu studii la Gratz şi Roma, mare bibliofil, avea vaste legături în mediul cultural al Occidentului European. La Alba Iulia, unde îşi află sfârşitul în 1798, a fondat un Institut astronomic, constituindu-şi o bibliotecă de rarităţi, dându-i o destinaţie publică: „Biblioteca să fie deschisă oricui în ceasurile stabilite". Acesta preluase, din ordinul împăratului Iosif al II-lea, bunurile mănăstirii ordinului Trinitarienilor (desfiinţat

în 1784). De asemenea, va îngloba micile biblioteci ale călugărilor iezuiți sau va cumpăra biblioteca arhiepiscopului Vienei, Christopher Migazzi. Aceasta avea și cărți vechi românești, tipărite la București sau pe teritoriul Transilvaniei. De altfel, bibliotecarii de la Alba Iulia[27] au elaborat un document despre valoarea excepțională a colecțiilor, cu descrierea celor mai prețioase manuscrise, incunabule, cărți și documente. Se constituise nucleul viitoarei colecții, ce avea 18.000 de lucrări, constituită cu predilecție din carte veche străină, incunabule de valoare excepțională în limba latină și alte aproximativ 30 de limbi.

Este de semnalat în secolul al XVIII-lea, colecția eruditului cărturar Gheorghe Șincai (1754-1816), profesor la Blaj, care face, între 1776-1780, o importantă donație ce cuprindea literatură clasică a Antichității, gramatici, în general lucrări utile informării, cu scop educativ și didactic. Tot din lumea clericală greco-catolică provine episcopul orădean Samuil Vulcan (1760-1839), care avea „o bibliotecă mare, cuprinzătoare, de cei mari și vestiți autori, câștigați din țerile streine"[28].

După moartea sa, de bibliotecă nu se mai îngrijește nimeni. S-au păstrat cataloagele originale ale bibliotecii din 1822 și cel din 1862, incomplete însă. O parte a colecției a fost preluată de Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca. Un alt fond valoros a fost cel al preotului profesor Ioan Corneli (1762-1848), director al școlilor românești din Bihor, cu studii la Viena, Agria și Lwów. Pentru realizarea scopurilor sale pedagogice și instructive, a colecționat lucrări apărute la Haga, Berna, Nürnberg, Leipzig, Viena, Augsburg. Studiind aceste cărți, Constantin Mălinaș a încercat „Reconstituirea bibliotecii cărturarului iluminist Ioan Corneli de la Oradea", studiu apărut în revista *Crisia*, XVIII, 1988.

În Moldova și Țara Românească, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, se continuă constituirea unor biblioteci personale în reședințele marii boierimi. Exemplificăm prin biblioteca familiei Văcăreștilor sau cea a lui Costache Conachi (1778-1849). O analiză argumentată privitoare la biblioteca Văcăreștilor face Victor Petrescu în studiul „Biblioteca Văcăreștilor. Expresie a orizontului cultural", publicat în volumul *Văcărești. O dinastie poetică* (Iași: Editura Tipo-Moldova, 2012).

Concluzia este revelatoare: „Un aspect demn de subliniat pe marginea bibliotecii Văcăreștilor ar fi atât acela al influenței pe care a avut-o asupra formației lor intelectuale, cât și a modului cum această influență și-a găsit ecou în opera lor, ca demni reprezentanți ai umanismului românesc, cu contribuții importante la definirea culturii naționale. Preocuparea lor de a cumpăra cât mai multe cărți a fost sincronă cu cea a unor domnitori, intelectuali din rândul marii boierimi sau al clericilor ce și-au construit biblioteci transmise în timp, multe risipite datorită vitregiilor vremurilor[29]. Caracterizând această perioadă, Gheorghe Buluță afirma că: „Pe parcursul a două secole (XVII și

XVIII) peisajul bibliotecilor din Romînia s-a diversificat, ştirile sunt mai bogate, tipurile de bibliotecă mai numeroase. În timp ce vechile biblioteci din mănăstiri şi de pe lângă biserici servesc şi învăţământului, în vreme ce în Transilvania episcopii, canonicii şi nobilii îşi îmbogăţesc bibliotecile cu carte europeană, orăşenii cu dare de mână au şi ei mici colecţii, pe care le lasă uneori prin testament sau le donează bibliotecilor religioase şi şcolare. Contribuie la creşterea acestora şi numeroşi profesori şi studenţi întorşi din străinătate[30]. Un salt calitativ şi cantitativ va avea însă loc, în secolul următor, al XIX-lea, odată cu transformările radicale ale societăţii româneşti, în consonanţă cu cele de la nivel european.

EMANCIPAREA ŞI DEZVOLTAREA CULTURALĂ A SOCIETĂŢII ROMÂNEŞTI

În viaţa economică, politică, socială, culturală, secolul al XIX-lea vine cu schimbări profunde, în concordanţă cu ceea ce se întâmplă în întreaga Europă. Constituie borne ale existenţei noastre anii 1821, 1848, 1859, 1877, cu consecinţele lor pentru devenirea românilor. În plan cultural, se evidenţiază realizări precum înfiinţarea unor şcoli noi, a învăţământului superior, apariţia unor ziare şi reviste, manuale didactice, traduceri, culegeri de documente, spectacole teatrale. Tot mai multe societăţi, asociaţii, fundaţii au printre preocupări răspândirea culturii şi ştiinţei, a literaturii originale în medii cât mai diverse. Se pun bazele statului român modern, după modele din apusul Europei. Din acest efort nu puteau lipsi bibliotecile concepute ca principale surse de conservare şi informare pentru publicul larg. Se continuă constituirea de biblioteci particulare. Caracterizând acest secol, Gheorghe Buluţă afirma că: „Pentru români, secolul al XIX-lea a însemnat parcursul accelerat al unor etape de la un ev mediu întârziat (colorat cu elemente de renaştere şi cu reflexele Luminilor, contaminat de bizantinism şi orientalizat de suzeranitatea otomană) la o europenizare rapidă, cu model francez în Muntenia şi Moldova şi predominant german în Transilvania"[31].

Dacă, la început de secol, se mai citea în greceşte, treptat prioritară este franceza şi apoi, bineînţeles, româna, odată cu înmulţirea şi diversificarea producţiei tipografice, mai ales a celei proprii. În acest efort, locul lui Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi şi al altor intelectuali este de prim rang. Fără îndoială că aceştia sau C.A. Rosetti, E. Winterhalder, Fr. Walbaum, Ioan Bogza, Adolf Hening, care s-au ocupat cu comerţul de carte, având cabinete de lectură

cunoscute, au deținut și biblioteci care să le ilustreze preocupările. Cunoscută în epocă a fost „biblioteca miclăușeană", căreia Costin Merișca îi dedică studiul „Castelul Miclăușeni în cultura română". O parte a bibliotecii, ce ajunsese la 60.000 volume și care a fost dezmembrată, a fost donată de Dimitrie Sturza-Scheianul Academiei Române. Cărțile sunt în limba greacă, latină, franceză, germană, italiană, engleză, română. S-au păstrat în această bibliotecă a familiei „primele scrieri în limba română" (*Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voroneţeană*, *Codex Sturzanus*). Sunt de remarcat și colecțiile familiei de aromâni Mocioni sau cele boierești ale lui Iordache Rosetti-Roznovanu (de la moșia Stânca), Ioan Balș, Iancu Manu, Scarlat Rosetti (în 1865, este unul din fondatorii Societății Ateneului Român), pentru a enumera doar câteva dintre ele. Cea mai mare parte a acestor biblioteci boierești devin, prin donații, achiziții sau încorporări, părți ale unor mari biblioteci publice sau muzee.

În înființarea și dezvoltarea bibliotecilor se implică și o serie de intelectuali de prim rang sau scriitori care vor deveni reprezentativi pentru cultura română. Un astfel de exemplu este cel a lui Sámuel Teleki (1731-1822), originar din Gorneşti, județul Mureș, fost guvernator al Transilvaniei, care-și constituise fonduri de cărți de o mare valoare științifică, culturală, dar și bibliofilă. În 1802 se va deschide, la Târgu-Mureș, Biblioteca Teleki, adăpostită într-o clădire specială ce purta denumirea de Teleki-teka, concepută de la început drept bibliotecă publică. Deși, la deschidere, Teleki se afla la Viena în calitate de cancelar aulic, se îngrijește prin bibliotecarii pe care-i angajase de bunul mers al bibliotecii. Fondurile cuprindeau: incunabule (66 volume), ediții rare, bibliofile din peste 30 de centre tipografice, ediții ale autorilor români, clasici, autori din diferite ramuri ale științei (fizică, matematică, chimie, astronomie, științe ale naturii), dar și periodice, documente originale. A avut relații cu edituri și librării celebre în epocă și nu numai: Aldus Manutius, Estienne, Plantin, Giunta, Honterus. Și soția sa, Zsuzsanna Bethlen, avea un important fond de carte (2.000 de exemplare), care se vor adăuga bibliotecii soțului său, care ajungea astfel la peste 40.000 de volume. A fost și este o importantă bibliotecă la nivel european, în colecțiile sale, valoroase și rare, găsindu-se de fapt tot ce a avut mai important civilizația cărții din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea. Beneficiind de studii (Roma, Viena, Budapesta), o serie de intelectuali și-au format biblioteci personale. O astfel de colecție a avut filologul și lingvistul Timotei Cipariu (1805-1887). A fost o personalitate a vremii sale, cu vaste legături în mediul academic, teologic și științific european. Profilul colecției sale era savant, înclinat spre lingvistică, filologie, istorie. În *Jurnalul* său din 1858 de la Blaj consemna: „Este vreun op clasic care io să nu-l fi les[citit] cu pana în mână adnotând cele ce ar putea ajuta la cunoștința limbii românești? Este vreun op, care tractează despre limba română au despre vreo limbă romană [...] care, precum mi-a fost cunoscută, să nu o fi cercetat, les și de s-a putut încă și cumpărat?"[32].

O parte din fondurile sale se află la Biblioteca „Astra" din Sibiu, iar alte cărți, ce au scăpat de distrugerile din timpul evenimentelor de la 1848 sau de devastarea Blajului de către trupele austriece, se păstrează la Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca.

În Țara Românească se face remarcată biblioteca lui Ion C. Brătianu (1821-1891) care devine publică la mijlocul secolului al XX-lea. Întreaga familie, ce a jucat un rol determinant în consolidarea României moderne, s-a preocupat de îmbogățirea fondurilor bibliotecii, în special cele privind istoria poporului român. Ion C. Brătianu alcătuieşte primul catalog al bibliotecii sale, aflată pentru început la moşia Florica (Argeş). La fel ca tatăl său, Ion I.C. Brătianu (1864-1927) se formează în mediile intelectuale ale Parisului, comandând din străinătate numeroase cărți, documente, stampe, cu precădere referitoare la istoria românilor. Biblioteca sa a devenit publică, fiind încorporată mai târziu în colecțiile speciale ale Bibliotecii Naționale a României.

În acest secol se remarcă din ce în ce mai mult bibliotecile pe care şi le-au constituit scriitorii importanți, acestea dându-ne o imagine asupra formării lor intelectuale, a preocupărilor, influențelor asupra creației şi gusturilor artistice. Este cazul lui Nicolae Bălcescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri, Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, Costache Negruzzi, legați direct sau indirect de evenimentele de la 1848; sau, mai târziu, colecțiile proprii ale lui Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, Alexandru Odobescu, B.P. Hasdeu, Ion Creangă. Multe din aceste cărți, împreună cu o serie de manuscrise, corespondență, alte documente personale, au fost donate de scriitorii respectivi sau de urmaşii lor marilor biblioteci sau muzee ale țării. Astfel au procedat Alexandru Odobescu (pentru Biblioteca Academiei Române), Titu Maiorescu (pentru Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti, din păcate, colecția fiind distrusă în 1989), B.P. Hasdeu (ce va dona, în 1859, 4.000 de volume din biblioteca tatălui său, Alexandru Hasdeu, aduse de la Chişinău, Bibliotecii Şcoalelor, din Iaşi, al cărui custode devine).

Un caz aparte îl constituie personalitatea lui Ion Heliade Rădulescu, numit pe bună dreptate de G. Călinescu „părintele literaturii române", unul dintre reprezentanții de seamă ai „mişcării de europenizare a țării, prin introducerea instituțiilor constituționale occidentale şi a unor reforme înfăptuite cu prudență"[33]. Studiind biblioteca marelui cărturar, N.I. Simache afirma că aceasta era „una din cele mai complete". Ea „însuma circa 4.000 volume, în cea mai mare parte legate în carton şi în piele neagră sau roşie, purtând pe cotor, în partea inferioară, literele I.H.R."[34]. Din această descriere ne dăm seama de calitatea bibliofilului Heliade. Cărțile se aflau, la fel ca tipografia, în „Câmpul Moşilor", fiind distruse, prin incendiere, în 1848. Parțial refăcută după exilul său, este risipită în timpul celui de-al Doilea

Război Mondial[35]. Și exemplele pot continua. Se demonstrează astfel că la efervescența culturală românească, la progresele literaturii noastre, un rol important l-au avut și colecțiile personale ale unor intelectuali. Cele mai multe, dacă nu au fost distruse (ca în cazul lui Ion Creangă sau Costache Negruzzi) au intrat în fondurile unor mari biblioteci, cu precădere în cele ale Academiei Române sau ale bibliotecilor universitare.

Modernizarea și laicizarea, contactul direct sau prin lectură cu valorile europene au condus la o continuă decădere a bibliotecilor mănăstirești, a colecțiilor lor. Se ia inițiativa includerii acestora în biblioteci mai mari ale statului, transformându-le funcționalitatea și utilitatea în prețuirea ca valori patrimoniale, ca obiecte de muzeu. Puțini erau cei care le mai studiau conținutul, deveneau parte componentă a istoriei scrisului, a tiparului sau a cărții vechi românești. Treceau în subsidiar bibliotecile unor mănăstiri importante (Neamț, Secu, Cernica, Bisericani, Snagov, Căldărușani și multe altele), prăfuite și depozitate în condiții de cele mai multe ori improprii, funcționale rămânând în timp bibliotecile mitropoliilor sau ale instituțiilor de învățământ teologic. Conchizând, Gheorghe Buluță afirma că: „Puțini intelectuali s-au mai interesat de aceste biblioteci religioase, a căror existență lipsea. Descoperirea, inventarierea și centralizarea unora dintre ele, în legătură cu constituirea unei biblioteci naționale, s-a datorat lui Petrache Poenaru, lui Alexandru Odobescu, iar mai târziu lui N. Iorga și Al. Lepadatu"[36]. Subliniază valoarea deosebită a acestor fonduri neglijate sau, mai trist, abandonate. „Tot acest patrimoniu începea să-și configureze conținutul pe măsură ce a fost identificat, recuperat, dar apoi din nou neglijat, transferat de colo-colo, iarăși luat în atenție, după cum s-au găsit sau nu oameni preocupați de aceste aspecte"[37].

Este interesant drumul parcurs de Biblioteca Mitropoliei din București, atestată încă din secolul al XVIII-lea, dar cu certitudine mai veche. Devenită Biblioteca „Sfântului Sinod", se constituie în această structură la 1877, când se preiau un număr de lucrări de la Mănăstirea Hurezu. Din 1912 și până azi este adăpostită în Palatul Sfântului Sinod de la Mănăstirea Antim.

La destinul bibliotecilor noastre contribuie și unele înalte fețe bisericești, ce-și vor alcătui colecții pe care apoi le vor lăsa prin testament unor așezăminte de cultură, de învățământ sau Academiei Române. Deși profilul lor era preponderent teologic, erau achiziționate și lucrări de literatură, științe exacte, medicină, selectate pentru a nu intra în divergență cu morala creștină. Exemplificăm prin colecțiile mitropolitului Calinic Miclescu (care-și donează în 1865 o parte a bibliotecii Universității din Iași), episcopului Dionisie al Buzăului (va da Academiei Române peste 6.000 de volume), arhimandritului Ghenadie Popescu; episcopul Melchisedec își donează Academiei Române colecția în 1892; mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, cedează în 1894 peste 8.000 de volume. Aceștia și mulți alții

erau nu numai intelectuali de prim rang, dar şi pasionaţi bibliofili. Despre episcopul M. Ştefănescu-Melchisedec (1823-1892), membru al Academiei Române şi biblioteca sa enciclopedică, N. Georgescu-Tistu spunea că „era cea mai reprezentativă bibliotecă românească de cultură generală de la mijlocul secolului trecut"[38].

Datorită profundelor schimbări ale acestui secol, de fenomenul lecturii, al constituirii de mici colecţii vor fi atrase şi alte categorii sociale, cu pregătire şi posibilităţi materiale mai mici: profesori, avocaţi, medici, militari, dar şi persoane din rândul burgheziei nou create. Un astfel de colecţionar era, de exemplu, ofiţerul Constantin Cornescu Oltelniceanu. A avut o bibliotecă importantă, despre care se spunea că este „o bibliotecă însemnată, bogată în cărţi rare şi manuscrise vechi române de o importanţă literară"[39]. Este cumpărată în 1854 de arhimandritul şi starețul Mănăstirii Neamţu şi Secul, Dionisie Romano, care-şi va dona întreaga colecţie Bibliotecii Academiei Române. Un alt pasionat al cărţii este şi Zaharia Antinescu, din Ploieşti, institutor la Şcoala Domnească nr. 1, unde a învăţat şi I.L. Caragiale. În catalogul bibliotecii sale, publicat la Ploieşti în 1899, sublinia că „e animat de cele mai bune intenţii, doritor să dăruiască şi altora din ceea ce a adunat". A donat, în timp, peste 500 de volume, ce se află azi în biblioteca Liceului „I.L. Caragiale" din Ploieşti[40].

Un alt reprezentant al ideilor vremii, iluministe şi romantice, interesat de a lăsa urmaşilor cât mai multe informaţii cuprinse în valoroasele sale colecţii de cărţi şi documente a fost G. Missail (1835-1906), folclorist şi publicist. Nu a avut în preocupări de mare bibliofil şi nici nu a fost o personalitate de prim rang a vieţii culturale de atunci. Încrezător însă în valorile promovate de ideologia paşoptistă, a făcut eforturi în direcţia educaţiei naţiunii, atât de necesară atunci. În catalogul bibliotecii sale, păstrat la Biblioteca Academiei Române, afirma testamentar: „Iar biblioteca mea o las Societăţii pentru învăţarea poporului român fără a se risipi ceva din ea, aceasta fiind singura pomană ce pot face şi eu în lumea aceasta". Preciza că este „o bibliotecă colectată de mine într-un anumit scop cultural", în conformitate deci cu idealurile sale de educare a oamenilor de condiţie modestă. În 1913 Societatea pentru Învăţătura Poporului Român va publica *Catalogul cărţilor din biblioteca lui G. Missail*.

Un fenomen caracteristic acestui secol şi începutului celui următor este acela al constituirii şi dezvoltării unor asociaţiuni, societăţi culturale ce aveau drept scop, printre altele, şi pe cel al înfiinţării şi patronării unor spaţii şi cabinete de lectură, de cele mai multe ori puse la dispoziţia unui public larg. Cartea pătrundea astfel în medii diferite ca pregătire intelectuală sau nivel de bunăstare. Publicistica vremii stă mărturie a unor asemenea eforturi făcute de cele mai multe ori îşi mpreună cu comunităţile locale. Multe dintre aceste asociaţii şi societăţi funcţionau la Braşov (Casina Română,

1835, înființată de negustori, care în 1846 avea un bibliotecar; Societatea de lectură a domnișoarelor din Brașov, Societatea de lectură „Ioan Popazu", care, în 1896-1897, avea peste 1.300 volume); Reghin (Societatea de lectură maghiară, 1840; Societatea de lectură germană; Biblioteca tineretului școlar, 1870; Biblioteca Societății meseriașilor români, 1912); Oradea (s-a înființat o Societate de „lectură a junimei române", în 1851). Datorită implicării lui Mihai Eminescu, care era în 1866 bibliotecar, este cunoscută Biblioteca gimnaziștilor din Cernăuți, înființată în 1857. Acesteia îi donează Alexandru Hurmuzachi 315 volume. Alte centre unde s-au înființat astfel de biblioteci: Cluj (Societatea română de lectură, 1861), Lugoj (Reuniunea română de lectură, 1863), Făgăraș (1884), Turda (după 1860).

O activitate remarcabilă se va desfășura din a doua jumătate a secolului al XIX-lea în unele centre universitare ale Europei de către tinerii români care devin studenți, ce-și vor crea forme asociative, în cadrul cărora vor funcționa și mici biblioteci. La Paris, în preajma anului 1848, tinerii aflați la studii au avut o bibliotecă al cărui animator a fost moldoveanul Scarlat Vârnav, ce avea calitatea de casier, cumpăra cărți „pentru tot Românul, ca să vie să cetească într-însa". O parte a cărților vor intra la începutul veacului următor în biblioteca Școlii române de la Fontenoy-aux-Roses, întemeiată de N. Iorga. Studenții români de la Viena aveau un număr de cărți ce a sporit după 1853, mai târziu afirmându-se societatea „România Jună", al cărui prim bibliotecar a fost Mihai Eminescu în 1871. S-a dezvoltat până la sfârșitul secolului, printre donatori figurând Ioan Maiorescu, George Sion, Alexandru Hurmuzaki. Ar mai fi de amintit „Societatea de lectură Petru Maior" de la Budapesta, care în 1871 avea sediu propriu, cu săli de ședințe și lectură. În 1889, conform unui catalog, număra în jur de 1.000 de volume. O parte a cărților vor ajunge în colecțiile Bibliotecii Universitare din Cluj.

O contribuție remarcabilă, cu implicații profunde asupra culturii românești din Transilvania, va avea Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) înființată la Sibiu în 1861 și condusă, printre alții, de George Barițiu, Timotei Cipariu, Ioan Pușcariu, Andrei Șaguna. Și-a extins activitatea prin „despărțăminte" în toată Transilvania. În afara bibliotecii de la Sibiu, și-a creat o rețea în localități rurale și orașe mai mici. Se cunosc cataloagele din 1882 (întocmit de N. Petra Petrescu) și 1895 (realizat de Nicolae Toganu „bibliotecariu"). Publicațiile erau în română, latină, germană, majoritatea fiind din secolul al XIX-lea. Îngloba importante biblioteci particulare (a lui George Barițiu, dr. Hodoș, Simion Mangiuca, dr. Ion Moga). Una din preocupările majore a fost de a crea biblioteci „poporane" în comunele transilvane. Ziarul *Românul* (din 5-6 noiembrie 1898) sublinia „că în fiecare bibliotecă să se afle măcar un volum din toate ramurile literaturii și științelor, în așa chip [ca] nu numai țăranul și

elevul şcoalei populare, ci şi preotul, învăţătorul şi alte persoane cu pregătire mai mare din comună să poată afla în ele hrana spirituală potrivită pregătirilor propriu".

ASTRA va definitiva în 1899 un „Regulament pentru înfiinţarea şi administrarea bibliotecilor poporane ale asociaţiunii". Din cele peste 250 de biblioteci din Transilvania, marea majoritatea era ale ASTREI. Cercetând fenomenul, Mircea Ionescu afirma că „Multe dintre biblioteci erau creaţia unor societăţi de lectură ale elevilor, pedagogilor, învăţătorilor, studenţilor, meseriaşilor, femeilor, grupaţi după institutele în care se formau, după interese profesionale, după confesiuni sau pur şi simplu din dorinţa de a promova lectura între români"[41]. În concordanţă cu dezvoltarea societăţii româneşti, profundă, în spirit iluminist, asistăm la pătrunderea fenomenului lecturii în păturile sociale mijlocii, mai puţin instruite, care tindeau la educaţie, cultură, progres, ducând la schimbări de mentalitate, de percepere a noilor fenomene sociale. Din acest secol se poate vorbi de fenomenul instituţionalizării lecturii publice, odată cu dezvoltarea învăţământului de toate gradele, a activităţii tipografice, a lărgirii ariei de comercializare a cărţii, apariţiei şi creşterii numărului de publicaţii. Toate acestea au favorizat răspândirea, circulaţia şi impactul social al informaţiilor, comunicarea fiind un bun câştigat. Prin Regulamentele Organice aplicate celor două Ţări Româneşti, se statuează şi necesitatea fiinţării şi funcţionării unor biblioteci. Astfel, Regulamentul Organic pentru Ţara Românească afirmă necesitatea „tipografiei, a bibliotecii", „înfiinţarea unei biblioteci la Colegiul Sf. Sava şi a alteia la Şcoala Centrală din Craiova". Cea din Bucureşti a apărut în 1836, deschizându-se pentru public în 1838. La Iaşi, acest lucru a devenit posibil în 1841 (cel mai vechi regulament al unei biblioteci publice româneşti este cel al Bibliotecii Academiei Mihăilene din Iaşi, publicat în revista *Albina românească* la 17 noiembrie 1840). Tot în acest an s-au înfiinţat biblioteci în 13 oraşe: Roşiori de Vede, Călăraşi, Târgovişte, Câmpulung, Ploieşti, Slatina, Vâlciu (Râmnicu-Vâlcea), Caracal, Tg. Jiul, Piteşti, Giurgiu, Focşani, Buzău[42]. Departamentul Treburilor din Lăuntru efectua un control riguros asupra cărţilor ce se aflau în aceste biblioteci, răspunzători fiind profesorii care aveau în grijă colecţia de cărţi, care trebuiau să facă periodic copie după inventare pe care să le transmită Eforiei Şcoalelor (director Petrache Poenaru) sau magistraturilor. Asemenea mărturii au rămas de la bibliotecile şcolare ce îndeplineau şi atribuţii de publice, din oraşe ca: Piteşti, Călăraşi, Ploieşti, Târgovişte, Brăila, Slatina, Giurgiu. După evenimentele de la 1848, şcolile sunt închise de Eforia Şcoalelor, redeschizându-se după câţiva ani. Este o primă etapă din existenţa bibliotecilor publice, reorganizarea activităţilor făcându-se prin „Regulamentul pentru biblioteci publice, din 1864", redactat de N. Kreţulescu.

După 1859, Petrache Poenaru propunea realizarea unui schimb de publicații între bibliotecile de la Sf. Sava (București) și Academiei Mihăilene (Iași). Între 1880 și 1890 se deschid biblioteci publice la Botoșani (1882), Călărași (1883), Brăila (1881), Galați (1889), Buzău (1893). Tot în această perioadă încep să se înființeze biblioteci rurale (este cunoscută cea de la Băbeni, județul Râmnicu-Sărat, creată de învățătorul Ion Aristotel, în 1884). Spiru Haret, ministru al Instrucțiunii Publice, ia inițiativa creării a 320 biblioteci populare ce funcționau pe lângă școlile rurale (câte zece de fiecare județ existent atunci), pentru a se încerca dinamizarea lecturii la sate, și a organizării Casei Școalelor, cu realizări notabile în anii următori (din 1903 se vor mai înființa o nouă serie de 320, număr ce crește constant până la declanșarea Primului Război Mondial).

Cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea aduce cu sine și crearea învățământului universitar de specialitate sau a unor instituții militare, civile de specialitate. Acestea au simțit nevoia de a beneficia de cât mai multă și recentă informație în domeniu, ducând la nașterea unor biblioteci specializate. Este cazul celei de la Iași din 1835 a „Societății medico-istoriei naturale în Moldova". Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, este consemnată documentar biblioteca Societății Studenților în Medicină din București. Un catalog din 1890 arăta că aceasta avea 3.964 de cărți și 762 periodice. În 1907 ea se mută în noul local al Facultății de Medicină. Se înființează mai multe biblioteci specializate în domeniul artelor militare la Craiova sau la Iași. În capitala Moldovei, hatmanul Dimitrie Sturza inaugurează pe 10 noiembrie 1846 biblioteca, pentru care redactează și un regulament de funcționare. Acesta „a îndemnat ofițerii și salariații de sub comanda lui să se cultive într-o bibliotecă special amenajată pentru ei și realizată de el cu toată râvna și priceperea de care era capabil un om cu mari mijloace materiale [...] Capabil astfel de a pune în picioare o solidă și binefăcătoare instituție socială, cum a fost biblioteca sa militară"[43]. Și Marele Stat Major avea una, conform unui catalog al colecțiilor sale din 1898.

Institutul Agronomic din București are colecții de carte, cea a Institutului de Agricultură de la Pantelimon (1853) sau cele a Școlii centrale de agricultură de la Herăstrău (1867).

Tot concepută ca o colecție savantă, de specialitate, era și Biblioteca Academiei Române, fondată în 1866 și inaugurată în 1867, împreună cu Societatea Academică Română. Din 1876, aceasta este declarată prin lege Academia Română. Biblioteca a primit încă de la înființare (1867) o atenție deosebită. În timp, donații importante au făcut Dionisie Romano, Alexandru Odobescu, V.A. Urechia, D.A. Sturdza, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica și mulți membri de seamă ai înaltului for științific al românilor.

Despre drumul parcurs de această instituție, George Baiculescu afirma: „Istoria de aproape trei secole a unei părți însemnate din colecțiile acesteia a făcut ca Biblioteca Academiei să devină continuatoarea directă a prețioaselor

biblioteci din trecut: a bibliotecii de la Sf. Sava, întemeiată la anul 1679 prin importante donații de cărți din partea Stolnicului Constantin Cantacuzino, a bibliotecii Mitropoliei din București, datând din secolul al XVIII-lea, a bibliotecii de renume european aparținând domnitorilor Mavrocodați, din același secol, a bibliotecilor din vechile mănăstiri românești"[44].

Odată cu organizarea unui învățământ superior la nivel național sunt puse premisele funcționării unor biblioteci care să slujească aceste nobile deziderate. Prima universitate națională este cea din Iași (1860). Biblioteca sa devine, în 1864, Bibliotecă Centrală, continuarea vechii Biblioteci Mihăilene, numită pentru început (1860-1864) „Biblioteca Ulpia". În timpul lui Alexandru Ioan Cuza primește o mare parte a cărților mănăstirilor secularizate. Beneficiază de donații importante de la Vasile Alecsandri, B.P. Hasdeu (acesta a fost bibliotecar între 1859 și 1869), Cezar Bolliac, Gh. Asachi, Titu Maiorescu, Constantin Hurmuzachi și mulți alții. În 1897, biblioteca se mută în noul local al Universității. Printre directori a fost o vreme și Mihail Eminescu.

Diferită este situația instituției universitare clujene. În 1859 lua ființă „Societatea Muzeului Ardelean". Ion Mușlea sublinia faptul că se crease o adevărată emulație de a dona aceste instituții fonduri importante de publicații, atât de către nobilii unguri, cât și de „fruntași ai românilor" (Andrei Șaguna, Alexandru Sterca Șuluțiu)[45]. Biblioteca s-a deschis pentru public în 1860, în casa contelui Bethlen, având, în 1867, 30.000 de volume și 15.000 de manuscrise. Înființarea Universității îi conferă statutul de bibliotecă universitară.

În București se creează „Fundația universitară", din inițiativa și sub coordonarea Regelui Carol I. În 1891, într-o scrisoare adresată Președintelui Consiliului de Cameră, Regele își motiva astfel hotărârea: „Urmând pilda bunilor Domni din trecut, și spre amintirea faptelor împlinite în acest pătrar de veac, voim a înființa un așezământ spre binele tinerimii universitare de la toate facultățile din țară, al cărei scop va fi de a procura studenților un loc de întrunire înzestrat cu o bibliotecă totdeauna deschisă, unde vor putea satisface iubirea lor de studiu". Între 1893 și 1895, când se inaugurează noul sediu al Fundației Universitare „Carol I", sunt adunate aproximativ 4.000 de volume donate de rege și regină. De la început, biblioteca va îndeplini rolul de Bibliotecă Centrală a Universității.

În acest secol, bibliotecile noastre devin mai numeroase, cu activitate diversificată. Comparându-le cu cele europene, Narcis Crețulescu, într-un mic studiu dedicat bibliotecilor noastre, afirma: „Așa-dară, față de bibliotecile cunoscute și scrise mai sus, din toate țările mai civilizate care s-au silit a-și cultiva științele și a-și însuma cărțile trebuitoare naționalității lor și posterității, noi, românii, suntem rămași departe în urmă, așa că bibliotecile noastre nici nu merită a se compara cu acelea, dar oricum, tot avem și noi câte ceva, puțin – dar tot mai mult decât nimică. Să ne silim dar a ne cultiva și noi a ne interesa

de cărțile și de bibliotecile noastre mai mult de până acum. [...] Timpul le-o creşte şi le-o scrie, pe toate, iar pentru mine destul şi atâta acum"[46].

Ceea ce, prin eforturi demne de toată lauda, se va înfăptui şi până la declanşarea primei conflagrații mondiale, la sfârşitul căreia se va consolida România Mare.

ÎNCEPUT DE SECOL XX. REALIZĂRI ŞI CONTROVERSE

Prima jumătate a secolului XX este marcată de cele două războaie mondiale, care au pustiit Europa precum şi de criza economică din 1929-1932. Pe lângă imensele pagube umane, economice, financiare continentul este vitregit de importante valori spirituale, cultura scrisă fiind grav afectată. Un singur element pozitiv este de remarcat în viața României: reîntregirea teritorială, cu tot ceea ce implică ea.

În acest context s-au creat, dezvoltat sau şi-au încetat activitatea mari biblioteci. Actuala Bibliotecă Națională a României, care îşi are originile în Biblioteca Colegiului „Sf. Sava" din Bucureşti, devenită publică în 1838, este desființată în 1901, fondurile sale şi atribuțiile fiind preluate de Biblioteca Academiei Române. După 1859, având sarcini de bibliotecă națională, primise denumirea de „Bibliotecă Națională" şi apoi „Bibliotecă Centrală". Din 1864, când intră în vigoare „Regulamentul pentru bibliotecile publice", şi până la desființare (1901), avea statut de bibliotecă națională, purtând denumirea de „Bibliotecă Centrală a Statului".

Înființată în 1867, cu menirea inițială de a aduna şi conserva fondul național de manuscrise şi tipărituri care ilustrează istoria şi cultura nației române şi nu numai, Biblioteca Academiei Române devine singura instituție națională (din 1901), deşi accesul era oarecum restrictiv, el adresându-se predilect comunității ştiințifice. În primele decenii, este organizată biblioteconomic după norme europene. George Baiculescu numeşte perioada dintre 1919 şi 1938 „epoca de dezvoltare a bibliotecii, nu numai pentru creşterea colecțiilor, prin activitatea ştiințifică, dar şi pentru reorganizare şi pentru faptul că biblioteca a primit o clădire funcțională şi modernă (inaugurată în 1937)"[47]. La 1 aprilie 1901, Biblioteca Publică Centrală Bucureşti este desființată prin lege, fondurile fiind preluate de Biblioteca Academiei Române. Biblioteca municipiului Bucureşti va fi reînființată în 1935, fiind condusă până la începutul celei de a doua conflagrații mondiale de Pompiliu Constantinescu (între 1935 şi 1938), N.N. Matei (1938)

şi Getta Elena Rally (1938-1949). La Iaşi ia fiinţă, în 1920, Societatea Culturală „Muzeul Oraşului Iaşi şi Biblioteca Municipalităţii". Din 1935 biblioteca devine de sine stătătoare, având buget propriu, deschiderea oficială făcându-se în 1937, iar fondurile fiind adăpostite într-un local din curtea Mănăstirii Golia. În 1905, la Sibiu se inaugurează Palatul Asociaţiunii (ASTRA), construit în stil baroc prin contribuţia publică a românilor. Din perioada la care ne referim şi până în zilele noastre, fondurile se îmbogăţesc cu manuscrise şi cărţi vechi de o mare valoare documentară. La organizarea ştiinţifică au contribuit Ioan Banciu, Victor Lazăr, Horia Petra-Petrescu.

Biblioteca „V.A. Urechia" din Galaţi este inaugurată la 11 noiembrie 1890, prin donaţia făcută oraşului de la Dunăre de către o mare personalitate a culturii româneşti, V.A. Urechia, „bogata sa bibliotecă" având peste 6.000 de volume, stampe şi tablouri. Dorea ca instituţia să fie „publică", provizoriu fiind găzduită la liceu „îndată ce s-ar construi un local anume destinat[...] ea se va instala întrânsul". În acest scop se va forma, în 1902, Comitetul Bibliotecii Publice „Urechia", având drept scop construirea unui sediu, iar din 1919, Societatea Culturală „V.A. Urechia". Palatul Cultural „V.A. Urechia" este terminat în 1940 (fără dotări şi finisări). Aici se va muta şi Biblioteca Publică „V.A. Urechia".

Ca răspuns la adresa Ministerului Instrucţiunii Publice şi Culturii Naţionale, condus de Nicolae Iorga, din 9 iulie 1931, care prevedea „înfiinţarea unei biblioteci comunale, înzestrată cât mai puternic cu tot felul de publicaţiuni care să se poată folosi de la umilul absolvent de curs primar până la intelectualul cel mai recunoscut", Consiliul Municipal Constanţa hotărăşte crearea unei astfel de biblioteci în oraş (19 iulie 1931), cu aproximativ 3.000 de volume, în 1942 numărul acestora fiind de 20.000, preponderentă fiind achiziţia de documente referitoare la spaţiul dobrogean.

La Craiova se inaugura, la 21 decembrie 1908, Fundaţia „Alexandru şi Aristia Aman", care avea trei secţiuni: bibliotecă, pinacotecă şi muzeu. Zestrea de cărţi şi documente s-a constituit iniţial din donaţiile fondatorilor, fiind completate de cele ale Academiei Române sau achiziţiile făcute cu sume alocate de autorităţile locale. Din 1921 la conducerea Fundaţiei „Aman" vine, timp de peste trei decenii, poeta Elena Farago.

Îmbogăţind tradiţia lecturii publice, în Cluj, marele oraş transilvan, se va înfiinţa o Bibliotecă Populară (1921) în cadrul Universităţii „Regele Ferdinand I".

Între 1911 şi 1913 se ridică la Târgu-Mureş un Palat al Culturii construit în stil Art Nouveau, conceput pentru concerte, conferinţe, reuniuni culturale şi lectură publică. Biblioteca este inaugurată în 1914. Cei doi bibliotecari, Molnar Gabar (1914-1936) şi Aurel Filimon (1922-1940), s-au preocupat de strângerea unor fonduri de documente de valoare deosebită.

În majoritatea oraşelor-reşedinţă de judeţ s-a creat un climat favorabil dezvoltării culturii în general, deci şi a lecturii publice. Un alt exemplu este construirea în Arad a unui Palat al Culturii, între 1910 şi 1912, conceput ca un complex cultural, format din bibliotecă publică, muzeu de istorie, muzeu de artă. După Primul Război Mondial, Coralia Xenopol îşi donează biblioteca de o inestimabilă valoare a lui A.D. Xenopol. În 1931 fondurile ajunseseră la peste 60.000 de volume. Un traiect asemănător a avut şi biblioteca oraşului Turnu-Severin. La 1924 se inaugura Palatul Cultural, proiectul fiind asumat de „Societatea Culturală Teatrul Oraşului Turnu-Severin". Într-o aripă a acestuia este instalată, în 1925, donaţia făcută încă din 1921 de Ion C. Bibicescu, fost guvernator al Băncii Naţionale. Prin alte donaţii făcute de intelectuali de vază ai oraşului sau prin achiziţii, fondurile ajung, în 1933, la peste 40.000 de volume. Biblioteca are de la început caracter enciclopedic.

Anul 1893 (27 iunie) aduce înfiinţarea primei biblioteci publice din Bacău, în sediul primăriei, de către Societatea Culturală a oraşului, cu un fond iniţial de 2.000 de volume. O importantă donaţie de 948 volume face Gheorghe Sturza, fiul beizadelei Costache Sturza şi nepot al domnitorului Ioniţă Sandu Sturza. Bibliotecii i se atribuie numele lui Costache Sturza.

La Ploieşti, pe 20 martie 1921, este inaugurată Biblioteca Populară „N. Iorga" de către un grup de intelectuali printre care şi Ion Ionescu-Quintus, I.A. Bassarabescu, Dumitru Munteanu-Râmnic. A funcţionat până la izbucnirea războiului în localul Băncii Municipale. În 12 decembrie 1923 lua fiinţă prima bibliotecă publică a Sucevei, „Biblioteca Centrală", cu un fond iniţial de 2.000 de volume. Prin donaţiile unor intelectuali din perioada interbelică, ea ajungea, în 1944, la peste 15.000 de volume (cărţi, periodice şi publicaţii). Tot în Bacău erau cunoscute bibliotecile particulare ale lui Simion Florea Marian, membru al Academiei Române, şi a lui Vasile Bumbac.

Un caz deosebit este cel al înfiinţării Bibliotecii oraşului Târgovişte. În plin război (1942), Sfatul Consiliului Cultural Târgovişte hotăra „înfiinţarea unei biblioteci publice", precizându-se că „biblioteca se va forma prin comasarea actualelor biblioteci publice, existente, prin cumpărături şi donaţii"[48]. La 28 noiembrie 1943, Primăria acceptă donaţia a 400 de volume şi a 60.000 de lei, pe care o face magistratul D.D. Athanasiu. Confirmarea bibliotecii ca instituţie publică are loc la 30 ianuarie 1944, când are loc inaugurarea Muzeului oraşului Târgovişte, deschizându-se şi Biblioteca Primăriei şi a Consiliului Cultural Târgovişte „adăpostită în localul muzeului până ce se va clădi o sală proprie"[49].

Ca fenomen important al primelor decenii ale secolului XX se distinge dezvoltarea şi diversificarea învăţământului de toate gradele şi, în primul rând, al învăţământului universitar, cu consecinţe favorabile şi în ceea ce priveşte bibliotecile. Astfel, în Bucureşti, la 3 mai 1891, regele Carol I

avea dorința, „de a înființa un așezământ spre binele tinerimii universitare de la toate facultățile din țară, înzestrat cu o bibliotecă totdeauna deschisă". Inaugurarea Fundației Universitare „Carol I", deci și a bibliotecii, are loc în 14 martie 1895. Clădirea este extinsă în perioada 1911-1914. Personalitate remarcabilă, Al. Tzigara Samurcaș a condus biblioteca între 1899-1946. Ea găzduiește prima Conferință a Bibliotecarilor sub îndrumarea lui Ion Bianu și Emanoil Bucuța (1925), precum și ședințele Institutului Social-Român, sub conducerea lui D. Gusti (1924-1927) sau cele ale Institutului de Literatură prezidat de Mihail Dragomirescu. Era astfel un fervent al intelectualității române de toate vârstele, mai ales în perioada interbelică.

În cel mai vechi centru universitar al țării, Iași, Universitatea, înființată în 1860, era continuatoarea Academiei Mihăilene (1835), iar biblioteca universitară se revendica firesc din cea a Academiei Mihăilene. Din 9 iunie 1916, ea își schimbă statutul din bibliotecă publică în universitară. Apoi, Regulamentul din 19 decembrie 1935 o definea ca „instituție universitară, științifică și culturală", dar și ca „o instituție de utilitate generală, la dispoziția tuturor celor interesați". După 1900 funcționa în Universitatea nouă (actualmente Biblioteca Universității Tehnice „Gh. Asachi", până după 1944). Filialele sale acoperă în timp nevoile marilor unități create. De o organizare științifică se poate vorbi din 1932, sub directoratul profesorului Karl Kurt Klein.

Biblioteca Universitară din Cluj ia ființă în același an cu Universitatea (1872), funcționând în incinta acesteia. Între 1906 și 1908 se constituie actualul sediu, unul din cele mai moderne din Europa, director fiind istoricul literar Erdélyi Pál. În 1927, primește denumirea de „Biblioteca Universității Ferdinand I". Una dintre cele mai valoroase donații este cea a cărturarului Gheorghe Sion, din 1922-1923, compusă din 4.500 de cărți, 2.000 de stampe, 200 de hărți, fotografii, mărci poștale, monede. La înzestrarea bibliotecii au mai contribuit în timp: ASTRA, Academia Română, Casa Școalelor, Biblioteca Parlamentului. Dintre cei care au condus instituția: Eugen Barbul (din 1920), Ioan Mușlea (din 1935). Între 1940 și 1944, perioada pierderii Ardealului de Nord, se mută, la fel ca Universitatea, la Sibiu.

După Unirea de la 1918, are loc un important proces de integrare a bibliotecilor din Basarabia și Bucovina de Nord în actul de culturalizare a românilor din aceste teritorii, întrerupt brutal în preajma declanșării celei de-a doua conflagrații mondiale, prin rapt teritorial. Biblioteca orașului Chișinău exista din 19 octombrie 1877, cu peste 8.000 de volume. La începutul secolului trecut, fondul sporește la 40.000 de volume, iar, în 1932, peste 110.000 de volume, funcționând în localul Primăriei. Cea mai importantă bibliotecă este actuala Bibliotecă Națională a Republicii Moldova, succesoarea celei mai vechi biblioteci publice din Chișinău, înființată în 1832, găzduită de Gimnaziul nr. 2 de băieți, cu predare în limba germană. Sintetizând, Ion I. Nistor afirma „Încă în

frigurile revoluției de la 1917 luase ființă la Chișinău, Biblioteca Centrală care a fost sporită și înzestrată cu cărți nouă și folositoare. După pilda ei s-au organizat biblioteci populare în principalele centre intelectuale din Basarabia pentru luminarea minții și trezirea gustului de lectură"[50]. În 1918, lua ființă Biblioteca Centrală Universitară din Chișinău, cu aproximativ 7.000 de volume, în 1940 fondurile ajungând la 500.000 de documente, fiind considerată „a doua pe țară în concertul bibliotecilor universitare, după cea din Cluj"[51]. În Bucovina de Nord, la Cernăuți, a luat ființă Universitatea în 1875. După Unire ea poartă numele de „Universitatea Regele Carol I din Cernăuți", construindu-și un sediu nou în perioada 1920-1922. Tot aici se deschidea Biblioteca Țării (1852) cu peste 2.000 de volume, care, din 1861, devine instituție publică. În 24 octombrie 1920 are loc inaugurarea Universității și a Bibliotecii, în prezența Regelui Ferdinand și a reginei Maria. Ulterior, printre instiuțiile care au contribuit la dezvoltarea fondurilor, în special a celor în limba română, au fost Biblioteca Academiei Române și apoi Casa Școalelor. Astfel, în 1932 biblioteca deținea peste 370.000 de volume.

În 1896, a luat ființă, pe lângă Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, Casa Școalelor, ce va juca un rol de prim rang în dezvoltarea învățământului și a lecturii, mai ales în mediul rural, propunându-și „înființarea de biblioteci sătești și înzestrarea acestora cu acele cărți strict trebuitoare"[52]. O contribuție majoră la realizarea acestui cutezător program l-a avut Spiru C. Haret în cele trei ministeriate ale sale la învățământ (1887-1890; 1901-1904; 1907-1910). Prin hotărârea din 16 octombrie 1898, se înființau câte zece biblioteci în fiecare județ (aproximativ 320 în întreaga țară). Aveau drept scop „a pune la dispoziție țăranilor cunoscători de carte mijloacele pentru întinderea cunoștințelor lor uzuale, pentru întărirea și înălțarea simțământului lor de oameni și de români". Editura Casei Școalelor, creată în acest scop, va tipări în colecția „Biblioteca pentru popor" numeroase titluri necesare procesului de învățământ, în perioada 1900-1924, 147 de titluri, în 1.384.126 exemplare[53].

Dacă până la realizarea Marii Uniri, bibliotecile au continuat să funcționeze (evoluând sau dimpotrivă stagnând, chiar involuând) diferit, cu specificul păstrat pentru fiecare provincie, după întregirea statală, lucrurile s-au schimbat, politica culturală având o nouă viziune. Caracterizând această etapă, Gheorghe Buluță afirma „Ca și întreaga societate românească, lumea bibliotecilor a cunoscut o etapă de dezvoltare în care sistemul propriu-zis al acestor instituții s-a articulat și s-a extins la nivelul întregii țări. Fenomenul s-a datorat pe de o parte eforturilor intelectualilor și altor persoane particulare animate de dorința de a fonda și dezvolta biblioteci precum și multor asociații de femei și de tineri instruiți, iar pe de altă parte voinței politice, atunci când personalități care s-au consacrat binelui public au deținut portofolii care să le permită elaborarea unor programe"[54]. Este și cazul lui Spiru C. Haret, mai sus menționat.

Ceea ce ni se pare deosebit este faptul că bogata statistică care se preconiza, uneori nefinalizată, este divergentă, neconvingătoare. Ea s-a datorat faptului că, până după cel de-al Doilea Război Mondial (1949) nu a existat una oficială pentru biblioteci, nefiind respectate dispozițiile legale și actele normative, făcându-se confuzie sau raportându-se colecții de cărți cu număr restrâns de volume drept unități „bibliotecare". Ele nu aveau nicio funcționalitate. Încercări de a clarifica situația s-au întreprins, fără rezultate notabile, de către Asociația Bibliotecarilor din România (înființată în 1924), Casa Școalelor sau Fundațiile Culturale „Principele Carol".

Un exemplu edificator este o Lege din 1932, așa-zisa „Lege a lui Nicolae Iorga", care, la art. 5, preciza „Municipiile și comunele urbane și rurale sunt obligate să suporte cheltuielile de înființare și întreținere a bibliotecilor publice...", deoarece „Ministerul de Interne nu aprobă bugetele comunelor dacă ele nu prevăd sumele necesare pentru fondul de biblioteci". Ceea ce, din cauza situației economice, nu s-a realizat niciodată faptic. Din 1919, în baza Statutului căminelor culturale, au funcționat biblioteci populare propriu-zise, art. 3 precizând că pe lângă căminele culturale se „va întemeia o bibliotecă". Se configura rețeaua bibliotecilor ale perioadei formată din Biblioteca Academiei Române (de importanță națională), bibliotecile școlare, cele publice specializate (independente ca proprietate). În deceniul trei, aici erau incluse și bibliotecile populare (ce fiinţau în centrele muncitorești mai mici).

În afara „Casei Școalelor și Culturii Poporului" au fost și alte fundații culturale care au avut drept scop derularea unor vaste programe de ridicare a națiunii prin cultură, prioritate având teritoriile alipite de vechiul regat al României. Una dintre ele a fost Fundația Culturală „Principele Carol", înființată în 1921. Eforturile în ceea ce privește bibliotecile erau îndreptate „pentru ca ele să fie vii", să-și semnaleze existența, „să se ducă după om"; se realizau prin preoți și învățători, care constituiau baza intelectualității rurale. Biblioteca populară era văzută ca locul unde oricine se poate aduna să citească, este „un așezământ public, de întregire a școalei și superior ei"[55]. În 1938, Fundația Culturală Regală „Principele Carol" tipărește „Instrucțiuni pentru organizarea și funcționarea bibliotecilor sătești și liste de cărți potrivite pentru biblioteca unui cămin cultural", din care rezultă cerințele unui asemenea act cultural al statului: „În acțiunea culturală la sate, biblioteca este un mijloc de ridicare a minții și a sufletului, ca o conferință sau ca o vizită la muzeu, așa cum baia și dispensarul sunt mijloace de păstrare sau îndreptarea sănătății omului, iar cooperativa un mijloc de îmbunătățire a vieții economice". O astfel de bibliotecă se adresa cu cărți „copiilor", „plugarilor", „intelectualilor" dar avea și colecții de reviste și ziare (teoretic doar, căci practic ele erau doar colecții învechite, de multe ori neinteresante). Se constituise o adevărată modă a perioadei de a înființa biblioteci, în orașe, sate, de către autorități,

particulari, societăți culturale, sindicate. În 1922 revista *Lamura* consemna „Se fac multe biblioteci populare la sate. Diferite ministere, diferite instituții de stat și particulare, diferiți binefăcători au fost subit apucați de un fel de biblioteconomie și cară cărți la sate [...] Dezanarhizarea bibliotecilor populare existente și răspândirea celor viitoare după nevoile sufletești trebuie să înceapă imediat"[56]. Mai târziu, în 1937, Emanoil Bucuța cerea ca „Biblioteca să fie condusă de un bibliotecar pregătit anume și subvenționată obligatoriu de comună, potrivit legii bibliotecilor populare care trebuie să fie amendată în vederea aplicării"[57].

În această situație, Ioachim Crăciun făcea precizarea că „Numărul bibliotecilor populare nu-l cunoaștem precis și dacă ele nu se ridică la 15.000, după unele afirmații romantice (după spusele lui Emanoil Bucuța, din 1932), echivalând numărul bibliotecilor cu numărul satelor, tendința este de a se înființa și acolo unde nu sunt"[58]. Și în București situația era asemănătoare. De exemplu *Gazeta cărților* din 1934 aducea la cunoștință, după adresele și programele de funcționare, că existau: Biblioteca Academiei Române; Biblioteca „Casa Femeei"; Biblioteca Publică a Liceului „Mihai Viteazul"; Biblioteca „Ion C. Brătianu"; Biblioteca „Dr. Singer"; Biblioteca Facultății de Litere; Biblioteca Casei Școalelor; Biblioteca Institutului Francez din România. De asemenea, Biblioteca „Petre Gârboviceanu" (1932) de pe lângă „Școala Normală pentru Învățătura Poporului Român". În 1935 se inaugura Biblioteca Municipală a Bucureștilor, primul director fiind criticul Pompiliu Constantinescu. Se înființau biblioteci în diferite orașe: Tecuci (1935), Târgu-Mureș (1935), Iași (1935), Bacău (1939), Târgoviște (1943).

Sunt de remarcat preocupările în domeniul bibliologiei și biblioteconomiei ale Institutului Social Român, înființat în 1921, condus o lungă perioadă de Dimitrie Gusti, continuator al „Asociației pentru studiul și reforma socială" (Iași, 1918). Având ca scop reformarea socială a României, își propunea „să pună la îndemâna membrilor, ca și tuturor persoanelor pe care le interesează chestiunile sociale, mijloacele de documentare asupra lor". Printre cele 12 secții, exista una, bibliologică (1929), continuarea celei bibliografice. Avea ca deziderat înființarea unei biblioteci științifice (cu lucrări din domeniile social și politic, cu publicații străine și române de profil). Se dorea crearea și dezvoltarea unei rețele de biblioteci, în special a celor populare, reglementări juridice pentru cele publice și științifice, organizarea rețelei de biblioteci școlare. S-a conceput un chestionar-tip pentru înregistrarea și statistica bibliotecilor din România. Rezultatele nu au fost însă pe măsura eforturilor întreprinse. S-a depus o muncă susținută pentru popularizarea bibliotecilor în general, a cărții, deprinderilor de lectură. Relevante sunt comunicările lui G. Oprescu „Biblioteca, factor de colaborare intelectuală"; D. Gusti „O bibliotecă națională"; I. Simionescu „Biblioteca și editura"; Emanoil Bucuța

„Asociația bibliotecarilor români"; Gh. Adamescu „Bibliografia periodică românească"; N. Georgescu-Tistu „Organizarea unei biblioteci publice".

Întemeiată, așa cum am văzut, în noiembrie 1861, la Sibiu, ASTRA, își deschide în acel an Biblioteca Asociațiunii, mutată în 1905 în Palatul Asociațiunii, construit prin contribuția publică a românilor. Avea drept scop „înaintarea culturii poporului român" și prin înființarea de „biblioteci poporale". Se semnalau astfel 594 biblioteci (1913) în comunele transilvănene, pentru ca, în 1937, numărul lor să crească la 1419, iar în preajma lui 1940, la 1899. De altfel, rețeaua unităților culturale ale Asociațiunii și-a desfășurat activitatea, făcând abstracție de directivele și regulamentele impuse de Fundația Culturală Regală „Carol I".

Într-un mod asemănător s-a desfășurat și activitatea Ligii pentru Unitatea Culturală a României. Barbu Theodorescu afirma că „N. Iorga crease prin Liga Culturală, începând din 1909, sute de biblioteci la sate prin filialele Ligii sau prin cămine culturale"[59].

Dezvoltarea capitalistă a țării a dus, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, dar mai ales în primele decenii ale secolului XX, la o mai bună organizare a muncitorimii, pentru apărarea drepturilor sale. Astfel, se înființează cluburi, biblioteci muncitorești. Până în 1904 fiinţau doar 16 asemenea biblioteci, iar în perioada 1905-1921 încă 88[60]. Cu mici excepții, numărul lor a rămas neschimbat până în 1941. Un caz singular îl reprezintă realizările Casei Autonome a Monopolurilor (1929), care-și propusese să realizeze „o activitate susținută pentru crearea de biblioteci și de cooperative pe lângă toate centrele de cultură a tutunului, făcându-se chiar un regulament privitor la «biblioteca cultivatorului de tutun»"[61]. În 1933, D. Gusti afirma „Mă mândresc foarte mult că la Casa Autonomă a Monopolurilor am făcut 800 biblioteci [...] Se poate face deci o cultură intensă și serioasă fără niciun mijloc de la stat. Aceste 800 de biblioteci sunt viabile, sunt bune, sunt înzestrate, au bugetul lor și nu trăiesc din mila Statului, nici din mila Casei Școalelor, ci trăiesc viața lor proprie[62]".

O inițiativă lăudabilă pentru dezvoltarea actului cultural, deci și a lecturii, a fost cea a înființării Caselor Naționale, a căror baze s-au pus în 1917, la Onești. Înmulțindu-se numărul lor, s-a constituit Centrala Caselor Naționale, cu statute proprii din 1918. Propagând „Învățături și îndemnuri bune", prevedeau, alături de „sală de sfaturi și teatru" și „regulamentul de funcționare al bibliotecii, care împrumuta cărțile și pentru acasă". „Aceste structuri, complexe culturale și biblioteci, au activat până în anii '30, răspunzând unor nevoi sociale și intelectuale resimțite de o lume ce aspira la ameliorarea prin educație și implicare, prin viața comunitară civilizată"[63]. Se continuă în primele trei decenii ale secolului trecut demersul de înființare și dezvoltare a unor biblioteci de către asociații, societăți, cluburi, casine,

care contribuie la fenomenul dezvoltării lecturii. Câteva dintre ele: Cercul studențesc dâmbovițean (Târgoviște, 1920), Societatea de lectură „Andrei Șaguna" (Sibiu, 1922), Biblioteca Casinoului (Vulcan), Casina Națională (Deva, 1930), Reuniunea „Cele trei Crișuri" (Oradea, 1920), Societatea „Cosânzeana" (Onești, 1928). Preocupări de asemenea natură se semnalează și în rândul unor categorii profesionale: mineri (Vulcan, Petrila), muncitori, croitori (Cluj), petroliști (Moreni), cele ale avocaților, ale altor societăți și asociații preoțești sau ale comunităților evreiești.

DE LA ULTIMA CONFLAGRAȚIE MONDIALĂ LA CONTEMPORANEITATE

Întreaga omenire, deci și societatea românească, a suferit imense pagube materiale, dar și spirituale în urma războiului, care au fost reparate cu mari eforturi și frustrări, unele dintre ele niciodată. O nouă ordine mondială avea să se instaureze pentru mult timp, în special în Europa. O serie de țări, printre care și România, au intrat în sfera de interes a Uniunii Sovietice, care a impus un nou tip de organizare politică, economică, socială. Au apărut modele noi, impuse, o organizare statală (republica populară, regiunile, raioanele), socială, ideologică (s-a pus accent pe propaganda marilor realizări ale vecinului de la Răsărit), culturală (promovarea realismului socialist), până și tradițiile arhitecturale având de suferit. Desigur, de această adevărată „calamitate", străină societății românești, nu avea cum să scape cultura scrisă, instituțiile culturale tradiționale. Începând cu toamna lui 1944, dar mai ales după reformele din 1948, a avut loc o adevărată epurare ideologică și culturală. Se înființează „Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică" (ARLUS), în noiembrie 1944. În 1948, Ministerul Propagandei întocmește primul catalog cu „Publicațiile scoase din circulație până la 1 august 1945", altele de acest gen realizându-se până în 1989. Unele dintre lucrările trecute la Fondul Special al marilor biblioteci puteau fi consultate numai în localurile acestora, cu autorizație specială „sub directa supraveghere a șefilor acestor biblioteci". Expunerea de motive a Decretului-Lege preciza explicit că el: „prevedea o seamă de dispoziții menite a garanta reala democratizare a țării, condițiune primordială pentru cimentarea prieteniei noastre cu toate popoarele iubitoare de libertate și pace și în special cu popoarele sovietice de la Răsărit". Avea drept scop „de a împiedica răspândirea otravei fasciste prin astfel de mijloace". Catalogul din 1948, rămas în vigoare, cu mici excepții,

mulți ani, cuprindea importante nume ale istoriei și literaturii noastre naționale, personalități străine, lor adăugându-li-se cei care au hotărât să părăsească România, în diferite perioade, precum și manualele școlare apărute în 1947, hărți care „înglobau între granițele R.P.R., teritorii ce nu-i aparțineau".

Analizând situația de atunci a bibliotecilor, Gheorghe Buluță afirma că „Pe baza documentului din 1948 au fost scoase din biblioteci, în etape, numeroase cărți, multe s-au pierdut, în cursul mutării lor și prin dezafectarea depozitelor. Au fost triate ori distruse biblioteci de învățământ, religioase sau mănăstirești, «colecțiile regale și ale marilor familii boierești, urmate la scurtă vreme de fundațiile și societățile culturale». S-au autodesființat sau desființat Astra, Liga Culturală, Fundațiile Culturale Regale, cu bibliotecile lor, Biblioteca Ateneului Român, acea a Așezământului Brătianu, fundațiile Casei Școalelor, bibliotecile unor edituri și ziare"[64].

S-au înființat în loc „Case ale prieteniei româno-sovietice" care posedau un anumit tip de biblioteci, literatura rusă și sovietică fiind prioritară. Bibliotecile se transformau în instrumente de propagandă, așezăminte „de culturalizare".

Pentru a se realiza dorințele noii puteri instaurate mai ales după 1948, se dorea un sistem centralizat de biblioteci, format din cele rămase după epurare, comasare sau desființate și reînființate în alte condiții cu priorități noi. Apare astfel Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1542 din decembrie 1951, ce stipula „măsurile ce trebuie luate pentru îmbunătățirea activității bibliotecilor din România". Pentru realizarea unei viziuni unitare și a unui control eficient, exista, pe lângă Ministerul Culturii, o comisie centrală de „coordonare a activității bibliotecilor de toate categoriile". În același an apărea „Camera Cărții", care avea ca obiectiv prioritar organizarea Depozitului Legal, înregistrarea producției editoriale de carte (1952) și periodice (1953), iar, mai târziu, crearea Bibliotecii Centrale de Stat (1955), ca bibliotecă de importanță națională, alături de Biblioteca Academiei Române (BAR). Un accent deosebit al acțiunilor de propagandă se punea pe pătrunderea cărții în mediul rural, ființând biblioteci în cadrul căminelor culturale, dar și case de citit sau „colțurile roșii" din cadrul gospodăriilor agricole colective, nou înființate. Ele aveau drept principal scop îndoctrinarea, întocmindu-se „scurte liste de recomandare, planuri de citit, pentru țăranii muncitori" (așa cum reiese din „Catalogul tip al bibliotecilor de la sate" 1954). În paralel, iau ființă biblioteci în întreprinderi, instituții, ministere, organizații sindicale, ceea ce duce la dezvoltarea rețelelor, necesitând eforturi financiare, imobiliare, de personal. Se formează astfel generații întregi de cititori, cu pasiuni și gusturi pentru lectură din ce în ce mai diverse. Ei își vor forma și biblioteci personale, avantajați de tirajele mari ale editurilor și prețurile mici ale cărților. Dispărea hegemonia și obligativitatea literaturii ruse și sovietice, se conturau alte gusturi, o deschidere a bibliotecilor și cititorilor spre universalitate.

Înființându-se noi biblioteci, în localitățile orășenești mai mici sau cele rurale se poate vorbi de rețele de astfel de unități publice, ce încep să funcționeze după 1950 și până la noua împărțire administrativ-teritorială din 1968, lipsa unor spații, amenajări, dotări resimțindu-se plenar. Multe dintre acestea aveau fonduri de carte uzate moral și fizic, neinteresante pentru membrii comunităților ale căror gusturi și interese pentru lectură se schimbaseră, ca și contextul socio-cultural. Tot acum, datorită politicii de industrializare intensivă și diversă, au luat ființă numeroase întreprinderi industriale, altele și-au mărit capacitatea, funcționând, de asemenea, institute de cercetări, centre și oficii de documentare. Pe lângă ele s-au organizat biblioteci specializate din domenii diverse, încercându-se coagularea lor, de cele mai multe ori, complementaritatea fiind relativă, ducând la ineficiență. Fondurile de documente trebuiau să fie în concordanță cu dezvoltarea științifică și tehnologică, ceea ce nu era posibil din cauza resurselor financiare din ce în ce mai reduse. Drept consecință, ele au condus la ineficiență și decădere, multe instituții cu acest profil, în special institutele de cercetare, apelând la alte surse de informare, prin contacte directe, concordante cu tehnologia de dată recentă. În întreprinderi și instituții au ființat și biblioteci sindicale cu posibilități la fel de limitate, la un moment dat, cu caracter enciclopedic. Cele din cadrul Caselor de Cultură a Sindicatelor și-au dovedit utilitatea pentru toți membrii unei colectivități din rândul marilor orașe sau al celor mijlocii. Datele statistice conduc la faptul că, după 1980 și până în 1990, concordant cu dezvoltarea generală, nu s-a mai înființat nicio bibliotecă mai importantă, regresul fiind resimțit datorită inadvertenței cu cerințele din ce în ce mai pregnante ale dezvoltării tehnico-științifice ce anticipau societatea informațională. Tot în categoria bibliotecilor publice din perioada la care ne referim le putem include și pe cele ale cooperației meșteșugărești, ale altor organizații profesionale și culturale (studențești, militare, ale Ministerului Apărării Naționale sau Ministerului de Interne), care aveau prin regulament și această stipulare pentru anumite categorii de utilizatori. Și în ceea ce privește constituirea și dezvoltarea unor biblioteci particulare problematica s-a schimbat. Desființarea și ostracizarea intelectualității de elită sau de condiție medie au dus la dispariția unor biblioteci particulare, unele fonduri fiind salvate cu totul întâmplător, prin eforturile unor anticari sau bibliotecari care știau să prețuiască cartea de valoare. Distrugerea unor vechi conace boierești, dispariția unor asociații culturale, fundații ce nu serveau noii ideologii au marcat destinul culturii scrise a românilor. Totuși, dorința acestora de a se instrui, de a-și completa cunoștințele nu a putut fi oprită. Multe persoane de condiție obișnuită au început să-și constituie biblioteci personale din necesitate și nu dintr-un interes de natură bibliofilă. Destinul acestora nu se deosebește prea mult de cel al bibliotecilor de acest fel din secolele anterioare. La fel ca acestea, au fost condiționate de evoluția sau involuția politică, socială, culturală sau de cea a mentalităților, a influențelor exercitate la un moment dat.

O primă reglementare a activității bibliotecilor din România de după 1968, anul ultimei împărțiri administrativ-teritoriale, a avut loc în 1973[65] și se referea la „stabilirea normelor unitare de structură pentru instituțiile cultural-educative[66]. La Capitolul II, articolul 7 se preciza că „bibliotecile de stat se organizează pe următoarele tipuri: biblioteci publice; biblioteci școlare; biblioteci din instituțiile de învățământ superior; biblioteci specializate; biblioteci naționale. Se pun condiții pentru încadrarea cu personal sau ca persoane juridice. Astfel, pentru înființarea unei biblioteci comunale sunt necesare 3.000 de volume; pentru o bibliotecă județeană, cel puțin 30.000 de volume sau 200.000 volume pentru o bibliotecă universitară cu personalitate juridică. Atribuțiile lor sunt în general aceleași cu cele stipulate în Legea nr. 334/31 mai 2002, la care vom face trimiteri în capitolul următor.

Note:

1. DIMA-DRĂGAN, Corneliu. *„Bibliothèques Roumaines anciennes (XII-XVIII Siècles)"*. În: *Gutenberg-Jabrbuch*, 1978, p. 347.

2. CONSTANTINESCU, R.; LAZEA, E. *„O bibliotecă monastică din Transilvania pe la 1200"*. În: *Studii. Revistă de istorie*. Tom 22, 1969, nr. 6, p. 1151.

3. *Ibidem*, p. 1153.

4. BULUȚĂ, Gheorghe. *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, București: Editura Enciclopedică, p. 15.

5. *Ibidem*, p. 16.

6. ZSIGMOND, Jakó. *„Oradea în istoria bibliotecilor noastre medievale"*, În: *Philobiblon transilvan*, București: Editura Kriterion, p. 42.

7. CSAPODI-GÁRDONY, Klara. *Der Bibliothek des Johannes Vitez*, Budapest: Akademiai Kiadó, 1984.

8. ZSIGMOND, Jakó, *Op.cit.*, p. 59.

9. PETRESCU, Victor. *Literatura română veche*, Târgoviște: Editura Bibliotheca, 2012, p. 49.

10. BULUȚĂ, Gheorghe, *Op.cit.*, p. 22.

11. ZSIGMOND, Jakó, *Op.cit.*, p. 392.

12. BULUȚĂ, Gheorghe, *Op.cit.*, p. 32.

13. *Ibidem*, p. 33.

14. HASDEU, B.P. *„Luca Stroici, părintele filologiei latino-române"*. În: *Studii de lingvistică și filologie*, I, București: Editura Minerva, 1988, p. 34-48.

15. IORGA, N. *„Vechile biblioteci românești sau ce se cetia odinioară în țerile noastre"*. În: *Floarea darurilor*, I, 1907, nr. 2, p. 66-68.

16. *Ibidem*, p. 67.

17. COLAN, Ion. *„Începuturile bibliotecii din Scheii Brașovului. Secolele XV și XVI"*. În: Revista bibliotecilor, XXI, 1968, nr. 5, p. 278.

18. DIMA-DRĂGAN, Corneliu. *Biblioteci umaniste românești*, București: Editura Litera, 1974, p. 40-56.

19. IORGA, N. *Manuscripte din biblioteci străine*, București, 1898, p. 12.

20. IORGA, N. *„Biblioteca de la Brașov a lui Grigorie Brâncoveanu"*. În: *Analele Academiei Române*, Seria II. Tom XXVIII. Memoriile Secțiunii Istorice, nr. 6, 1906, p. 521-524.

21. STOICESCU, Nicolae. *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960, p. 50.

22. DIMA-DRĂGAN, Corneliu, *op. cit.*, p. 132.

23. DIMA-DRĂGAN, Corneliu. *„Însemnări bibliografice ale domnitorului Nicolae Mavrocordat"*. În: *Studii și cercetări de bibliologie*, XII, 1972, p. 86.

24. BULUȚĂ, Gheorghe, *Op. cit.*, p. 55-56.

25. BULAT, T.C. *„Din istoricul bibliotecii de la fosta mănăstire Sf. Sava din București"*. În: *Glasul Bisericii*, XXV, 1966, nr. 3-4, p. 317.

26. URSUȚIU, Maria. *„Biblioteci particulare și bibliotecari în Transilvania în secolul al XVII-lea"*. În: *Biblioteca și cercetarea*, VIII, 1984, p. 244-251.

27. *BIBLIOTECA Batthyaneum din Alba Iulia*, București: Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957.

28. FAUR, Viorel. *„Cărțile românești din biblioteca iluministului orădean Samuil Vulcan"*. În: *Revista bibliotecilor*, XXV, 1972, nr. 6, p. 350-353.

29. PETRESCU, Victor. *Văcărești. O dinastie poetică*. Iași: Editura Tipo-Moldova, 2012, p. 39-40.

30. BULUȚĂ, Gheorghe, *Op. cit.*, p. 73.

31. *Ibidem*, p. 78-79.

32. SIDONIA, Puiu; DORA, Daisa. *Biblioteca lui Timotei Cipariu*. Catalog, vol. I-V, Cluj-Napoca: Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, 1990,

33. CORNEA, Paul. *Studii de literatură română modernă*. București: Editura pentru Literatură, 1962, p. 159.

34. SIMACHE, N.I. *„Biblioteca lui Ion Heliade Rădulescu"*. În: *Revista bibliotecilor*, an XXI, nr. 6, 1968, p. 359.

35. PETRESCU, Victor. *„Ion Heliade Rădulescu și biblioteca sa"*. În: *Biblioteconomie. Miscellanea*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2010, p. 26 – 31.

36. BULUȚĂ, Gheorghe, *Op. cit.*, p. 103.

37. *Idem*.

38. GEORGESCU-TISTU, N. *„Preocupările de carte ale episcopului Melchisedec și biblioteca sa"*. În: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXI, 1963, nr. 11-12, p. 1146-1203.

39. CIURTIN, Eugen. *„Biblioteca asiatică a cărturarului Constantin Oltelniceanu"*. În: *Archaeus. Studii de istorie a religiilor*, II, fascicolul I, 1998, p. 119 – 147.

40. POPESCU, Paul D. *Biblioteca Liceului „Sfinții Petru și Pavel" – I.L. Caragiale. Schiță monografică,* Ploiești: Biblioteca N. Iorga, 1994, p. 4.

41. IONESCU, Mircea. *„Biblioteci muncitorești din Transilvania de la 1848 și până la Unire. Contribuții la istoricul dezvoltării lor".* În: *Revista bibliotecilor*, XXVI, 1973, nr. 5, p. 291 – 296.

42. Arhivele Statului București, Ministerul Instrucțiunii (Țara Românească, dosar nr. 1303), 1847.

43. GEORGESCU-TISTU, N. *„O bibliotecă militară la Iași în 1846".* În *Cartea și bibliotecile*, București: Editura Științifică, 1972, p. 210.

44. BAICULESCU, George. *„Istoricul Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România 1867 – 1967".* În: *Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România 1867 – 1967. Cartea centenarului*, București: Editura Academiei, 1968, p. 49.

45. MUȘLEA, Ion. *„Biblioteca Universității din Cluj".* În: *Boabe de grâu. Revistă de cultură*, I, nr. 5, 1930, p. 290.

46. GEORGESCU-TISTU, N. *„Mărturiile arhiereului Narcis Crețulescu despre începuturile bibliotecilor românești".* În: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIX, nr. 11-12, 1961, p. 1101 – 1102.

47. BULUȚĂ, Gheorghe, *Op. cit.*, p. 173.

48. Direcția Județeană Dâmbovița a Arhivelor Naționale. Fond Primăria orașului Târgoviște, dosar 49/1942, fila 30.

49. *Ibidem*, dosar 14, 1943/1944, fila 18.

50. NISTOR I., Ion. *„Basarabia sub gospodăria românească".* În: *Analele Academiei Române*. Memoriile Secțiunii Istorice. Seria III. Tom XXIV, mem. 4, București: Monitorul Oficial, 1941, p. 13.

51. NEGRU, Nina. *„Bibliotecile Basarabiei și conștiința de comunitate (1918 – 1940)".* În: *Biblioteca*, X, 1999, nr. 6, p. 182.

52. VASILESCU, Emil. *CONTRAFORTURI. I. Contribuții de istorie literară și bibliologie,* Târgoviște: Editura Bibliotheca, 2004, p. 66.

53. *Casa Școalelor. Raport de activitate.* București, 1928, p. 5.

54. BULUȚĂ, Gheorghe. *Civilizația bibliotecilor*, București: Editura Enciclopedică, 1998, p. 89.

55. *Buletinul cărții,* 15 feb. 1923, p. 55.

56. *„Anarhia bibliotecilor noastre populare".* În: *Lamura*, an III, nr. 9-10, iulie-august 1922, p. 722.

57. *Căminul cultural,* III, nr. 4, aprilie 1937, p. 165.

58. CRĂCIUN, Ioachim. *Biblioteci și cititori români în trecut și azi.* Sibiu: Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1940, p. 13.

59. THEODORESCU, Barbu. *„Preocupări bibliologice în opera lui Nicolae Iorga".* În: *Comunicări și referate de bibliologie*, București, 1970, p. 285.

60. PETRIȘOR, Vasile; MATEI, Lucian. *„Cartea și biblioteca în viața mișcării muncitorești din România".* În: *Călăuza bibliotecarului*, nr. 5, mai 1965, p. 291.

61. VLĂDESCU-RĂCOASA, G. *„Profesorul D. Gusti”*. În: *D. Gusti și școala sociologică de la București*, București, 1937, p. 119.

62. În: *D. Gusti. Un an de activitate la Ministerul Instrucției, Cultelor și Artelor. 1932 – 1933*, București, 1934, p. 555.

63. BULUȚĂ, Gheorghe. *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, p. 189.

64. BULUȚĂ, Gheorghe, *Op. cit.*, p. 146.

65. Decretul 703/28, dec. 1973.

66. Publicat în Colecția de Legi și Decrete, partea a IV-a, octombrie-decembrie 1973.

BIBLIOTECI ROMÂNEȘTI CONTEMPORANE

Biblioteca - instituție culturală
Dispozițiile generale ale legii bibliotecilor
Sistemul național actual de biblioteci
Biblioteca Națională a României
Biblioteca Academiei Române
Bibliotecile universitare
Bibliotecile specializate
Bibliotecile publice
Bibliotecile școlare
Personal. Management. Statistici
Relația bibliotecă-rețea-colectivitate

BIBLIOTECA – INSTITUȚIE CULTURALĂ

În capitolul anterior, am creionat apariția și dezvoltarea în timp, istoric, a bibliotecilor de pe teritoriul actual al României. Drumul parcurs a fost sinuos, greu, în special datorită evenimentelor de ordin istoric, economic, social. Cu atât mai meritorii sunt strădaniile depuse pentru achiziționarea, conservarea și transmiterea valorilor gândirii umane generațiilor viitoare.

Ce sunt de fapt bibliotecile de orice tip? Au fost gândite drept componente însemnate ale unui *sistem* social, cultural-educativ, ce și-au asumat, în primul rând, misiunea informativă, formativă, de documentare.

În accepțiunea specialiștilor, cultura este o activitate care creează valori spirituale, contribuind, în timp, la procesul de socializare a indivizilor, este o stare de spirit, o expresie a ideii de valoare. Printre definițiile date culturii o remarcăm pe aceea care o identifică drept „totalitate a valorilor materiale și spirituale create de omenire, precum și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori"[1]. Între acestea, bibliotecii i-a fost și îi va fi pentru multă vreme rezervat un rol primordial.

Pentru păstrarea întregului patrimoniu al spiritualităţii umane, a ceea ce a creat el mai bun, cultura are nevoie de un sistem care să definească anumite etape la nivel naţional şi universal. Înţelegând conceptul de *sistem* ca o „mulţime de elemente şi mulţime de relaţii dintre aceste elemente relativ invariante faţă de anumite reguli ale transformărilor care formează structura acestor mulţimi"[2], faptul că într-un sistem integrat, cum este cel cultural-educativ, se stabilesc legături dialectice între ansamblul şi componentele sistemului (ansamblul fiind supus acţiunii integratoare a sistemului), se impune o delimitare a locului bibliotecilor în sistemul activităţilor cultural-educative contemporane.

Dintre elementele formative ale acestuia, biblioteca ocupă un loc important deoarece „biblioteca, cititul, cartea, nu reprezintă punctul final în educarea omului, ci doar paşi spre cultură, puncte de plecare, baze de lansare, popasul, răgazul omului care are ceva de făcut în lume, până ia un nou avânt, consultându-se cu alţii prin cărţi, pentru măreţul dialog al omului cu lumea, cu viaţa, cu natura, dialog care se numeşte acţiune şi prin care omul nu numai că explică ci şi transformă lumea"[3].

Pentru a răspunde acestor deziderate, *biblioteca* este chemată să-şi sincronizeze mesajul funcţional propriu cu cel al altor instituţii de cultură, organizaţii profesionale, neguvernamentale, acţionând sistematic pentru a realiza integrarea activităţilor sale printre celelalte de ordin cultural-educativ care servesc indivizii sau colectivităţile.

Ca urmare a definiţiei noţiunii de *integrare socială* ca „proces prin care indivizii alcătuitori ai unei societăţi se pregătesc şi se formează în vederea adaptării sau readaptării lor la viaţa socială"[4], biblioteca trebuie să-şi stabilească un loc propriu şi bine structurat într-un cadru instituţionalizat, social, legislativ, în comunitatea în care-şi desfăşoară activitatea şi, într-un cadru mai larg, în ansamblul cultural, educaţional sau informaţional la nivel local şi naţional. Acestea sunt cerinţele care stau la baza activităţii bibliotecilor româneşti contemporane. Ele au fost statuate prin Legea nr. 334/2002 republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 132 din 11 februarie 2005. Pe parcurs, unele articole au fost modificate sau completate prin alte acte normative: OG nr. 26/2006; Legea 114/2006; Legea 277/2006; Legea 156/2009; Legea nr. 349/2009; Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 63/2010; Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 12/2011.

DISPOZIȚIILE GENERALE ALE LEGII BIBLIOTECILOR

Legea stipulează că, în accepțiunea modernă, *biblioteca* este „instituția, compartimentul sau structura specializată ale cărei atribuții principale sunt: constituirea, organizarea, prelucrarea, dezvoltarea, conservarea colecțiilor de cărți, publicațiilor seriale, ale altor documente de bibliotecă și ale bazelor de informare, cercetare, educație sau recreere; inițierea, organizarea și desfășurarea de proiecte și programe culturale, inclusiv în parteneriat cu autorități și instituții publice, cu alte instituții de profil sau prin parteneriat public-privat; în cadrul societății informației, biblioteca are rol de importanță strategică".

În continuare sunt definite principalele tipuri de biblioteci în funcție de categoriile de beneficiari: națională, universitară, specializată, publică, școlară, precum și după forma de constituire și administrare a patrimoniului (de drept public sau de drept privat); după forma de organizare (personalitate juridică sau fără personalitate juridică), gradul de acces (nelimitat, limitat), dar și după structura colecțiilor (enciclopedice sau specializate).

Se precizează că, la toate bibliotecile de drept public, accesul la consultarea colecțiilor și a bazelor de date este gratuit, excepție făcând o serie de alte servicii oferite, ce se stabilesc prin regulamente proprii de organizare și funcționare, în condițiile legislației în vigoare, aprobate de autoritățile sau instituțiile finanțatoare (modalitatea de finanțare fiind de la bugetul de stat, bugetele locale, în general, dar și prin contribuții de alte persoane de drept public sau privat, persoane fizice care oferă donații, sponsorizări).

Bibliotecilor li se oferă și posibilitatea de a realiza venituri proprii din obiectul de activitate (încadrându-se juridic în venituri extrabugetare) sau participarea la proiecte naționale și internaționale (altele decât cele finanțate de la bugetul de stat).

SISTEMUL NAȚIONAL ACTUAL DE BIBLIOTECI

În dicționarele explicative, un sistem este definit ca „ansamblu de elemente (materiale sau ideale) care sunt în interdependență, alcătuind un întreg organizat", dar şi un „mod de organizare a unui proces, a unei operații, a unei activități etc.; metodă de lucru, fel de a lucra; normă, obicei"[5]. Se pune întrebarea dacă se poate vorbi de un sistem național de biblioteci care să întrunească aceste cerințe. Răspunsul nu este pe deplin edificator, din cauze obiective, dar şi subiective. Concepând biblioteca, în special cea publică, ca subsistem al sistemului culturii, dar şi ca sistem cu structură şi funcționalitate proprie, evidențiem ca elemente componente două fluxuri, cel *de intrare* şi *de ieşire*, care se intercondiționează reciproc. În *fluxul de intrare* sunt incluse elemente importante legate de amplasarea şi dimensiunea instituției; diversificarea secțiilor şi serviciilor în consens cu cerințele beneficiarilor; edificarea unui sistem informatic propriu, accesul la alte rețele, precum şi unul comunicațional eficient în cadrul instituției; alocarea unor resurse financiare şi materiale care permit funcționarea unei biblioteci; încadrarea şi perfecționarea continuă a personalului – pentru a aminti doar câteva dintre ele. Aceste elemente constitutive ale fluxului de intrare interacționează în baza unei concepții ştiințifice de funcționare a sistemului – desfăşurarea efectivă a activității, cu implicații directe atât pentru serviciile specifice acestuia, cât şi într-un plan mai general, integrator din punct de vedere social, economic, cultural. Finalitatea unui asemenea sistem, eficiența lui se concretizează în ceea ce numim *flux de ieşire*, care include, pentru o bibliotecă, în special pentru cea publică: difuzarea informațiilor aflate în documentele proprii; contribuții la procesul formativ, instructiv-educativ, ce se desfăşoară în şcoli şi universități, prin complementaritate; creşterea competenței profesionale a acelor care studiază lucrări de specialitate; ridicarea nivelului general de cunoaştere, de cultură şi civilizație; sprijinirea permanentă a procesului de perfecționare profesională, din ce în ce mai dinamic; dezvoltarea unei eficiente activități de cercetare proprie sau prin colaborarea cu specialişti din diverse domenii; realizarea unui sistem informațional performant, conectarea acestuia la alte sisteme de nivel național, internațional, folosind avantajele tehnologice oferite de societatea informațională şi a comunicării; cultivarea unor pasiuni de ordin cultural, spiritual, în ceea ce priveşte lectura ce ține de componenta acesteia de *loisir* a acesteia; testarea preferințelor de lectură ale utilizatorilor, prin realizarea unor anchete şi sondaje sociologice care să conducă la o mai

bună relație între bibliotecă și utilizatori; transformarea bibliotecii publice într-un adevărat centru al dezvoltării culturale a comunității, prin organizarea și diversificarea activităților de animație culturală și afirmarea ei ca un veritabil spațiu comunicațional.

Biblioteca se integrează totodată funcționalității complexe a celorlalte instituții culturale, mai ales muzeele și instituțiile de spectacol. Relația ei cu aceste instituții este necesară atât sub aspectul contribuției bibliotecii, cât și al poziției ei de beneficiar al acțiunii culturale a acestora[6]. Sunt principii generale ale unui sistem, aplicabile și bibliotecilor, ce au stat la baza legislației contemporane din domeniu (în special a Legii nr. 334/2002).

Sistemul național de biblioteci este definit ca fiind format din „totalitatea bibliotecilor de drept public și din bibliotecile de drept privat care au activități specifice celor de drept public", conceput ca „parte integrantă a sistemului informațional național", cu posibilitatea realizării unor „consorții sau alte forme de cooperare interbibliotecară în vederea achiziției în comun de documente specifice și a partajării diverselor tipuri de activități și de servicii de bibliotecă". Acesta este structurat în concordanță cu funcțiile și atributele fiecărui tip de biblioteci în: Biblioteca Națională a României; Biblioteca Academiei Române; biblioteci universitare; biblioteci specializate; biblioteci publice; biblioteci școlare.

În considerațiile pe care le vom face pentru fiecare tip de bibliotecă nu vom mai apela la referiri de ordin istoric, evolutiv, acestea fiind încorporate capitolului anterior „Apariția și dezvoltarea bibliotecilor românești".

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

În prima secțiune a legii bibliotecilor, se fac precizări asupra instituției cu titulatura actuală de ***Bibliotecă Națională a României***: instituție „de drept public, cu personalitate juridică în subordinea Ministerului Culturii și Cultelor".

Sunt legiferate funcțiile sale, multe dintre ele regăsindu-se și între cele ale altor instituții bibliotecare. Dintre cele specifice, realizate ca priorități la nivel național și internațional: organizează și gestionează Rezerva Națională de Publicații; este Centru Național de Schimb, realizând evidența centralizată și statistica schimburilor internaționale de publicații; este Centru Metodologic Național, dar și Centru Național de Patologie și Restaurarea Documentelor. De asemenea, coordonează proiectul de realizare a Catalogului colectiv național pentru publicațiile românești și străine, elaborând Bibliografia

Națională a României pentru toate tipurile de documente; coordonează realizarea Bibliotecii Virtuale Naționale. Având aceste funcții de relevanță deosebită, Biblioteca Națională achiziționează cu prioritate documente din țară sau străinătate care au o mare importanță pentru identitatea culturală şi națională. Totodată, în cadrul acesteia funcționează Oficiul Național Bibliografic şi de Informatizare a Bibliotecilor, având ca atribuții realizarea controlului bibliografic național ca parte a controlului bibliografic universal; elaborarea Bibliografiei Naționale Curente pentru toate categoriile de documente; atribuirea numărului internațional standard pentru cărți (ISBN), pentru publicații seriale (ISSN) sau alte categorii de documente şi realizarea catalogării înaintea publicării (CIP).

Tot legea precizează că, în cadrul ei, funcționează ca filiale Biblioteca „Batthyaneum" din Alba Iulia şi Biblioteca „Omnia" din Craiova.

Este organism de informare şi documentare a Parlamentului şi Guvernului României în exercițiul legislativ şi al guvernării. Acordă asistență de specialitate pentru activitatea bibliotecilor publice şi pentru perfecționarea personalului acestora[7]. Având o asemenea importanță, cu atribuții deosebite, Biblioteca Națională a României este principala instituție culturală de profil.

După evenimentele din decembrie 1989, fosta Bibliotecă Centrală de Stat (înființată în 1955), acționând în conformitate cu standardele UNESCO, devine Biblioteca Națională a României. Sediul central a funcționat mulți ani în Palatul Bursei din apropierea Pieței Universității. Încă din 1986 s-a început construcția unui sediu propriu, lucrările fiind sistate în 1989, nemaifiind alocate niciun fel de investiții. În 2006, Ministerul Culturii ia inițiativa transformării clădirii în Centrul Cultural şi Biblioteca Națională, aceasta fiind reproiectată conform acestor cerințe. Lucrările de construcție au fost reluate în 2009, inaugurarea pentru public făcându-se în 23 aprilie 2012. Noul sediu al Bibliotecii Naționale se află în Bulevardul Unirii nr. 22 din București. Fondurile cu caracter enciclopedic sunt de aproximativ 13.000.000 de unități bibliografice, cuprinzând cărți, periodice, manuscrise, partituri, documente audio-video, fotografii, hărți, stampe, organizate în fonduri curente şi fondurile Colecțiilor Speciale.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

O altă instituție cu statut de bibliotecă națională, de drept public, este ***Biblioteca Academiei Române***, în subordinea înaltului for științific al țării – Academia Română. Conform legislației în vigoare, ea îndeplinește următoarele funcții: colecționează, organizează și pune în valoare colecțiile naționale specifice; elaborează și editează Bibliografia Națională Retrospectivă pentru toate categoriile de documente; realizează schimbul internațional cu publicațiile Academiei Române; coordonează din punct de vedere metodologic activitatea celorlalte biblioteci din rețeaua Academiei Române; beneficiază de prevederile legii privind Depozitul Legal; achiziționează cu prioritate, din țară și străinătate, documente specifice, de importanță deosebită pentru identitatea culturală și națională; are și alte atribuții specifice, printre acestea fiind depozitara publicațiilor ONU[8]. S-a constituit în timp, în special datorită unor bibliologi de excepție (Ioan Bianu, Al. Sandi-Ionescu, Barbu Theodorescu, Dan Simonescu, Gabriel Ștrempel și mulți alții), într-un veritabil Institut de cercetare științifică în bibliologie. Evaluând activitatea instituției din ultimele cinci decenii, Gabriel Ștrempel aprecia ca etape definitorii ale drumului parcurs: 1880 – separarea fondurilor de carte și periodice; 1905 – introducerea sistemului de Clasificare Zecimală Universală (CZU); elaborarea unor mari lucrări bibliografice; introducerea informatizării, crearea bazelor proprii de date. Posedând fonduri de o valoare deosebită, prin vechimea și raritatea lor, din varii domenii ale cunoașterii, care interesează cultura națională și nu numai, rămâne o principală bibliotecă științifică a țării, cu un larg orizont enciclopedic.

Încă de la înființare (6 august 1867), a avut ca prioritate să adune și să conserve în colecțiile sale fondul național de manuscrise și tipărituri care ilustrează de fapt istoria spiritualității românești și a celei universale. Dispune în prezent de aproximativ 14.000.000 de unități bibliografice. Din 1992, beneficiind în principal de finanțarea generoasă a Băncii Naționale a României (BNR), a început extinderea spațiilor și modernizarea celor vechi, lucrare încheiată în 2000, când, pe 8 decembrie s-a inaugurat clădirea centrală, în prezența unor personalități publice, culturale, științifice de prim rang, a presei și a unui numeros public. S-a dezvelit o placă comemorativă, pe care este scris „Astăzi, 8 decembrie 2000, a fost inaugurat noul așezământ al Bibliotecii Academiei Române, în prezența președintelui Academiei Române, Eugen Simion. Edificiul a fost ridicat cu sprijinul financiar al BNR și al Guvernului

României, Guvernator, Prim-Ministru, Mugur Isărescu". Totodată, a fost pus în funcțiune un sistem performant de scanare şi digitizare a manuscriselor vechi.

BIBLIOTECILE UNIVERSITARE

Un loc important în structura şi evoluția bibliotecii ca instituție românească de profil l-au avut, îl au şi în prezent ***bibliotecile universitare***. Ele se adresează predilect studenților, cadrelor didactice, cercetătorilor din instituțiile de învățământ. Există două mari categorii: Biblioteci Centrale Universitare (BCU), de importanță națională, în subordinea Ministerului Educației şi Cercetării, care garantează şi finanțarea lor (Bucureşti, Iaşi, Cluj, Timişoara), şi bibliotecile instituțiilor de învățământ superior de stat sau privat, aflate în subordinea senatelor acestor instituții, care asigură bugetarea. O analiză pertinentă a evoluției acestora face Robert Coravu în lucrarea sa de doctorat *Intermediarul difuz. Biblioteca Universitară între cultura tiparului şi cultura digitală*, subliniind faptul că în „1990 funcționau 48 de biblioteci universitare, numărul lor ajungea în 2004 la 110". La sfârşitul anului 2009, în România erau înregistrate 104 biblioteci universitare[9]. Aceste creşteri s-au datorat, firește, dezvoltării fără precedent a învățământului superior public sau privat, apariției de noi centre universitare, care au determinat, iminent şi înființarea noilor biblioteci. De multe ori ele, nu corespund cerințelor contemporane privind dotările, colecțiile, serviciile, spațiile, informatizarea sau calitatea personalului de specialitate. Toate universitățile nou create, fie de stat sau private, beneficiază de serviciile bibliotecilor. Dintre ele, amintim pe cele din Arad (1990), Alba Iulia (1991), Şcoala Națională de Studii Politice şi Administrative din Bucureşti (1991), Piteşti, Târgovişte, Braşov, Sibiu, Suceava, Bacău, Craiova, Oradea sunt doar câteva dintre cele 104 biblioteci universitare existente în prezent. S-au dezvoltat şi înființat şi biblioteci ale învățământului privat: Universitatea Ecologică (1990), Hyperion (1990), „Nicolae Titulescu" (1991), Româno-Americană (1991), „Titu Maiorescu" (1991), „Spiru Haret" (1991). Multe au construcții noi sau spații generoase, cu dotări la nivelul cerințelor actuale: Bucureşti, Sibiu, Braşov, Cluj-Napoca, Timişoara, Iaşi, Galați, Constanța. În lege sunt precizate principalele atribuții ale acestora: „sunt parte integrantă a sistemului național de învățământ şi participă la procesul de instruire, formare şi educație, precum şi la activitatea de cercetare din institutele de învățământ superior; acordă asistență metodologică şi profesională celorlalte biblioteci (de facultate, catedră etc.); asigură suportul

infodocumentar al tuturor disciplinelor predate şi al domeniilor de cercetare ştiinţifică, achiziţionând periodic cele mai importante şi necesare documente, indiferent de suport, şi baze de date ştiinţifice; pot realiza consorţii pentru achiziţia partajată a surselor infodocumentare, pentru crearea şi utilizarea în comun a catalogului colectiv virtual al colecţiilor proprii sau atrase[10].

În lucrarea amintită mai sus, Robert Coravu afirma cu privire la starea actuală în care se află bibliotecile universitare româneşti, că ele „au cunoscut după 1989 un progres de modernizare accentuată. Integrate în realitatea unui învăţământ superior care caută să se conecteze la modelele europene de educaţie universitară, ele şi-au adaptat continuu structurile, colecţiile şi serviciile pentru a răspunde necesităţilor didactice şi de cercetare aflate în permanentă schimbare"[11]. Adaptarea a ţinut cont de noile tehnologii ale informaţiei: programe, softuri integrate, cataloage online, conectare la Internet, servicii ce au la bază informaţia electronică. Programul de modernizare impus de această adevărată „revoluţie informaţional-comunicaţională" este influenţat de alocările bugetare necorespunzătoare, lipsa unui program coerent de coordonare, de o comunicare slabă, defectuoasă, neimplicarea uneori a factorilor tutelari, decizionali.

O analiză pertinentă a situaţiei este făcută în *Raportul privind starea bibliotecilor universitare din România, elaborat de Consiliul Naţional al Bibliotecilor din Învăţământ* (C.N.B.I.) pe 30 iunie 2005, care împarte bibliotecile universitare, fie de stat sau private, în 13 mari categorii: biblioteci care corespund exigenţelor învăţământului superior şi cercetării; care sunt la nivel mediu sau sunt sub nivelul acestor cerinţe (de fapt majoritatea). Sunt depistate şi cauzele care generează această stare de fapt: subfinanţarea, de aici decurgând şi achiziţiile insuficiente, în special ale unor documente noi; nivel inegal de informatizare; uneori neaplicarea a normelor biblioteconomice (inclusiv pentru descrierea publicaţiilor); lipsa spaţiilor sau caracterul impropriu al acestora.

În lucrarea sus – menţionată, Robert Coravu conchidea „...biblioteca universitară de azi este doar unul dintre numeroşii furnizori de informaţii care se străduiesc să capteze atenţia utilizatorilor. Ea este un intermediar aparent privilegiat, din perspectiva statutului şi tradiţiei sale milenare, dar care nu poate supravieţui fără să se adapteze la dinamismul erei digitale"[12].

BIBLIOTECILE SPECIALIZATE

În lege, este precizat şi locul şi rolul ***bibliotecilor specializate***. Ele se pot organiza în instituțiile academice şi de cercetare, autoritățile administrației publice centrale şi locale, instituții publice, unități militare, de către agenți economici, precum şi în cadrul diferitelor culte, pe lângă aşezămintele religioase, fiind cu sau fără personalitate juridică (de cele mai multe ori fără), finanțate de cei care le înființează. Documentele acestor biblioteci au o circulație şi adresabilitate redusă de obicei la membrii comunității în care se află şi nici chiar la totalitatea acestora. S-au folosit în timp denumiri ca: biblioteci speciale, biblioteci specializate, biblioteci de specialitate. Legislația curentă a statuat denumirea de biblioteci specializate, ce cumulează, în opinia noastră, caracteristicile de bază: „aria utilizatorilor" (dintr-un anumit domeniu sau cel mult încă unul sau două care sunt conexe); particularitatea fondurilor de publicații şi non-publicații; modul de organizare; personalul care o serveşte; cunoştințele acestuia, atât în domeniu ştiințific abordat, cât şi cele de ordin biblioteconomic sau documentar.

Principalul criteriu de existență al unei astfel de biblioteci este cel tematic. De exemplu, întâlnim unele cu profil umanist (de filologie, istorie, filosofie, etc., tot aici putând fi incluse şi cele artistice, muzicale); bibliotecile juridice; cele cu profil economic sau cele ştiințifico-tehnice (organizate în complexe industriale, întreprinderi, societăți comerciale, sistemul bancar sau de credite, administrație publică şi privată, colecțiile prioritare fiind documentele legislative sau monitoarele oficiale). În ultimele decenii, aceste tipuri de biblioteci au avut cel mai mult de suferit, atât ca existență (desființarea numeroaselor unități de profil), cât şi din cauza schimbării documentării tehnologice sau a proceselor de informatizare (accesul rapid la subiectele ce interesează la un moment dat, fără intermedierea unui fond de publicații, de multe ori învechit, neinteresant sau consilierea de specialitate necorespunzătoare).

Importante, după cum am văzut în capitolul anterior, sunt şi bibliotecile specializate ce ființează pe lângă aşezămintele de cult (în special cele ale mitropoliilor, arhiepiscopiilor, episcopiilor, indiferent de confesiune) sau ale învățământului teologic de specialitate (de nivel universitar sau preuniversitar). În trecut, ele au fost păstrătoare ale tezaurului de spiritualitate a românilor, contribuind major la crearea, dezvoltarea şi păstrarea spiritului național. O astfel de bibliotecă este cea a Sfântului Sinod, înființată în 1877 şi care

funcționează din 1912 și până azi în Palatul Sfântului Sinod de la Mănăstirea Antim. Este concepută ca o instituție cu vocație patrimonială, culturală și academică, în slujba îndeplinirii misiunii ecumenice și culturale a Bisericii Ortodoxe Române, a susținerii învățământului teologic, a cercetării științifice, având cărți, manuscrise, periodice de o inestimabilă valoare. Tot în această categorie se înscriu fondurile de publicații și documente ale unor importante muzee ale țării.

Nu în ultimul rând, trebuie amintită actuala Bibliotecă Militară Națională, cu un fond de peste 200.000 de volume, aflată în Palatul Cercului Militar Național, înființată din Poruncă Domnească, sub Alexandru Ioan Cuza, având ca titulatură „Biblioteca Ministerului de Război". În 1954 devenea Bibliotecă Centrală a Ministerului Apărării Naționale. Având caracter enciclopedic, păstrează valoroase lucrări cu caracter militar (enciclopedii, dicționare, cărți de istorie, artă, știință și tehnică militară).

BIBLIOTECILE PUBLICE

Un segment important al sistemului, cu o pondere deosebită ca arie și impact asupra populației de vârstă, profesii, nivel de cultură cât mai diferite este cel al ***bibliotecilor publice***. Ele deservesc toți membrii unei comunități asigurând „egalitatea accesului la informații și la documentele necesare informării, educației permanente și dezvoltării utilizatorilor, fără deosebire de statut social sau economic, vârstă, sex, apartenență politică, religie ori naționalitate"[13]. Respectând principiul administrativ-teritorial, din această categorie fac parte: Biblioteca Metropolitană București; bibliotecile județene; bibliotecile municipale și orășenești; cele comunale. Fiecare este organizată teritorial, deservește comunitatea respectivă, este în subordinea autorităților locale, având caracter enciclopedic, alcătuind baze de date și servicii de informare comunitară. Se constituie în centre culturale pentru cunoașterea tradițiilor culturii scrise din zonă și nu numai, elaborând o serie de lucrări care să valorifice cercetările proprii sau ale colaboratorilor. În marea lor majoritate, bibliotecile publice sunt instituții cu personalitate juridică, cu excepția bibliotecilor comunale și a unora din localități orășenești mai mici. Legislația precizează că Biblioteca Metropolitană București are și funcție metodologică pentru județul Ilfov, iar bibliotecile județene îndeplinesc și rolul de biblioteci municipale pentru municipiul reședință de județ. Ele organizează Depozitul Legal de documente pentru zona respectivă, pe baza lui elaborând și editând bibliografia locală curentă, dar și cea retrospectivă, constituind baze de date

şi având funcţia de centre de informare comunitară. Îşi aduc contribuţia la programele strategice de realizare a educaţiei permanente ce se desfăşoară în comunitate.

Bibliotecile judeţene, în baza legislaţiei şi a programelor teritoriale de dezvoltare economico-socială, elaborează norme de funcţionare pentru celelalte biblioteci publice, propun înfiinţarea unor filiale (pentru copii, tineret, de profil) pentru alte categorii de utilizatori, la nivel naţional sau internaţional, cu respectarea normelor emise de Biblioteca Naţională a României. În atribuţiile acestora, se mai specifică că ele: „coordonează activitatea bibliotecilor publice de pe raza judeţului în care îşi desfăşoară activitatea, prin acţiuni specifice de îndrumare şi evaluare, proiecte, programe şi activităţi culturale, precum şi acţiuni de îndrumare profesională; asigură aplicarea şi coordonarea aplicării strategiilor şi programelor de automatizare a activităţilor şi serviciilor acestor biblioteci"[14].

Bibliotecile judeţene sunt principalele biblioteci ale comunităţilor din oraşele-reşedinţă de judeţ. Ele au preluat, în multe cazuri, importante colecţii, având o tradiţie de zeci de ani, primind de-a lungul timpurilor importante donaţii sau fonduri care au aparţinut unor biblioteci desfiinţate, cum ar fi cele ale conacelor boiereşti, cultelor, altor instituţii sociale, culturale sau asociaţii. În peisajul actual al sistemului nostru de biblioteci sunt recunoscute ca importante instituţii de cultură, cercetare, informare, documentare biblioteci precum cea metropolitană din Bucureşti; „Gheorghe Asachi", Iaşi; „V.A. Urechia", Galaţi; „Ioan N. Roman", Constanţa; „Aman", Craiova; „Ion Heliade Rădulescu", Târgovişte; „Octavian Goga", Cluj; Biblioteca din Târgu-Mureş; „Astra", Sibiu; „Costache Sturza", Bacău; „Panait Istrati", Brăila; „Duiliu Zamfirescu", Focşani; „Vasile Voiculescu", Buzău; „Nicolae Iorga", Ploieşti; „Dinicu Golescu", Piteşti; „Antim Ivireanul", Râmnicu-Vâlcea; „I.G. Sbiera", Suceava; „G.T. Kirileanu", Piatra-Neamţ. Şi exemplele pot continua până la enumerarea tuturor judeţelor ţării.

Despre situaţia acestor instituţii publice sau a celor din coordonarea lor (municipale, orăşeneşti, comunale), Gheorghe Buluţă afirma că: „Bibliotecile publice de stat sunt organizate pe criteriul teritorial, câte una în fiecare unitate administrativă (cu câteva excepţii): 41 biblioteci judeţene, 212 biblioteci municipale şi orăşeneşti, 2.683 biblioteci comunale, aflându-se în consecinţă sub tutela administrativă şi financiară a acestor structuri ale administraţiei publice"[15].

Unele atribuţii se regăsesc, servind comunitatea respectivă şi la *bibliotecile municipale şi orăşeneşti*, unităţi de drept public, cu personalitate juridică. După aceleaşi principii generale funcţionează şi *bibliotecile comunale*, în centrele de comună, fără personalitate juridică, în subordinea consiliilor locale, finanţate de acestea, care pot şi ele organiza filiale, în special pe lângă şcolile săteşti, sau puncte de împrumut, asigurând astfel

pentru toți contribuabilii satelor componente accesul la informație ca drept constituțional. De fapt, evoluția sau involuția în special a acestor biblioteci depinde în mare măsură de autoritățile locale, modul de percepere a actului de cultură, de bugetul care se alocă, deși, teoretic, după cum am văzut, ele sunt sub îndrumarea metodologică a Ministerului Culturii, care se realizează în fiecare județ prin Biblioteca Județeană. Din păcate, acest lucru nu se realizează practic în multe unități administrativ-teritoriale.

BIBLIOTECILE ŞCOLARE

Rețeaua ***bibliotecilor şcolare*** cuprinde: Biblioteca Pedagogică Națională „I.C. Petrescu", bibliotecile Caselor Corpului Didactic și bibliotecile școlare. Biblioteca Pedagogică Națională „I.C. Petrescu" este de importanță națională, aflată în subordinea Ministerului Educației și Cercetării, asigurând îndrumare metodologică pentru celelalte biblioteci de profil, participând la programul de specializare a personalului didactic (din învățământul preșcolar, primar, gimnazial, local, postliceal). A înglobat încă de la înființare (1880) colecțiile Școlii Normale Superioare, Seminarului Pedagogic Universitar sau de donații ale lui Alexandru Odobescu, I. Zalamit (primul director), Titu Maiorescu, Iosif Gabrea, Onisifor Ghibu, I.C. Petrescu și mulți alții. În prezent are aproximativ 450.000 volume, acoperind disciplinele învățământului preuniversitar. În perioada 1899-1949, a funcționat ca bibliotecă a Seminarului Pedagogic Universitar din București. Din 1959, acesta se transformă în Institutul Pedagogic din București, iar biblioteca devine Biblioteca Centrală Pedagogică. Cu prilejul centenarului nașterii pedagogului I.C. Petrescu (din 1992), biblioteca primește numele acestuia. Se regăsesc în colecțiile sale publicații românești și străine, lucrări de pedagogie, psihologie, cursuri, monografii, tratate, necesare perfecționării personalului didactic din învățământul preuniversitar sau studenților care se pregătesc pentru o carieră didactică. Bibliotecile Caselor Corpului Didactic nu au personalitate juridică, sunt în subordinea Inspectoratelor Școlare Județene și a Inspectoratului municipiului București, având funcții de informare și documentare pentru cadrele didactice din învățământul preuniversitar. Se precizează legislativ că *bibliotecile școlare* „sunt parte integrantă a procesului de instruire, formare și educare".

S-a statuat de asemenea, că în România pot exista ***biblioteci publice de drept privat***, înființate de persoane fizice sau juridice române și străine dacă au avizul de specialitate al Comisiei Naționale a Bibliotecilor și autorizație emisă de Ministerul Culturii și Cultelor sau, după caz, de Ministerul Educației

şi Cercetării. Legislaţia precizează ce categorii de publicaţii fac parte din colecţiile acestor biblioteci (care să le confere specificitatea): cărţi; publicaţii seriale; manuscrise; microformate; documente cartografice; de muzică; tipărite; audiovizuale; grafice; electronice; fotografice sau multiplicate prin prelucrări fizico-chimice; arhivistice; alte categorii de documente, indiferent de suportul material.

. Datorită unor donaţii ale personalităţilor culturale, ştiinţifice, artistice de prestigiu, se pot constitui istoriceşte şi alte colecţii de documente nespecifice bibliotecilor (la Biblioteca Academiei Române, de exemplu). Legea precizează normele şi metodologia de organizare şi funcţionare a acestor biblioteci, pentru care cel mai important aspect este cel al recuperării fizice a bunurilor culturale de patrimoniu şi, numai în cazul în care nu e posibil acest lucru, recuperarea valorică la preţul pieţei. Dezvoltarea colecţiilor de documente se face din producţia editorială curentă, dar şi prin completarea retrospectivă.

PERSONAL. MANAGEMENT. STATISTICI

Capitole importante ale Legii sunt dedicate **personalului din biblioteci** (de specialitate, administrativ, de întreţinere), modului de angajare, selectare şi perfecţionare, promovare, sancţionare sau eliberare din funcţie, stimularea lui, precum şi **modul de conducere**, conform organigramei şi a regulamentelor pentru orice tip de bibliotecă. În vederea coordonării şi a caracterului unitar al activităţii s-a înfiinţat *Comisia Naţională a Bibliotecilor* ca „autoritate ştiinţifică naţională pentru bibliotecile de drept public, aflată în coordonarea Ministerului Educaţiei şi Cercetării şi a Ministerului Culturii şi Cultelor"[16]. Sunt stipulate atribuţiile acesteia, componenţa, faptul că elaborează strategii şi programe pentru întregul sistem naţional de biblioteci, care sunt obligatorii, la fel ca normele, normativele şi reglementările din domeniul protejării bunurilor de patrimoniu existente în biblioteci. O sarcină importantă a acesteia, din păcate realizată de multe ori defectuos, fără a avea impactul dorit pentru organismele decizionale în subordinea cărora se află reţelele de biblioteci, este cea a elaborării anuale a unui raport privind starea sistemului naţional de biblioteci, pe baza **datelor statistice** care se întocmesc de fiecare instituţie bibliotecară în teritoriu.

Astfel, *Anuarul Statistic* consemnează, în 1989, că în ţara noastră existau 20.773 de biblioteci, dintre care două biblioteci naţionale, 43 ale instituţiilor de învăţământ superior; 6.864 publice; 10.956 şcolare; 2.908 specializate. În 2009 situaţia este schimbată radical: 12.229 biblioteci în total, din care patru naţionale

(sunt incluse cele care poartă denumirea de „națională" în titulatură – Biblioteca Națională a României; Biblioteca Academiei Române, cu rol la nivel național; Biblioteca Pedagogică Națională „I.C. Petrescu"; Biblioteca Militară Națională; 104 ale instituțiilor de învățământ superior; 684 specializate; 8.518 școlare; 2.919 publice. Ce se constată? Un regres major în privința bibliotecilor specializate, a celor școlare sau publice. Situația este relativă, din cauza neraportării situației de către toate rețelele de biblioteci, deși acest lucru este obligatoriu. La acest regres a contribuit major desființarea a numeroase întreprinderi sau comasarea lor, dispariția unor instituții de cercetare sau școlare. Surprinzător pare regresul statistic al bibliotecilor publice: de la 6.864 (în 1989) la 2.919 (în 2009). Centrul de studii și cercetări în domeniul culturii (CSCDC) a prezentat Ministerului Culturii, în aprilie 2007, prin sociologul Liviu Chelcea, un studiu despre cultură la nivel instituțional în România. Cercetarea s-a efectuat pe baza unui barometru de consum cultural, fundamentat pe date statistice din 2005. Câteva concluzii referitoare la biblioteci sunt interesate: existau mai multe biblioteci decât cinematografe (comparativ cu media din Uniunea Europeană). Infrastructura și consumul cultural la capitolul biblioteci sunt corespunzătoare. Chiar se constată că, față de țările vest-europene, România are o producție de carte în expansiune, iar rețeaua de biblioteci este supradimensionată. Dar numărul celor care frecventează pe bază de abonament biblioteca este în scădere, mai mic decât în alte țări cu care s-a făcut comparație. O altă constatare a fost că fondurile de carte nu cresc în principal din cauza restricțiilor financiare, oferta fiind mult mai mare (în România se editează sub un titlu de carte la mia de locuitori – 0,7). Studiul conchidea că: „În timp ce cinematograful, bibliotecile și vizitarea muzeelor predomină în U.E. și țările candidate, în România sărbătorile publice, spectacolele de muzică și vizitarea muzeelor sunt predominante".

RELAȚIA BIBLIOTECĂ-REȚEA-COLECTIVITATE

În Legea bibliotecilor sunt detaliate **drepturile și obligațiile utilizatorilor serviciilor și activităților** organizate de bibliotecă, modul cum acestea facilitează accesul la patrimoniul său spiritual, fiind astfel **liantul cu comunitatea** pe care o servește, cu utilizatorii care sunt membrii ai acesteia.

De altfel, biblioteca își realizează dimensiunea și menirea prin programele de animație culturală, fiind deseori un mediator între utilizator (perceput ca un consumator de cultură), document (bunul cultural al bibliotecii) și cei care contribuie la realizarea lui (autor, editor). Aceste activități de animație culturală nu se concep după metode obligatorii, stabilindu-se un schimb liber de opinii,

un dialog permanent între bibliotecă-utilizator-creator, prin reliefarea rolului important al documentelor primare pe care le deţin bibliotecile. Se distinge latura educaţională a acestor instituţii, în special a celor publice, valoarea formativă şi informativă. În ultimul timp, biblioteca se adresează (spre deosebire de începuturile sale) tuturor categoriilor socio-profesionale ale colectivităţii şi nu numai unei aşa-zise elite intelectuale (care a fost şi este deosebit de importantă), vizând satisfacerea cerinţelor de lectură ale acestora. Are impact asupra publicului format din copii, adulţi sau persoane de vârsta a treia, tuturor categoriilor profesionale, precum şi celor defavorizate social. Serviciile oferite sunt accesibile tuturor, fără discriminări de vârstă, rasă, religie, naţionalitate, limbă, statut social.

Pentru anumite categorii ale populaţiei, biblioteca face mai mult decât îndrumarea lecturii şi satisfacerea cerinţelor de informare. În ceea ce priveşte utilizatorii de vârstă şcolară, de exemplu, îşi corelează demersul cu activitatea de instrucţie şi educaţie, fiind o instituţie ajutătoare formelor de învăţământ de toate gradele. Relaţia de complementaritate cu acestea, dar şi cu mass-media este foarte importantă.

Ca instituţie social-culturală, biblioteca este, în primul rând, parte componentă a reţelelor de instituţii culturale dintr-un spaţiu bine delimitat (comunitate, etnie, religie etc.). Relaţia bibliotecă-reţea-colectivitate trebuie să funcţioneze cât mai bine în scopul realizării principiilor formative şi informaţionale. Instituţie culturală cu grad diferit de accesibilitate, în funcţie de reţeaua de care aparţine, publică (prin adresabilitate şi caracterul enciclopedic al colecţiilor sale), biblioteca polarizează permanent interesele de lectură ale tuturor structurilor unei colectivităţi, mobile şi dinamice, care-şi schimbă deseori nevoile de informaţie şi perspectivele, ceea ce duce, implicit, la o continuă mobilitate a demersului întreprins.

Pentru stabilitatea acestor tradiţionale şi importante instituţii în viaţa socială şi culturală s-a stipulat în lege faptul că „schimbarea destinaţiei imobilelor în care funcţionează bibliotecile se poate face numai în cazul asigurării unor sedii care respectă standardele optime de funcţionare", iar „autorităţile [indiferent care sunt ele] au obligaţia să asigure continuitatea neîntreruptă a activităţii bibliotecii".[17]

Ceea ce este un adevăr de necontestat este faptul că biblioteca a aparţinut şi aparţine în continuare unei comunităţi care o susţine material şi financiar şi pe care o deserveşte. Drumul cărţii a fost strâns legat de cel al bibliotecii. Recunoscându-i-se importanţa socială, în anul 1972, sub auspiciile UNESCO, se lansa *Charta cărţii*, document esenţial pentru fundamentarea unei politici culturale moderne. Se includ o serie de principii care sintetizau funcţiile cărţii în societatea contemporană. Printre ele, se recunoaşte că bibliotecile sunt o importantă resursă naţională, fiind privite prin prisma calităţii lor de serviciu public care „favorizează lectura", care depozitează şi răspândesc informaţii şi cunoştinţe în toate domeniile.

Fiind un fenomen psiho-social, lectura se transformă şi se diversifică odată cu societatea, iar realitatea demonstrează acest lucru: în ultimii ani, odată cu dezvoltarea extraordinară a mijloacelor tehnice de comunicare, suportul lecturii a devenit altul. Cartea electronică (lectura pe Internet) înseamnă un alt tip de lectură, cu numeroase implicaţii, pozitive şi negative, inclusiv asupra unui mediu instituţional precum bibliotecile, indiferent de apartenenţă şi tipurile de documente[18].

Note

1. *DICŢIONAR enciclopedic ilustrat*, Bucureşti: Editura Cartier, 1999, p. 254.

2. *DICŢIONAR de filosofie*, Bucureşti: Editura Politică, 1978, p. 638.

3. NEAMŢU, Octavian. *Cultura ca acţiune socială*, Bucureşti: Editura Academiei Române, 1976, p. 161.

4. *DICŢIONAR de filosofie*, Bucureşti: Editura Politică, 1978, p. 356.

5. *MIC DICŢIONAR ENCICLOPEDIC*, Bucureşti: Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 939.

6. BULUŢĂ, Gheorghe; CRAIA, Sultana; PETERSCU, Victor. *Biblioteca în societatea informaţiei*, Bucureşti: Editura Do-MinoR, 2007.

7. BULUŢĂ, Gheorghe. *Civilizaţia bibliotecilor*, Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1998.

8. LEGEA nr. 334/2002, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 132 din 11 februarie, 2005, p. 6-7.

9. CORAVU, Robert. *Intermediarul difuz. Biblioteca universitară între cultura tiparului şi cultura digitală*, Constanţa: Editura Ex-Ponto, 2012, p. 133.

10. LEGEA nr. 334/2002, p. 7.

11. CORAVU, Robert. *Op. cit.*, p. 137-139.

12. *Ibidem*, p. 25.

13. LEGEA nr. 334/2002, , p. 8.

14. *Ibidem*, p. 9.

15. BULUŢĂ, Gheorghe, *Op. cit,* p. 95.

16. LEGEA nr. 334/2002, , p. 17.

17. *Ibidem*, p. 22.

18. PETRESCU, Victor. *Biblioteconomie Miscellanea*, Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun, 2010.

Bibliografie de referinţă

1. BANCIU, Doina; BULUŢĂ, Gheorghe; PETRESCU, Victor. *Biblioteca şi societatea,* Bucureşti: Editura Ager, 2001.

2. BULUŢĂ, Gheorghe. *Civilizaţia bibliotecilor*, Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1998.

3. BULUŢĂ, Gheorghe. *Scurtă istorie a bibliotecilor din România*, Bucureşti: Editura Enciclopedică, 2000.

4. BULUŢĂ, Gheorghe; CRAIA, Sultana; PETRESCU, Victor. *Biblioteca azi. Informare şi comunicare*, Târgovişte: Editura Bibliotheca, 2004.

5. BULUŢĂ, Gheorghe; PETRESCU, Victor. *Vademecum legislativ pentru biblioteci,* Târgovişte: Editura Bibliotheca, 2004.

6. BULUŢĂ, Gheorghe; PETRESCU, Victor. *Bibliologie românească. Idei. Portret. Controverse,* Târgovişte: Editura Bibliotheca, 2008.

7. CORAVU, Robert. *Intermediarul difuz. Biblioteca universitară între cultura tiparului şi cultura digitală*, Constanţa: Editura ExPonto, 2012.

8. CORBU, George; MĂTUŞOIU, Constantin; DINU, Mihaela Hélène. *Istoria bibliotecilor din România,* vol. I, Bucureşti: Biblioteca Pedagogică Naţională „I.C. Petrescu", 2003.

9. CORBU, George; MĂTUŞOIU, Constantin; DINU, Mihaela Hélène. *Bibliotecă, bibliotecar, biblioteconomie: tendinţe şi dezvoltări româneşti în tehnica de bibliotecă,* Târgovişte: Editura Bibliotheca, 2007.

10. DIMA-DRĂGAN, Corneliu. *Ex-libris. Bibliologie şi bibliofilie*, Bucureşti: Editura Litera, 1973.

11. GEORGESCU-TISTU, N. *Cartea şi bibliotecile,* Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1972.

12. PASCU, Ştefan. *Istoricul Academiei Române,* Bucureşti: Editura Academiei Române, 1991.

13. PETRESCU, Victor. *Biblioteconomie. Miscellanea,* Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun, 2010.

14. PETRESCU, Victor; SACHELARIE, Octavian Mihail. *Introducere în managementul de bibliotecă*, Târgovişte: Editura Bibliotheca, 2003.

15. REGNEALĂ, Mircea. *Studii de biblioteconomie.* Constanţa: Editura ExPonto, 2001.

16. RUSU, N. Dorina. *Istoria Academiei Române. Repere cronologice,* Bucureşti: Editura Academiei Române, 1992.

ARHITECTURA BIBLIOTECILOR

Introducere
Biblioteci clasice
Biblioteci moderne
  Proiectarea unei biblioteci
  Construcția de biblioteci în spații preexistente
  Construcția de biblioteci în spații noi
Concluzii

INTRODUCERE

A construi o bibliotecă este unul dintre cele mai pasionante şi complexe proiecte pentru un arhitect. Privite ca spații publice determinante în interiorul țesăturii urbane, bibliotecile sunt şi continuă să fie structurate în aşa fel încât să găzduiască, să provoace şi să stimuleze oameni, evenimente, acțiuni, în ele regăsindu-se atributele generale ale spațiului public: accesibilitate, conflictualitate, vizibilitate, temporalitate, raționalitate.

Ca biblioteca să poată fi considerată un spațiu public din punctul de vedere al accesibilității, arhitectura ei, programul de funcționare, configurarea internă trebuie să îngăduie vizitarea facilă, intrarea şi ieşirea din spațiile sale conform unei organizări spațiale intuitive.

Când vorbim despre vizibilitate, nu trebuie să se facă diferența între expunere şi transparență. Biblioteca este ea însăşi vizibilă, şi asta chiar de două ori: ca edificiu public în calea trecătorilor sau a celor interesați, de asemenea vizibilă ochiului invizibil al conştiinței individuale şi colective, care o poate plasa pe harta mentală a reperelor sale formative, educative ori creative.

Capacitatea bibliotecii de a aduna laolaltă indivizi, de a suda ceea ce spațiile private sau personale desfac în intimism sau în utilitarism face din ea un loc al comunității, loc de întâlnire, de socializare.

Spațiul public a fost dintotdeauna o temă esențială a arhitecturii. Încă din Antichitate, comunitățile încep să-și afirme dreptul la piețe urbane, străzi pietonale, scuaruri și parcuri. Spațiul public ține atât de strategii urbane, cât și de construcții și design; trebuie privit ca o problemă artistică și socială, dar este și un motor economic pentru orașe și un cadru pentru soluții tehnice noi și, de multe ori, spectaculoase.

BIBLIOTECI CLASICE

Informațiile arhitecturale despre clădirile de biblioteci din vremurile antice sunt puține și lacunare. Mărturiile lăsate de istorici au permis arhitecților contemporani să reconstituie prin mijloace moderne edificiile acelor biblioteci.

Biblioteca din Alexandria, *Egipt*

Arhitect: Apollodor din Damasc

Biblioteca din Alexandria, înființată de Ptolemeu I în anul 288 î.Hr., a fost cea mai renumită bibliotecă a Antichității. Se afla în Alexandria, adevărata metropolă a civilizației greco-romane din Egiptul antic. Odată cu distrugerea sa în secolul al V-lea î.Hr., o comoară neprețuită de înțelepciune antică s-a pierdut pentru totdeauna. Biblioteca din Alexandria *(fig.1)* a devenit o instituție publică luată ca model de bibliotecile regale similare din multe centre urbane din estul elenistic.

Fig.1. Biblioteca din Alexandria, prima bibliotecă publică. *http://istoriiregasite.wordpress.com/2011/11/20/biblioteca-in-antichitate/*

Biblioteca Ulpia, *Roma, Italia*

Bibliotheca Ulpia[1] sau Biblioteca lui Traian din Roma a fost cea mai faimoasă bibliotecă romană *(fig.2)*. Biblioteca a fost edificată între anii 106 şi 113, odată cu Forumul lui Traian *(fig.3)*, construit de către arhitectul Apollodor din Damasc. Biblioteca Ulpia era situată pe latura de nord a Basilicii Ulpia.

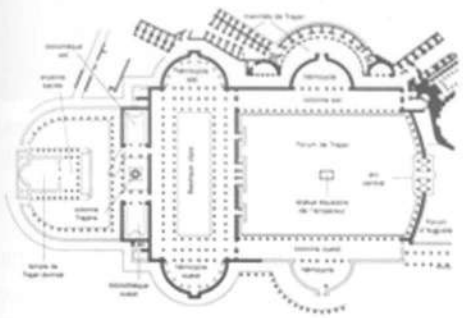

Fig.3. Biblioteca Ulpia, Roma – Amplasament în cadrul Forumului lui Traian (Roma), planul tradiţional. *http://www.vitruvius.be/ulpia.htm*

Fig.2. Biblioteca Ulpia, Roma – Amplasament în cadrul Forumului lui Traian (Roma); columna lui Traian se află între cele două clădiri ale bibliotecii. *http://istoriaereinoastre.blogspot.ro/2013/01/anul-110-se-construieste-la-roma.html*

Fig.4. Biblioteca Ulpia, Roma – Vedere interioară, reconstrucţia computerizată a bibliotecii de John Burge, Universitatea din Chicago. *http://aplaceofbrightness.blogspot.ro/2012/12/the-bibliotheca-ulpia.html*

În reconstrucţia computerizată propusă de profesorul John Burge[2] de la Universitatea din Chicago împreună cu James Packer şi Kevin Sarring, *(fig.4)*, sunt descrise şi reproduse spaţiile conform studiilor despre arhitectură ale lui Vitruviu[3].

Biblioteca avea două edificii. Edificiul de sud-vest avea laturile de 20x27 metri şi era acoperit de o boltă. O dublă colonadă în stil corintic, plasată pe podium, încadra nişele, care, pe două niveluri, puteau conţine 2.000 de volume. În faţa intrării se afla un edicul pentru statuie, înconjurat de coloane din marmură „galben antic".

Biblioteca Termelor lui Caracalla, *Roma, Italia*

Fig.5. Termele lui Caracalla – Amplasament lângă Roma. *http://vladimirrosulescu-istorie.blogspot.ro/ 2013/04/roma-biblioteca-termelor-lui-caracalla.html*

Termele romane şi-au depăşit treptat funcţia strict legată de igienă (băi publice), transformându-se în adevărate centre de recreere şi chiar culturale, în incinta lor fiind amenajate biblioteci. Biblioteca Termelor lui Caracalla a fost construită în acelaşi timp cu termele, în anul 216. Zidurile de cărămidă care se văd astăzi erau acoperite cu marmură, iar pavimentele, cu mozaicuri. Numeroase statui se aflau dispuse în nişe. Termele şi biblioteca se situau în câmpia sub-aventină, la răsărit de colina Aventină şi la sud de Caelius, în afara limitei originare a Romei, *pomoerium (fig.5)*. În latura de sud-vest a termelor, biblioteca era separată în două săli, una pentru lucrările greceşti şi alta pentru cele latine *(fig 6,7)*.

Fig.6. Biblioteca Termelor lui Caracalla – Spaţii a căror decoraţie s-a păstrat în mare parte. *http://vladimirrosulescu-istorie.blogspot.ro/2013/04/roma-biblioteca-termelor-lui-caracalla.html*

Fig.7. Biblioteca Termelor lui Caracalla, succesiune a sălilor de lectură. *http://vladimirrosulescu-istorie.blogspot.ro /2013/04/roma-biblioteca-termelor-lui-caracalla.html*

Ne vom opri în continuare asupra unor biblioteci reprezentative din perioada premodernă.

Biblioteca Laurenziana *(1523-1525), Florența, Italia*

Arhitect: Michelangelo Buonarotti

Biblioteca Laurenziana[4] reprezintă în arhitectura Renașterii primul exemplu al unei biblioteci concepute și construite în raport cu funcțiunea sa profană *(fig. 8, 9)*. Sarcina de proiectare și construire i-a fost atribuită lui Michelangelo (1475-1464). În prezent, este o bibliotecă de cercetare cu caracter internațional, specializată în conservarea și studiul manuscriselor și colecțiilor de cărți rare.

Fig.8. Biblioteca Laurenziana – Plan. *https://en.wikipedia.org/wiki/Laurentian_Library*

Fig.9. Biblioteca Laurenziana – Imagine a curții interioare. *https://en.wikipedia.org/wiki/Laurentian_Library*

Vestibulul (*ricetto*) este realizat ca un preludiu al sălii de lectură și are menirea de a pregăti meditația și concentrarea necesare studiului. Vestibulul, în viziunea lui Michelangelo, reprezintă primul exemplu în arhitectură de spațiu închis cuprinzând, în centru, o scară independentă. Acesta prezintă o formulă tipic florentină. Tensiunile verticale ale vestibulului par să se liniștească de-a lungul holului sălii de lectură. Aici, principiul director avut în vedere în timpul proiectării a fost utilizarea la maximum a luminii laterale. Este una dintre inovațiile lui Michelangelo, ce va fi dezvoltată de arhitectura barocă a secolului al XVII-lea.

Michelangelo a realizat un proiect îndrăzneț, în care nivelul de bază al bibliotecii propriu-zise este mai înalt decât vestibulul. Rezultatul a fost o

Ne vom opri în continuare asupra unor biblioteci reprezentative din perioada premodernă.

Biblioteca Laurenziana *(1523-1525), Florența, Italia*

Arhitect: Michelangelo Buonarotti

Biblioteca Laurenziana[4] reprezintă în arhitectura Renașterii primul exemplu al unei biblioteci concepute și construite în raport cu funcțiunea sa profană *(fig. 8, 9)*. Sarcina de proiectare și construire i-a fost atribuită lui Michelangelo (1475-1464). În prezent, este o bibliotecă de cercetare cu caracter internațional, specializată în conservarea și studiul manuscriselor și colecțiilor de cărți rare.

Fig.8. Biblioteca Laurenziana – Plan. *https://en.wikipedia.org/wiki/Laurentian_Library*

Fig.9. Biblioteca Laurenziana – Imagine a curții interioare. *https://en.wikipedia.org/wiki/Laurentian_Library*

Vestibulul (*ricetto*) este realizat ca un preludiu al sălii de lectură și are menirea de a pregăti meditația și concentrarea necesare studiului. Vestibulul, în viziunea lui Michelangelo, reprezintă primul exemplu în arhitectură de spațiu închis cuprinzând, în centru, o scară independentă. Acesta prezintă o formulă tipic florentină. Tensiunile verticale ale vestibulului par să se liniștească de-a lungul holului sălii de lectură. Aici, principiul director avut în vedere în timpul proiectării a fost utilizarea la maximum a luminii laterale. Este una dintre inovațiile lui Michelangelo, ce va fi dezvoltată de arhitectura barocă a secolului al XVII-lea.

Michelangelo a realizat un proiect îndrăzneț, în care nivelul de bază al bibliotecii propriu-zise este mai înalt decât vestibulul. Rezultatul a fost o

încăpere unică, a cărei înălțime depășește lungimea, plafonul fiind ocupat de o uriașă constelație.

Motivul coloanelor introduse în nișe, coloane „imprigionate", definește cu claritate concepția compozițională care transformă funcțiunea portantă, și deci constructivă, a coloanei, într-una plastică.

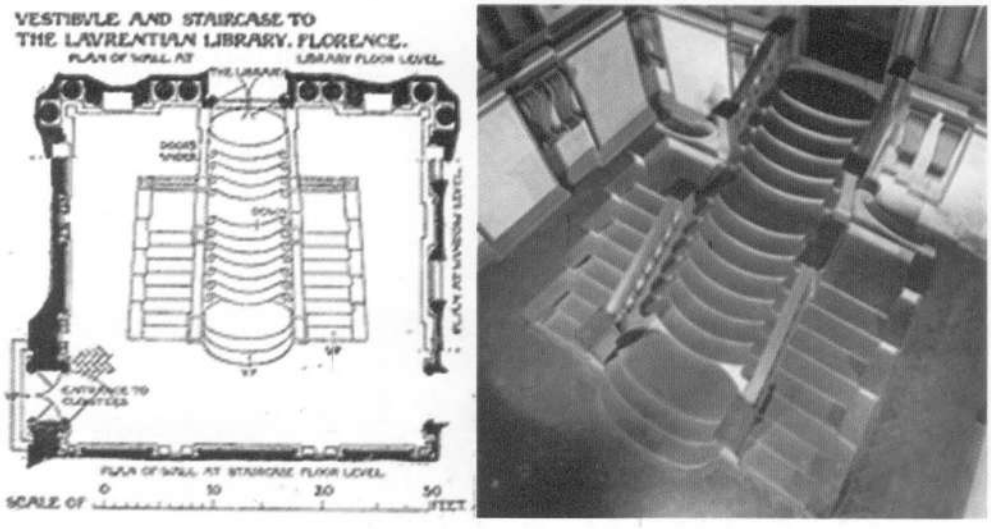

Fig.10. Biblioteca Laurenziana – Scara proiectată de Michelangelo. *https://en.wikipedia.org/wiki/Laurentian_Library*

Scara se compune din trei segmente de trepte *(fig.10)*, cele exterioare fiind de formă patrulateră, cele centrale – convexă, iar partea de jos etalează trei ample trepte eliptice. Scara este, deci, o explozie de originalitate, ce se potrivește perfect caracterului fantezist al stilului arhitectural manierist.

Sala de lectură este precedată de vestibulul dramatic planificat pe înălțime de Michelangelo *(fig.11)*.

Fig.11. Biblioteca Laurenziana – Sală de lectură. *https://en.wikipedia.org/wiki/Laurentian_Library*

Fig.12. Biblioteca Laurenziana – Mobilier al sălii de lectură. *http://www.bml.firenze.sbn.it/images_index /Particolare_pluteo.jpg*

Sala de lectură se desfăşoară pe orizontală, în contrast cu vestibulul, şi are două rânduri de bănci de lemn, care combină funcţia de pupitru cu cea a unui raft *(fig.12)*.

Biblioteca Marciana, *1537, Veneţia, Italia*

Arhitect: Jacopo Sansovino

Biblioteca Marciana[5] din Veneţia, numită astfel după Sfântul Apostol Marcu, patronul oraşului, este o clădire renascentistă, care adăposteşte colecţii de manuscrise clasice.

Construcţia Palatului Bibliotecii a început în 1537, în Piaţa San Marco, vizavi de Palatul Dogilor, pe baza proiectului conceput de Jacopo Sansovino *(fig.13)*, cel mai mare arhitect al acelei perioade.

Prin planul lui Sansovino se realizează o clădire având un pavilion deschis spre malul mării. Cu ajutorul unei admirabile frize şi prin aticul din partea superioară, primul etaj se înalţă într-un mod armonios, astfel ca opera să nu pară mai scundă decât Palatul Dogilor.

Fig.13. Biblioteca Marciana – Piaţa San Marco din Veneţia. *http://marciana.venezia.sbn.it/storia*

Clădirea Bibliotecii Marciana este marcată de statuia Sfântului Teodoro din Piaţa San Marco. În interiorul Bibliotecii se ajunge trecând de portalul împodobit cu două cariatide stil Vittoria *(fig.13)*. Arcadele de la parter aparţin ordinului doric, marcate de un antablament doric alternativ şi de metope. În partea de sus a galeriei regăsim un ordin ionic dominat, la rândul său, de o friză bogat decorată cu ghirlande de flori şi fructe. Sala de lectură este în stil baroc *(fig.14)*.

Fig.14. Biblioteca Marciana – Sala de lectură. *http://marciana.venezia.sbn.it/il-salone*

Biblioteca Bodleiană, Oxford, *Anglia*

După Biblioteca Britanică, Biblioteca Bodleiană[6] este considerată cea de-a doua mare bibliotecă din Marea Britanie şi una dintre cele mai vechi şi mai mari biblioteci din Europa. Poartă numele fondatorului său, Sir Thomas Bodley (1545-1613). Este parte a unui grup remarcabil de clădiri care formează centrul istoric al Universităţii Oxford şi a fost deschisă în 1602.

Biblioteca Bodleiană cuprinde, în realitate, un ansamblu de edificii (*fig. 15*), dintre care cel mai reprezentativ este Radcliffe Camera, construcţie finalizată în 1749. Planul este circular, cu galerii suprapuse, mobilate cu rafturi de cărţi şi mese de studiu, având centrat în partea de sus un luminator. În interior, plafoanele sunt spectaculos pictate şi sculptate. Are un tavan boltit remarcabil, considerat o capodoperă a arhitecturii gotice a vremii.

Faţada este un ecran generos de arhitectură iacobină, care încorporează cinci ordine clasice – începând de la sol: toscan, doric roman, ionic, corintic şi compozit.

Sălile de lectură *(fig.16)* sunt spaţii care conţin deopotrivă rafturi, desfăşurate pe mai multe niveluri de înălţime, dar şi mobiler conceput astfel încât să creeze alveole intime pentru studiu.

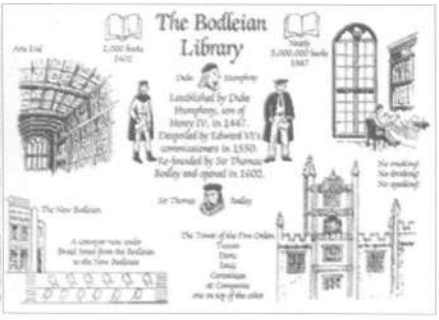

Fig.15. Ansamblu aerian al Bibliotecii Bodleiene, Oxford. *http://www.bodleian.ox.ac.uk/bodley*

Fig.16. Biblioteca Bodleiană – Spații interioare, săli de lectură cu ample depozite de carte. *http://www.bodleian.ox.ac.uk/bodley*

Biblioteca Mănăstirii Saint-Gallen, *1755-1766, Elveția*

Mănăstirea Saint-Gallen[7] a fost fondată în 613 și numită astfel după misionarul irlandez Sf. Gallus. Biblioteca și biserica de astăzi *(fig.17)* au fost ridicate în perioada 1755-1766; amândouă au devenit faimoase în lumea întreagă.

Încăperea bibliotecii e considerată cel mai frumos spațiu în stil rococo din Elveția. Stucatura de un verde luminos *(fig. 18)* acoperă pereții albi și arcadele. Băncile corului, tuburile de orgă și confesionalul sunt din lemn de nuc aurit. Filigranul paravanelor pentru cor și pictura tavanului se întrec în opulență.

Fig.17. Mănăstirea Saint-Gallen – Vedere exterioară. *calator.wikispaces.com*

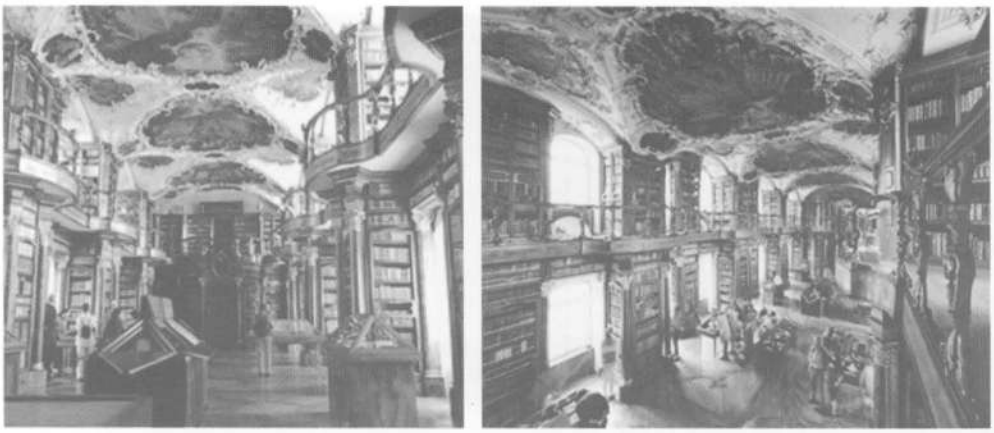

Fig. 18. Biblioteca Mănăstirii Saint-Gallen – Depozitarea cărților în săli, prevăzute cu dulapuri speciale, sculptate, mascând stâlpii ce susțin arcadele. *http://hyperliteratura.ro/biblioteci-din-lume/*

Fig. 19. Biblioteca Mănăstirii Saint-Gallen – Elemente de decorație interioară. *http://hyperliteratura.ro/biblioteci-din-lume/*

În ciuda numărului impresionant de cărți, biblioteca, aflată pe două niveluri, nu pare deloc ticsită. Lumina pătrunde prin 34 de ferestre ce pun în prim-plan minunatele picturi – ilustrând istoria creștinismului – ale tavanului *(fig.19)*; alte elemente reprezentative sunt stucaturile bogate, galeriile elegante și podeaua din lemn masiv.

Biblioteca Sainte-Geneviève, *Paris, Franța*

Arhitect: Henry Labrouste

Istoria bazilicii Sainte-Geneviève, dedicată Apostolilor Petru şi Pavel, începe în secolul al VI-lea; în secolul al XII-lea se aminteşte de existența unei biblioteci[8] în cadrul mănăstirii. Începând cu secolul al XVII-lea, biblioteca trece printr-un proces de restaurare aproape complet. În 1619, cardinalul de La Rochefoucauld, episcop de Senlis, preia mănăstirea, iar din 1624 începe organizarea bibliotecii.

Fig. 20. Fațada principală a bibliotecii Sainte-Geneviève, Paris.
http://www-bsg.univ-paris1.fr/

În secolul al XVIII-lea, această bibliotecă este printre primele din Paris deschise pentru public. Clădirea actuală *(fig.20)* a fost construită în 1840, cu aproximativ 40 de ani înainte de Turnul Eiffel. Partiul adoptat *(fig.21)* a generat o fațadă clasică: un parter masiv, echipat cu deschideri înguste, în contrast cu interiorul ocupat de stive, la stânga, şi de spațiul de stocare a cărților rare şi spații de birouri, la dreapta, cu un vestibul central şi scara care duce la sala de lectură de la etajul superior.

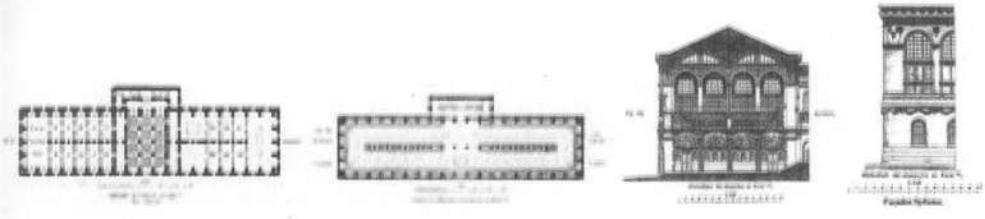

Fig. 21. Biblioteca Sainte-Geneviève – Plan parter, plan etaj principal (sala de lectură), fațada.
http://www-bsg.univ-paris1.fr/; http://www-bsg.univ-paris1.fr/

Arhitectul Henri Labrouste a folosit fierul ca material structural, ceea ce a permis realizarea splendidului spațiu luminos din sala de lectură, prin sprijinirea acoperișului pe coloane zvelte metalice. Structura de fier a acoperișului se sprijină direct pe arce. Între acestea, se află o altă rețea de grinzi și elemente structurale secundare *(fig. 22)*. Pe toată lungimea camerei centrale se desfășoară un șir de 18 coloane canelate, fiecare coloană fiind așezată pe un soclu de zidărie sculptat, de doi metri înălțime. Arcadele cu coloane sunt folosite pentru decorare, în timp ce plafonul este format din două arcade care se sprijină pe coloane de piatră de transport, construite în pereți, și pe coloanele din fontă.

Pereții sunt marcați de picturi de proveniență italiană (cum ar fi copii după Rafael).

Fig.22. Biblioteca Sainte-Geneviève – Mărirea imaginii spațiale prin repetarea succesiunii arcelor, elemente de rezistență. *http://www-bsg.univ-paris1.fr/*

Scara îndeplinește perfect rolul funcțional și simbolic, în același timp, al monumentului, susținând vocația trecerii inițiatice între vestibul și spațiul lecturii, de conducere a cititorilor spre sala de lectură *(fig. 23)*. Pentru a nu deranja regularitatea sobră a fațadei, intrarea nu prezintă nimic monumental sau ornamental. Odată pătrunși în sala mare de lectură, suntem surprinși de lumina ce pătrunde prin cele 42 de

Fig. 23. Biblioteca Sainte-Geneviève – Scara, element funcțional, dar și decorativ în același timp. *http://www-bsg.univ-paris1.fr/*

ferestre ce se succed regulat. În sala de lectură *(fig.24)*, decorul pictat este discret, pentru a nu deranja elementul principal, cel al cărților. Coloane cu motive din stuc sunt plasate în colțurile galeriei.

Fig. 24. Biblioteca Sainte-Geneviève – Sala de lectură.
http://www.greatbuildings.com/buildings/Biblio_Ste_Genevieve.html

Mobilierul păstrează aspectul clasic, cu decorațiuni, lemnul sugerând masivitate, dar și confort, valoarea lui fiind crescută de faptul că este în mare măsură cel original. Dulapuri mari din stejar Mathérion împodobesc fețele laterale. Podeaua este făcută din dale de marmură cu motive geometrice.

Biblioteca Mazarine, Paris, *Franța*

Fondată în 1643 de către cardinalul Mazarin, prim-ministru al lui Ludovic al XIV-lea[9], Biblioteca Mazarine[10] este cea mai veche bibliotecă publică din Franța *(fig.25)*. Actualmente, este biblioteca oficială a Institutului Francez.

Sala de lectură, în forma literei L, de dimensiuni reduse, se află la etajul al doilea. În sala de lectură, mesele sunt capitonate cu piele, ușile sunt sculptate în lemn, iar tavanele sunt susținute de mai mult de o sută de coloane corintice.

Fig. 25. Biblioteca Mazarin – Vedere intrare.
http://www.bibliothèque-mazarine.fr//

Fig. 26. Biblioteca Mazarin – Vedere interioară, amenajare, lambriuri din lemn, candelabre aurite, rafturi căptușite cu piele de căprioară.
http://www.bibliothèque-mazarine.fr//mazhisto.html

Pereții sunt placați de rânduri de cărți susținute pe înălțime de sisteme de balustrade-șine, pe care glisează scări ajutătoare, pentru accesul la lucrările situate la nivelurile superioare *(fig. 26)*.

Interioarele sunt marcate de busturi de marmură reprezentând personalități istorice (împăratul roman Vespasian, Benjamin Franklin, contele de Buffon). De la ferestrele laterale, spre Sena, se poate vedea Luvrul, spațiul are un aer intim, senin, care te poate transporta înapoi în secolul al XVII-lea.

BIBLIOTECI MODERNE

Una dintre principalele tendințe contemporane în construcții este reciclarea fondului construit existent. În Europa (și nu numai) se prevede că în următoarele decenii aceste operații vor depăși chiar, ca amploare, construcțiile noi. Și nu e vorba doar de reacția la criza economică, ci de urmărirea unei sustenabilități economice, sociale, ecologice, și, nu în ultimul rând, culturale.

Se desfășoară deci atât acțiuni de restaurare a unor clădiri de patrimoniu, cât și de recuperare creativă a unui fond construit, mult mai puțin valoros. Problema nu se pune doar în termeni de salvare și păstrare, ci și de activare. Zidăria veche și reparațiile executate cu grijă se îmbină cu folosirea celor mai noi tehnologii.

Bibliotecile actuale tind să devină adevărate centre informaționale, care extind ariile de cercetare ale utilizatorilor. În ciuda răspândirii din ce în ce mai largi a bibliotecilor virtuale, și construcția de noi clădiri pentru biblioteci tradiționale (fizice) este în plin avânt.

PROIECTAREA UNEI BIBLIOTECI

Proiectarea unei biblioteci presupune cunoașterea prealabilă a unor date de bază care urmează să fie adaptate specificului activității de proiectare. Aceste date se referă la: contextul general și contextul specific (situl pe care urmează să fie construită biblioteca), politica națională în domeniul dezvoltării urbane, al documentării, nivelul de dezvoltare al rețelelor de schimb de informații, modalitățile de consultare și gestionare, costul investiției și al funcționării.

Elaborarea scenariilor de fezabilitate

Cunoașterea contextului general și analiza contextului specific trebuie să permită proiectantului să studieze diferitele scenarii posibile (de fezabilitate), de implantare și de dezvoltare a bibliotecii publice.

Etapele care conduc la elaborarea scenariilor de fezabilitate sunt:

Evaluarea generală a necesarelor:

- suprafața de bibliotecă per utilizator;
- raportul dintre numărul de locuri de lectură în sală și numărul total de utilizatori;
- dimensiunea colecțiilor: numărul de documente per utilizator;
- modul de consultare: împrumut, consultare *in situ,* individuală sau colectivă (acces direct, depozite închise/deschise);
- tipul de suporturi documentare;
- personalul necesar pe tipuri de activități.

Elaborarea anteproiectului – se are în vedere dimensionarea bibliotecii pe baza opțiunilor de funcționare și de organizare, care vor fi precizate de-a lungul întregii faze de proiectare, pe baza primelor cifre care reies din evaluarea inițială.

Anteproiectul definește:

- *suprafața utilă* a bibliotecii pe mari ansambluri funcționale;
- *suprafața desfășurată (interioară)* a bibliotecii;
- *suprafața construită (exterioară)* a bibliotecii.

Pe baza anteproiectului, studiul de fezabilitate probează capacitatea proiectului de bibliotecă propus de a răspunde necesităților exprimate, în limitele permise de reglementările urbane în vigoare:

- coeficientul de ocupare a terenurilor (COT), care defineşte suprafața construibilă în raport cu suprafața terenului;
- constrângerile tehnice ale terenului: topografie, hidrologie, natura solului şi a subsolului, vegetația existentă;
- constrângerile de mediu: climat, nivel sonor, noxe;
- căile de acces şi de legătură: transport în comun, drumuri;
- staționarea.

Având în vedere caracterul public şi reprezentativ al bibliotecii, intervin şi alți factori la fel de importanți:

- amplasarea sitului în contextul urban (localizare, integrare în sit, acces, legături cu transportul în comun etc.), o poziție privilegiată în contextul urban favorizând utilizarea bibliotecii de către un public divers;
- modul de funcționare (orar de funcționare, numărul de locuri în sălile de lectură, colecții, servicii oferite etc.);

Alte aspecte luate în considerare privesc costurile investițiilor, ale funcționării şi întreținerii (după finalizarea construcției).

Identificarea serviciilor

În funcție de utilizatori, pot fi identificate trei categorii de servicii într-o bibliotecă publică: *servicii destinate utilizatorilor*, *servicii de organizare a colecțiilor* şi *servicii tehnico-administrative*. Identificarea şi descrierea foarte precisă a spațiilor necesare îndeplinirii, în condiții optime, a diferitelor servicii şi funcții ale bibliotecilor de către personalul acestora sunt indispensabile arhitecților în procesul de redactare a temei proiectului (date privind dimensiunile colecțiilor destinate accesului liber sau stocării, numărul şi natura locurilor sau posturilor de consultare destinate utilizatorilor, care să ia în calcul previziunile referitoare la creşterea numărului colecțiilor după deschiderea bibliotecii).

Ansambluri funcționale. Schema funcțională

Gruparea activităților unei biblioteci în ansambluri funcționale facilitează codificarea lor în cadrul unui program folosindu-se un sistem alfanumeric, astfel: A = primire, B = spații de consultare (B_0 = ghişeu pentru împrumut, acces la catalog, lucrări de referință, B_1 - B_n = descompunerea pe sectoare), C = depozitarea suporturilor documentare (C_0 = depozite închise centralizate, C_1 -

C_n = depozite închise sau semideschise pe sectoare), D = servicii administrative, E = servicii ştiinţifice, F = servicii tehnice (F_0 = aria de livrare: documente, material, furnituri, F_1 = tehnici de documente, F_2 = tehnici de construcţie), G = staţionare.

Pe măsură ce studiul de proiectare avansează, fiecare subansamblu este subdivizat în activităţi elementare, al căror proiect specific trebuie să precizeze performanţele în termeni de spaţiu şi echipamente.

Dimensionarea spaţiilor

În funcţie de serviciile (funcţiunile) pe care le asigură o bibliotecă publică, se disting cinci entităţi funcţionale:

- spaţii de recepţie a publicului;
- spaţii de consultare sau lucru şi eliberare a materialului documentar;
- spaţii de cercetare şi prelucrare a informaţiei;
- depozite de documente;
- spaţii pentru servicii interne.

Spaţiile destinate recepţiei publicului sau personalului sunt dimensionate în funcţie de numărul de utilizatori, iar spaţiile de consultare a materialului documentar şi de depozitare, în funcţie de numărul de documente.

De altfel, va trebui ca suprafeţele preconizate să fie conforme cu regulamentul de asigurare a securităţii publicului împotriva riscurilor de incendiu şi de panică în clădirile publice.

Reglementările se referă, de asemenea, la exigenţele de reacţie la foc ale materialelor folosite la finisaje, decoraţii şi mobilier, materialelor pardoselilor, pereţilor, plafonului etc.; iluminare şi circuite electrice de siguranţă; modalităţi de salvare şi combatere a incendiilor prin mijloace de stingere (extinctoare, robinete armate de incendiu, stâlpi uscaţi şi umezi, instalaţii de stingere şi detectare automată a incendiului, aceste ultime două sisteme putând fi temporizate), dispozitive de alertă şi alarmă şi amplasarea unui serviciu de securitate la incendiu.

Clădirile sunt limitate pe înălţime de posibilităţile de intervenţie ale pompierilor şi trebuie astfel amplasate încât accesul de urgenţă să fie cât mai uşor. În funcţie de amenajările interioare – compartimentare tradiţională, sectoare şi compartimente – şi de înălţimea lor, clădirile trebuie deservite, în caz de nevoie, de spaţiile libere (spaţii speciale pentru maşinile şi scările pompierilor).

Clădirea trebuie să aibă de asemenea un număr minim de faţade accesibile care să permită serviciilor de salvare să intervină la toate nivelurile cu acces public.

Este important ca exigențele acestor reglementări să fie prevăzute chiar din fazele de programare și de concepție a proiectului, pentru că ele pot modifica sensibil costul financiar al operațiunii prevăzute.

Mobilarea spațiilor

Conform tendințelor actuale de dezvoltare a bibliotecilor publice, spațiul bibliotecii este din ce în ce mai „arhitectural", mai lizibil, mai deschis, divizat în poli de lectură, unde utilizatorii acced liber. Confortul cititorului devine prioritar.

Chiar dacă 70% din mobilierul bibliotecilor este format din produse de catalog, arhitecții care proiectează biblioteci concep și mobilier original. Când nu desenează ei înșiși mobilierul, arhitecții colaborează cu fabricanții pentru adaptarea gamelor de mobilier existente la constrângerile specifice fiecărui spațiu. Un mobilier original, specific necesită studii și perfecționări: realizarea unui prototip costă scump, cu atât mai mult modularea sa, fiind supus unor constrângeri (reglarea pe înălțime a rafturilor, capacități sporite de montare și demontare, adesea superioare utilizărilor reale). Dincolo de aceste aspecte, mobilierul de bibliotecă trebuie să se armonizeze cu spațiul pe care îl ocupă și, în același timp, să-și îndeplinească funcția de depozitare și valorificare a diferitelor tipuri de materiale documentare. Mobilierul apare mai puțin ca element raportat, ca un decor sau o textură: prezența sa este în acord cu concepția arhitecturală.

Demersul mobilării unei biblioteci urmează riguros aceleași proceduri necesare construcției sau amenajării unei astfel de clădiri. Se vor parcurge succesiv următoarele etape:

- elaborarea proiectului cantitativ detaliat al mobilierului și al diferitelor materiale necesare funcționării bibliotecii (numărul de mese, scaune, rafturi, panouri de expoziție etc.);
- redactarea unui caiet de sarcini care să menționeze caracteristicile tehnice și funcționale ale elementelor de mobilier și alegerea furnizorilor prin respectarea specificațiilor și indicațiilor de cost date de beneficiar;
- recepția și instalarea mobilierului și a materialelor, cu verificarea conformității lor în raport cu caietul de sarcini și comenzile etc.

Mobilarea bibliotecii debutează din faza anteproiectului detaliat sau cu cel puțin doi ani înainte de deschiderea bibliotecii, luând astfel în calcul termenele de fabricare și de livrare. Stadiul de anteproiect detaliat este determinant pentru a reține opțiunile de implantare, definite pe baza unei analize funcționale foarte aprofundate a diferitelor spații ale bibliotecii și în

relație cu constrângerile și opțiunile tehnice operate de arhitect în contextul specific al clădirii. Concepția de mobilare ia în calcul și activitățile de control, împrumut și restituire a lucrărilor.

Includerea în proiect a performanțelor arhitecturale și tehnice

Odată corelate spațiile și activitățile specifice bibliotecii, sunt determinate caracteristicile geometrice ale fiecărui spațiu care corespunde derulării uneia sau mai multor activități: suprafața, înălțimea liberă (pe baza studiilor ergonomice efectuate asupra activităților elementare), formele eventual recomandate etc. Totodată, sunt definite condițiile de mediu înconjurător: nivel sonor admisibil, nivel de iluminare (pentru spațiile de consultare a documentelor, în special), temperatură, higrometrie (pentru spațiile de depozitare a cărților și a materialului documentar), necesarul de fluide și energie.

Redactarea proiectului

Beneficiarul și utilizatorii trebuie să regăsească înscrise, într-o manieră comprehensivă, în proiect, toate opțiunile și informațiile elaborate împreună cu proiectantul în timpul fazei de proiectare. Redactarea presupune în general două faze, *proiectul general* și *proiectul detaliat.*

Proiectul general stă la baza elaborării schiței și anteproiectului sumar și furnizează informațiile necesare pentru organizarea generală a spațiului, mergând de la general la particular. În proiectul general se regăsesc (în rezumate de două sau trei pagini) liniile directoare majore ale proiectului: situl (caracteristicile sale și poziționarea în raport cu orașul), biblioteca (organizarea de bază și caracteristicile de funcționare), ambianța și nivelul serviciilor oferite, costurile și termenele prevăzute.

Fiecare dintre aceste rubrici este apoi dezvoltată pe capitole și ilustrată, pentru partea funcțională, prin tabele și scheme (pe baza schemei funcționale generale a bibliotecii și prin scheme funcționale detaliate pentru fiecare subansamblu).

Tabelele vor prezenta suprafețele utile ale fiecărei activități, suprafețele construite (exterioare) fiind definite de către proiectant. În acest stadiu, nu sunt furnizate decât performanțele tehnice generale care permit proiectantului să determine marile principii de conformare a clădirii (structură, fațade, echipamente de încălzire și condiționare a aerului, soluții de iluminare, rețele de electricitate etc.).

Acestea sunt principalele opțiuni care vor fi verificate în raport cu exigențele proiectului cu ocazia concursului de arhitectură.

Proiectul detaliat precizează *performanțele specifice fiecărui spațiu*, prezentate sub formă de fișe pe tipuri de spații. Aceste fișe permit proiectantului să prevadă sistemele adecvate de condiționare a aerului și de iluminare, să distribuie rețelele de joasă tensiune și fluidele atunci când este necesar, în diferite puncte de utilizare, să definească natura și calitatea pardoselilor, a materialelor de finisare a plafonului și a pereților. Aceste fișe cuprind descrierea echipamentelor cu funcționare specială care pot influența organizarea spațiului.

Bibliotecile contemporane se construiesc fie în spații preexistente, fie în spații noi.

CONSTRUCȚIA DE BIBLIOTECI ÎN SPAȚII PREEXISTENTE. A CONSERVA ÎNSEAMNĂ A TRANSFORMA

Dacă se construiește un local pentru o bibliotecă deja existentă, este necesară analiza situației actuale – evaluarea publicului pe vârste, nivel de studii, decelarea centrelor de interes, evaluarea colecțiilor și tipurilor de suporturi documentare existente (cărți, periodice, documente audiovizuale, informatice etc.), creșterea anuală a colecțiilor, eliminarea colecțiilor necorespunzătoare, evaluarea serviciilor către utilizatori și a spațiilor destinate publicului etc. După evaluarea existentului, sunt propuse măsuri de ameliorare a activității bibliotecii cu ocazia construirii noii clădiri: atragerea spre bibliotecă a unor noi categorii de utilizatori, dezvoltarea de noi servicii, primirea publicului în condiții de confort sporit.

Toate aceste aspecte se vor concretiza în obiective de dezvoltare, a căror traducere în suprafețe și organizare internă va genera forme și spații arhitecturale. În această etapă (în care prevalează analiza situației existente și elaborarea unui proiect pentru afectarea suprafețelor), rolul personalului bibliotecii este fundamental. În general, în perioada actuală, proiectarea partiurilor de arhitectură pentru biblioteci are la bază câteva principii și modele pe care arhitecții le combină în diferite variante. Astfel, până în prezent, se remarcă următoarele tipologii: fie joncțiunea între două corpuri de clădire distincte, fie între un corp de clădire nou și un corp de clădire existent, sistem adoptat în cazul extinderii unei biblioteci existente.

Biblioteca și muzeul de artă Carré d'Art, *1993, Nîmes, Franța*

Arhitect: Norman Foster

Fig. 27. Carré d'Art – Nîmes. Confruntarea vizuală cu Maison Carrée, un templu roman perfect conservat, datând din secolul I î.Hr. *http://www.carre-dart.fr*

Fig. 28. Carré d'Art – Nîmes. Construcția nouă din sticlă, beton și oțel a bibliotecii. *http://www.triposo.com/; Foto: Robert Schediwy*

Într-un context urban foarte puternic, Norman Foster a implantat o mediatecă aparte, interesantă prin modul în care integrează în biblioteca tradițională *(fig.27)* noile suporturi informaționale (video, audio, cinema) comune mediatecilor. În noua bibliotecă este integrată și o galerie de pictură și sculptură *(fig.28)*. Interacțiunea în cadrul aceleiași clădiri a două culturi – arte vizuale și tehnologia informației – creează o ambianță cu valențe și vocații multiple.

Proiectul păstrează amprenta de Antichitate și rezolvă ingenios interacțiunea cu cerințele contemporane ale mediului urban. Rezultatul este un spațiu urban, amenajat cu cafenele și aglomerări de persoane, care imprimă o caracteristică nouă atmosferei sociale și culturale din Nimes[11].

Obiect de arhitectură high-tech alb, sobru și elegant, minimalist și transparent, Carré d'Art reia tema templului într-o manieră modernă – porticul generos, urban și public –, dar și unele trăsături ale arhitecturii vernaculare a regiunii – curți, terase și oaze de verdeață.

De departe spațiul cel mai interesant al mediatecii este atriumul central acoperit, o uriașă curte de lumină care asociază în mod fericit și inspirat lumina și transparența materialelor moderne, în special sticla, permițând iluminarea naturală a tuturor nivelurilor supraterane, în special a galeriilor de artă. Spațiile ample deservesc generos funcțiile bibliotecii.

Fig. 29. Carré D'Art Nîmes - Scara este elementul central al clădirii.
http://nimesnotes.wordpress.com/tag/carre-dart/

Atriumul este şi nodul circulaţiilor verticale *(fig.29)*, iar scările în cascadă fac legătura între nivelurile publice şi ultimul nivel, unde este amenajată o cafenea cu panoramă. Scara este elementul central al clădirii; aceasta nu domină prin dimensiune, ci creează sentimentul de transparenţă şi lumină.

Biblioteca Publică din New York, *proiect 2013-2018, SUA*

Arhitect: Norman Foster

Biblioteca Publică din New York (The New York Public Library – NYPL)[12] este una dintre cele mai mari importante biblioteci din America de Nord şi, mai mult decât atât, una dintre cele mai importante biblioteci din Statele Unite specializate pe cercetare. A fost înfiinţată în 1895.

Sediul central, deschis în 1911, este amplasat pe Fifth Avenue, fiind cunoscut azi sub denumirea de „Clădirea Schwarzman". S-a dorit amenajarea unei săli de lectură de mari dimensiuni şi implementarea unui sistem care să asigure cititorilor accesul cât mai rapid la documente.

În prezent, doar o treime din clădire este accesibilă publicului, astfel încât s-a lansat ideea unor intervenţii privind reamenajarea spaţiilor. Se prevede finalizarea lucrărilor în 2018.

Arhitectul Foster propune introducerea unui nou coridor care va conecta intrarea principală cu un nou atrium (*fig. 30*), unde vizitatorii pot avea acces la colecţii şi pot admira Bryant Park.

Fig.30. Biblioteca Publică din New York – Noul atrium propus se desfăşoară pe toată lungimea bibliotecii. *http://www.dezeen.com/2012/12/19/foster-partners-unveils-plans-for-new-york-public-library/*

Materialele propuse includ lemn, bronz şi piatră, care se potrivesc cu cele existente în clădirea Beaux-Arts proiectată de Carrère şi Hastings în secolul al XX-lea. Proiectul are drept scop realizarea unui spaţiu mult mai mare pentru public, facilitatea accesului la colecţii, fără însă a afecta stilul neoclasic al clădirii.

Biblioteca Publică din Mississauga, *Ontario, Canada*

Biroul de arhitectură RDH

Proiectul Bibliotecii publice din Mississauga[13] reprezintă o strategie de reutilizare adaptivă şi de renovare majoră a unor construcţii din anii 1956 şi 1967, amplasate într-un parc şi încorporate în cartiere suburbane.

Intervenţia nu a pus probleme majore pentru că bibliotecile filiale, Lakeview, Port de Credit şi Lorne Park *(fig. 31, 32, 33)*, fuseseră concepute în acelaşi stil, având caracteristici fizice şi estetice similare.

Fig.31. Vedere exterioară a Bibliotecii Port de Credit. *http://www.archdaily.com/category/architecture-news/*

Fig.32. Vedere exterioară a Bibliotecii Lorne Park. *http://www.archdaily.com/category/architecture-news/*

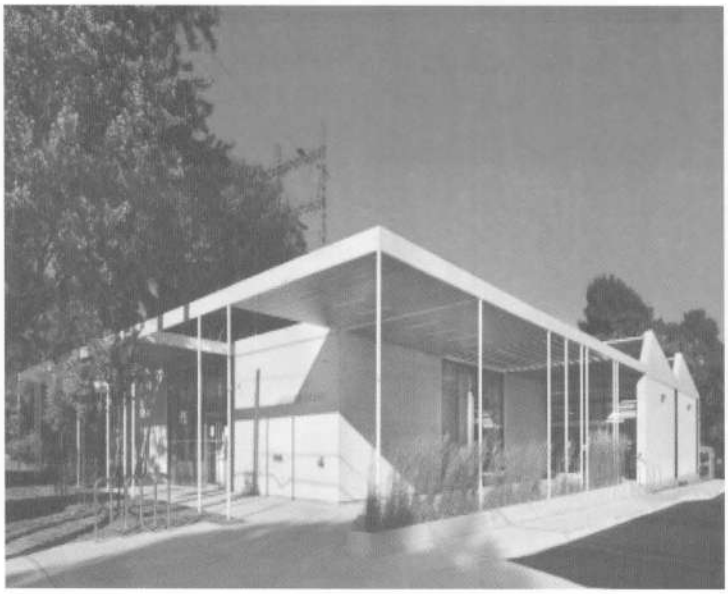

Fig.33. Vedere exterioară a Bibliotecii Lakeview.
http://www.archdaily.com/category/architecture-news/

Ca atare, proiectarea se bazează pe dezvoltarea unui singur vocabular de piese consistente, aplicat la fiecare din cele trei biblioteci într-un mod variat. Intervenția se resimte la nivelul interioarelor *(fig. 34)*.

Fig. 34. Vedere interioară - Transparența pereților despărțitori face spațiul să pară mai mare, fiind perceput în totalitatea lui, inclusiv în relația cu exteriorul.
http://www.archdaily.com/category/architecture-news/

Transparența este regăsită în toate cele trei cazuri, făcând firească trecerea interior/exterior. Această transparență se realizează prin utilizarea unor suprafețe extinse de perete-cortină cu geamuri, pereți structurali despărțitori de sticlă și utilizarea rafturilor mici – acestea mobilează spațiul de depozitare a documentelor, care comunică deschis cu cel de lectură *(fig.35)*.

Fig. 35 Vedere interioară – Spațiile de lectură sau discuții sunt aparent delimitate spațial prin suprafețe transparente. *http://www.archdaily.com/category/architecture-news/*

Biblioteca „Elsa Morante", *2009, Lonate Ceppino, Italia*

Arhitecți: DAP STUDIO

Biblioteca „Elsa Morante"[14], deschisă în 2009, a fost construită inițial ca oratoriu al capelei San Michele, o capelă cu două etaje având o fațadă ornamentală cu pilaștri simetrici și detalii complicate. Pentru renovare, DAP Studio a decis să restaureze aceste trăsături, înlocuind apoi un turn cu scări deja existent *(fig. 36)*. Clădirea preexistentă pentru noua Bibliotecă Publică din Lonate Ceppino aparținea deja patrimoniului istoric local. Pe un plan rectangular, cele două clădiri cu două niveluri au adăpostit biblioteca la parter, în timp ce primul etaj a rămas neutilizat.

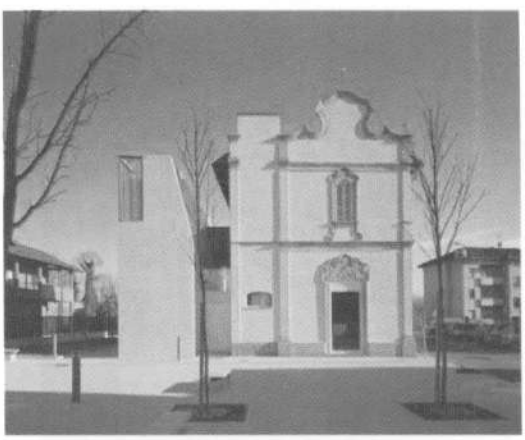

Fig.36.Biblioteca publică „Elsa Morante" – Rezultatul restaurării fostului Oratoriu Sf. Mihail. *http://www.dapstudio.com/include/progetto.php*

Din exterior, fațada intrării principale are o parte preponderent decorativă, independentă de structura acoperișului. Această fațadă se menține în continuare pe linia jgheabului de acoperiș, iar designul său lateral sugerează ideea unui turn de clopot în care clopotul este absent. În acest caz, nici conturul bidimensional nu are un corespondent în interior. Câteva elemente ornamentale marchează ierarhiile fațadei.

Proiectul zonelor frontale este organizat în benzi orizontale la diferite înălțimi, în timp ce zonele de nord, sud și vest prezintă un sistem de pilaștri verticali care distribuie ferestrele pe ambele etaje. Zona frontală dinspre est este lipsită de orice decorație și, înainte de intervenție, era grav compromisă de un spațiu recent construit pentru camerele de serviciu.

Intervenția a urmărit să restaureze clădirea existentă și să adapteze noua clădire la utilizarea sa funcțională recâștigată. Proiectul a refăcut numeroase zone deteriorate de umezeală: tencuieli, podele și acoperișuri.

Scoaterea în evidență a diferențelor subliniază particularitățile ambelor volume într-o relație reciprocă figură-fundal. Intrarea se face pe partea stângă, iar o zonă de legătură din lemn duce la prima ușă *(fig. 37,38)*.

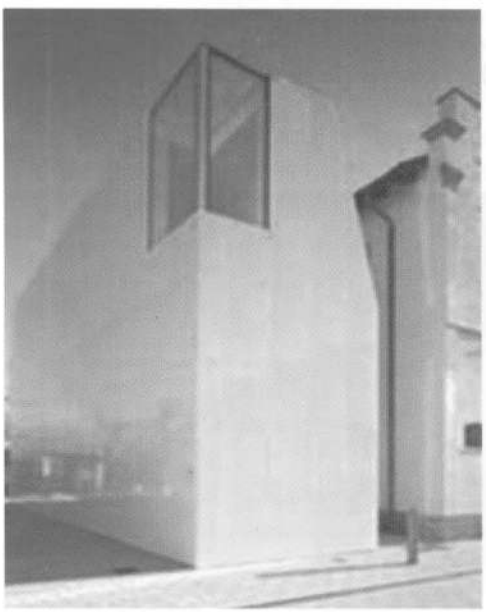

Fig.37. Fațadă al cărei design lateral sugerează ideea unui turn de clopot neterminat.
http://www.dapstudio.com/include/progetto.php

Fig.38. Accesul în corpul bibliotecii se face discret, prin partea laterală.
http://www.dapstudio.com/include/progetto.php

Dulapurile din lemn pentru cărți sunt concepute ca agregate modulare, ce se pot asambla la diferite înălțimi *(fig. 39)*. Iluminatul este asigurat printr-un model de lămpi incandescente. În interiorul clădirii istorice, podeaua și acoperișul originale au fost restaurate.

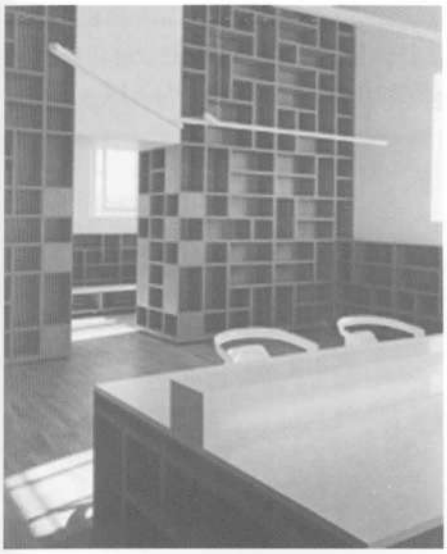

Fig. 39. Vedere interioară – Rafturile ce urmează să fie umplute cu cărți sunt asamblate formând pereți casetați, a căror dimensiune creează o atmosferă intimă și confortabilă. *http://www.dapstudio.com/include/progetto.php*

Sala bibliotecii este divizată în patru zone specifice: o zonă pentru conferințe, cu o mică colecție de presă, zona pentru copii, dulapurile cu cărți și mesele de lectură. La primul etaj există o încăpere flexibilă pentru expoziții și conferințe.

În interiorul noului volum, spațiul se reduce pe măsură ce urcăm. După primul etaj, o platformă conduce la un spațiu mic luminat de o fereastră pe un colț *(fig.40)*.

Această pată de lumină este orizontul secvenței spațiale specifice care se dezvoltă în interiorul clădirii, accentuând albul metalic al scărilor și al platformei. Interioarele sunt monocrome, cu podea de rășină și pereți emailați.

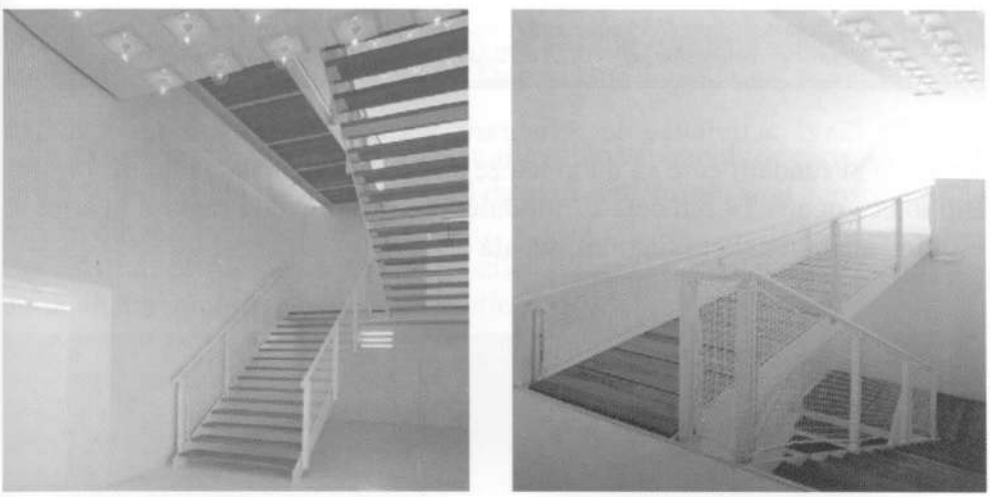

Fig. 40. Accesul la ultimul etaj se face pe o rampă cu o înclinație lină.
http://www.dapstudio.com/include/progetto.php

Biblioteca Los Reales de Almonte, *2004-2010, Huelva, Spania*

Arhitect: Juan Pedro Donaire Barbero

Restaurarea depozitului Los Reales de Almonte[15] nu reprezintă o lucrare de amploare, însă realizarea ei a necesitat spirit practic. Concret, biblioteca a luat locul unei pivnițe de vinuri, tipice locului *(fig. 41)*. Clădirea este deschisă pe trei laturi şi are 78 m lungime şi 10,5 m lățime, cu o suprafață totală de 821 mp.

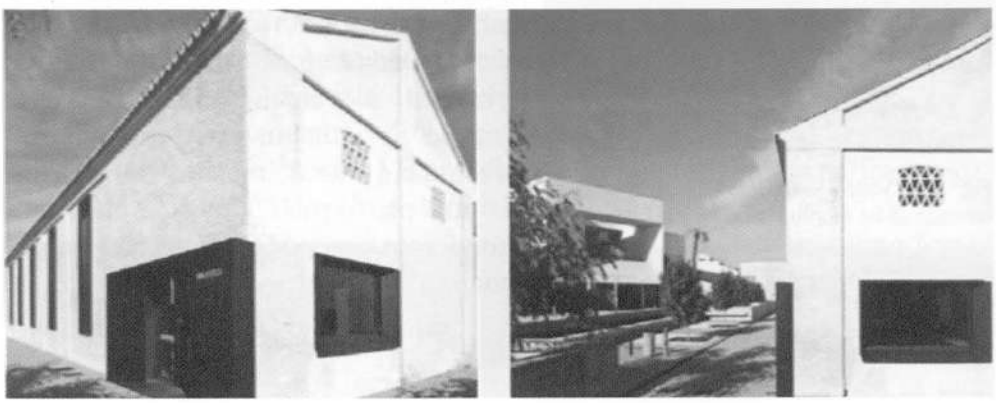

Fig.41. Biblioteca din Almonte - Vedere exterioară, reutilizarea şi transformarea vechiului spațiu. *http://www.bauenblog.info/2011/06/22/la-biblioteca-publica-dalmonte-huelva/*

Pe lângă activitatea de restaurare, s-a construit o galerie cu o nouă structură şi fundații care să nu afecteze structura originală a clădirii *(fig.42)*. Biblioteca ocupă 14 din cele 17 module, cele trei module rămase în aripa de est fiind atribuite altei funcțiuni, şcoală de arte.

Fig. 42. Biblioteca din Almonte – Galeria de la etaj, legătura între cele două corpuri, spațiu lectură. *http://www.donairearquitectos.com/*

La etajul superior există o sală de lectură pentru documente audio-vizuale. Proiectul accentuează caracteristicile originale ale clădirii, de depozit, creând, în același timp, spații noi, diferite, adaptate la noile funcțiuni *(fig.43)*.

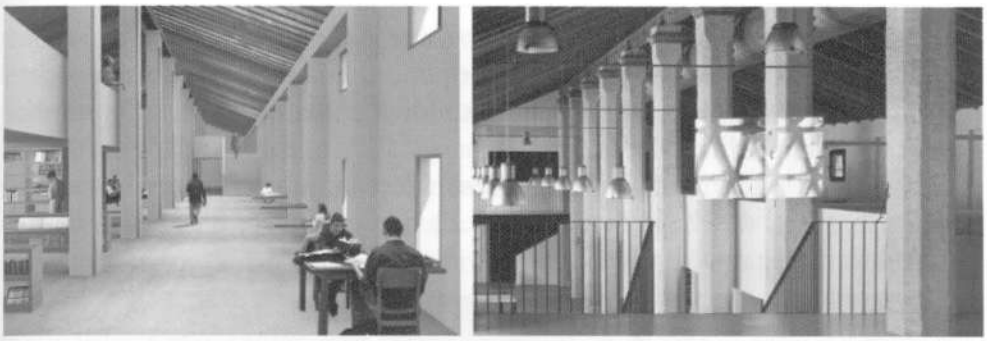

Fig. 43. Biblioteca din Almonte – Vedere interioară din care se observă respectarea elementului inițial industrial prin alegerea materialelor și detaliilor de finisaj.
http://www.donairearquitectos.com/

Biblioteca Universitară din Münster, *2010, Germania*

Arhitecți: Zaubersch (E) N & Buehler Und Buehler

Campusul Leonardo din partea de nord a orașului Münster[16], creat pe locul unei foste cazarme militare, este format din Academia de Artă, Școala Münster de Arhitectură și Școala de Design. Bibliotecile celor trei instituții au fuzionat.

În fostele grajduri ale cazărmii se află acum depozitele de carte, încadrate de o fațadă de sticlă, ale cărei panouri de mari dimensiuni sunt consolidate cu nervuri din sticlă.

Astfel, cărțile devin pe timpul zilei și în mod special noaptea, privite din afară, un important punct de atracție al campusului universității (*fig. 44*).

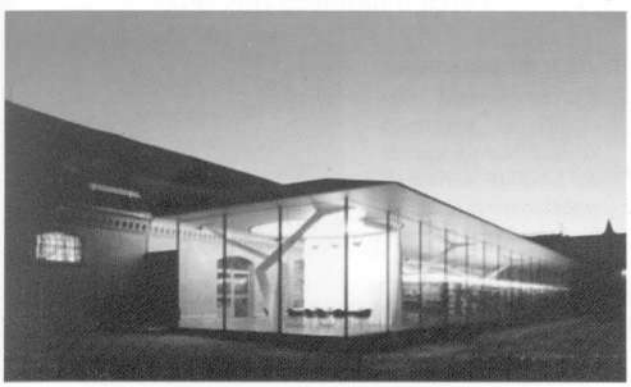

Fig.44. Biblioteca Universitară din Münster – Vedere exterioară a fațadei din sticlă care face vizibil depozitul de carte. *http://architype.org/project/the-horse-on-the-ceiling-library-for-architecture-art-and-designissue*

Spațiul este divizat în trei şi oferă studenților atmosfere diferite de lucru. În partea frontală superioară se află trei spații închise pentru a studia în liniște, în ariegardă stă o masă mare pentru grupuri, separabilă la nevoie printr-o cortină acustică.

Culoarea, care are un efect de rostogolire mai mic decât albul monocrom izbitor, devine evidentă în interacțiunea plafonului verde intens şi a podelei negre *(fig.45)* cu gama cromatică a copacilor şi culoarea cărămizilor din care sunt construite clădirile din împrejurimi.

Între vechiul şi noul acoperiş, o deschidere iluminează peretele grajdului istoric. Scările şi deschiderile contribuie la o interconectare a clădirii istorice cu extinderea cea nouă.

Fig. 45. Vedere spații interioare, amenajare depozite, spații de lectură şi cromatica finisajelor. *http://architype.org/project/the-horse-on-the-ceiling-library-for-architecture-art-and-designissue*

Ludoteca în Bonneuil-sur-Marne, *Franța*

Arhitecți: LAN Arhitectura

Atelierul de arhitectură LAN Architecture a realizat o lucrare de renovare a unei clădiri aflată pe proprietatea unui fost cămin social în Bonneuil-sur-Marne[17], Franța, pentru a crea o ludotecă *(fig. 46)*.

Fig. 46 Reabilitarea şi renovarea unei clădiri existente situate într-un cartier de locuințe sociale şi transformarea într-o bibliotecă pentru copii. *http://www.dezeen.com/2008/07/23/childrens-toy-library-by-lan-architecture/*

Proiectul intervenției de reabilitare și renovare este amplasat într-o zonă în care predomină locuințe sociale din anii 1960. Ludoteca din Bonneuil-sur-Marne pune la dispoziția copiilor jucării și jocuri, într-un cadru special amenajat în acest scop, iar arhitectura caută să rezolve opoziția dintre monumentalitate și convivialitate, într-un dialog în cadrul aceluiași spațiu. Copiii se joacă într-un fel de cocon, bogat în variații de lumină, care se ridică pe două niveluri, un volum simplu, funcțional și cu o dimensiune intimă.

Designul exterior pare atemporal, fiind generat de corpul aparent neutru de masă solidă, care poartă însă un puternic simbol urban, capabil să se separe de mediul său și în același timp să protejeze conținutul. Calitatea proiectului rezultă din echilibrul corespunzător dintre spațiile interioare și cele exterioare *(fig.47)*.

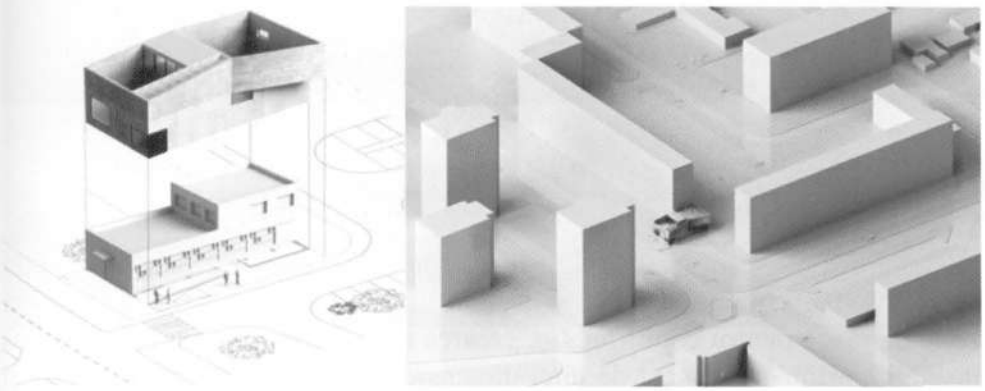

Fig. 47. Proiectul a inclus crearea unei carcase din beton turnat care „stă" suspendată în jurul unei clădiri cu două etaje. *http://www.dezeen.com/2008/07/23/childrens-toy-library-by-lan-architecture/*

Noile fațade suprapuse clădirii existente dau naștere alternanței, adăugând o intrare monumentală și o curte nouă interioară deschisă, la primul nivel, precum și o suprafață suplimentară pentru spațiile administrative, folosind structura originală de beton.

Carcasa este alcătuită din beton colorat în verde, turnat într-un cofraj care simulează șipcile din lemn. Fațada clădirii răspunde contextului prin monolitism și rigurozitate. Concepția fațadei nemultiplicate și atemporale reprezintă o masă solidă, un simbol urban capabil să se separe de mediul său, protejând, ca o coajă, conținutul, un volum care arată ca un bunker sau o construcție vernaculară *(fig. 48)*. Opoziția dintre exteriorul ermetic și închis și spațiile interioare colorate reprezintă un alt punct de interes al proiectului.

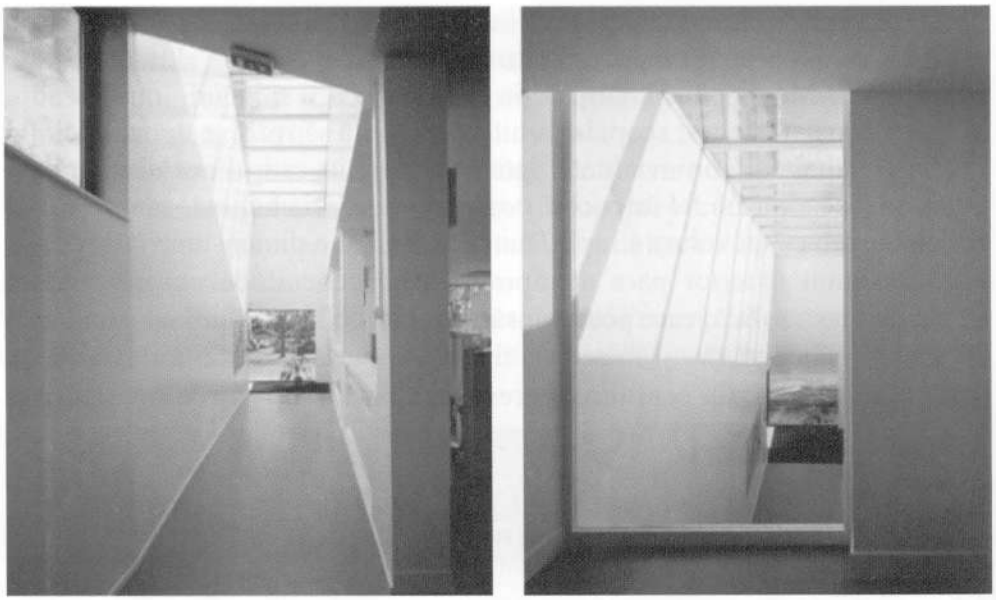

Fig. 48.Volum interior minimal, speculare a sursei de lumină naturală.
http://www.dezeen.com/2008/07/23/childrens-toy-library-by-lan-architecture/

Proiectul Ludotecii din Boneuil-sur-Marne este, deci, ambițios: schimbarea destinației și utilizarea unei clădiri existente, conceperea unei zone de joacă pentru copii *(fig.49)*, crearea unei instituții publice într-o zonă instabilă, printr-un proiect de mici dimensiuni față de clădirile învecinate și existența unui buget foarte restrâns, planificat, inițial, doar pentru aranjamente interioare.

Fig. 49. Interioare special create pentru activități cu copiii.
http://www.dezeen.com/2008/07/23/childrens-toy-library-by-lan-architecture/

Biblioteca temporară, *2012, Plovdiv, Bulgaria*

Arhitecți: Studio 8 ½

Alegerea locului amenajării unei biblioteci temporare în spațiul unei băi turcești din localitatea Plovdiv[18], Bulgaria, a fost mai mult decât inspirată. Baia turcească este un monument unic de arhitectură din secolul al XVI-lea *(fig.50)*. Clădirea este unul dintre puținele edificii păstrate din această perioadă în oraș.

Fig.50. Vedere interioară – atribuirea experimentală a unei noi funcțiuni unui spațiu abandonat
http://www.spatiulconstruit.ro

Cerința proiectului a fost transformarea băii publice într-un spațiu care să atragă cititorii. Bugetul restrâns nu a fost un obstacol, ci mai degrabă o provocare. Întreaga bibliotecă este construită din lemn datorită frumuseții naturale a acestui material.

S-au căutat forme alternative şi experimentale de artă contemporană pentru a crea un spațiu propice, un laborator multimedia. Spațiile au primit diferite destinații. Astfel, baia antică devine un centru pentru artă contemporană, lucrările fiind expuse pe fundalul unic şi contrastant al vechii clădiri.

S-a folosit un sistem special de iluminat care se concentrează pe principalele elemente ale clădirii: nişele de la pereți şi arcade, cărămida, domul. Culorile folosite pentru cabluri şi perne (albastru şi verde) sunt parte a logo-ului festivalului de artă „Urban Dreams", proiect din care a făcut parte şi amenajarea noii biblioteci. Dimensiunea sălii este de 12x12m, iar înălțimea, incluzând cupola, ajunge la 13 m. Proiectul este completat cu o scară în spirală.

Vizual, întreaga compoziție este realizată în jurul centrului, urcând metaforic în cupolă și apoi la cer, exprimând ideea că arta și cărțile sunt cele care ne înalță spiritual. Astfel, proiectul a presupus aplicarea unui tratament diferit în zona pentru lectură și în cea pentru depozitarea cărților *(fig.51)*.

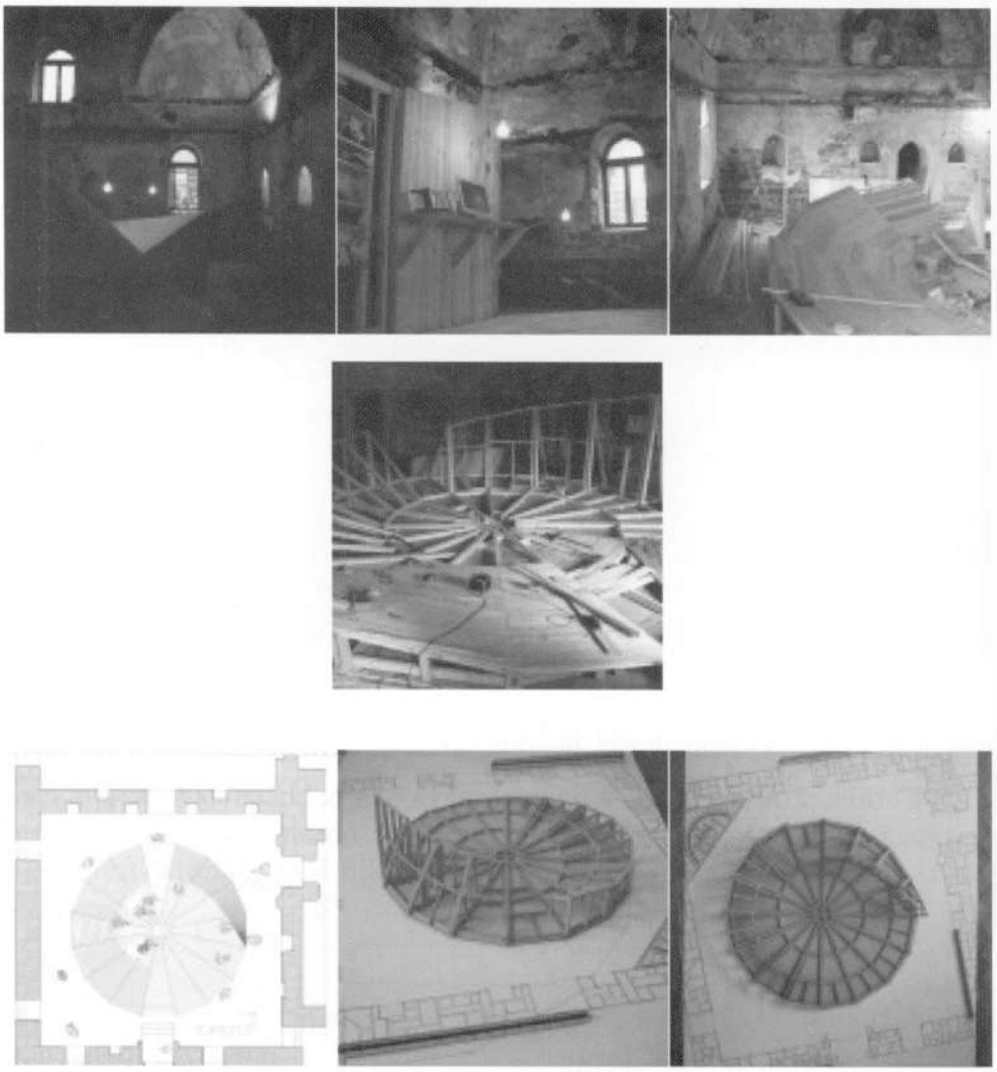

Fig. 51. Schița de concept a noului plan, cel al bibliotecii.
http://www.spatiulconstruit.ro

CONSTRUCȚIA DE BIBLIOTECI ÎN SPAȚII NOI

Biblioteca din Datong, *2009-2013, provincia Shanxi, China*

Arhitecți: Prescott Scott Cohen

Proiectul Bibliotecii din Datong are drept scop rezolvarea tensiunii dintre cele două roluri majore ale unei biblioteci centrale cu spații dinamice și circulație progresivă: cel de promenadă și contact cultural al comunității și cel de arhivă culturală și loc destinat studiului *(fig. 52)*.

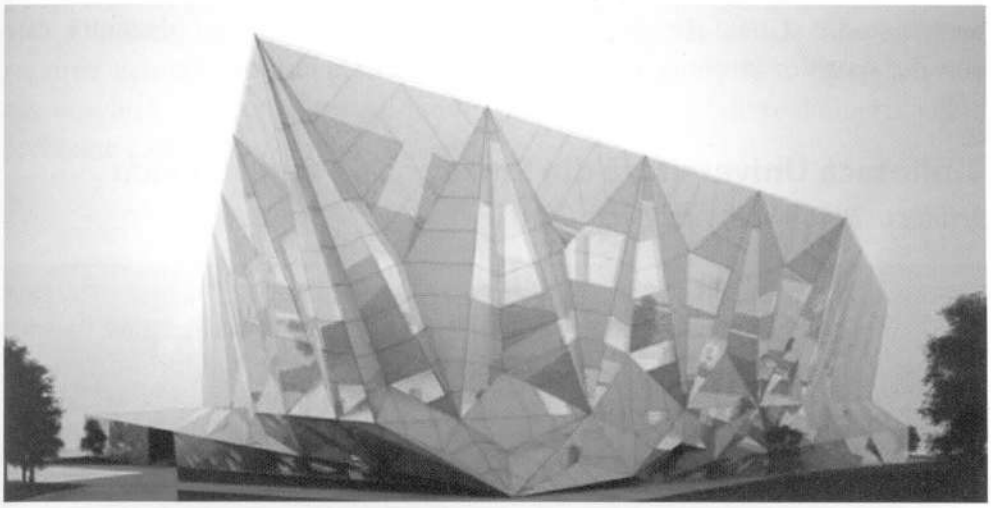

Fig. 52. Biblioteca Datong, proiect studiu fațada principală.
http://www.dsgnr.cl/2013/04/biblioteca-datong-en-construccion-china-preston-scott-cohen/

Forma clădirii întruchipează această tensiune rezolvată spațial prin proiectarea în centru a unei curți interioare cu rol de grădină, în jurul căreia funcționează sălile de studiu, o galerie, sălile de informare, lectură și întâlnire și un auditoriu *(fig. 53)*. Arhitectural, legătura între niveluri este realizată spectaculos printr-o *rampă de carte*.

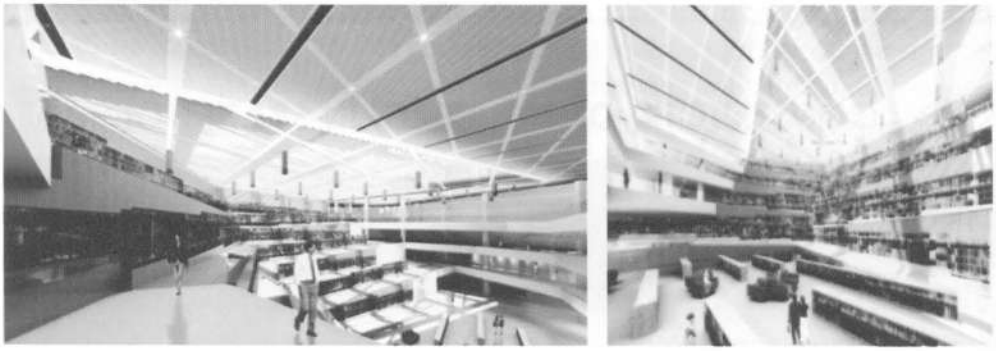

Fig. 53. Vedere atrium – Arhitectul nu dezvoltă ideea mobilierului universal, ci a unuia care invită la utilizări diferențiate.
http://www.arch2o.com/datong-library-under-construction-in-china-preston-scott-cohen/

Atriumul, care se desfăşoară pe o înălțime de patru etaje, este înconjurat de o rampă elicoidală continuă, căptuşită cu rafturi de cărți şi alveole amenajate pentru studiu. Unele dintre suprafețe sunt placate cu gresie glazurată, care permite spațiilor interioare să preia cu generozitate lumina zilei.

Biblioteca Universitară din Surrey, *2009-2011, Canada*

Arhitecți: Bing Thom Architects (BTA)

Conceptul arhitectural al Bibliotecii Universitare din Surrey[19] a avut ca idee principală crearea unei legături între spațiile deschise, traversate de direcții şi fluxuri de circulații, şi spațiile intime, dedicate studiului individual *(fig.54)*.

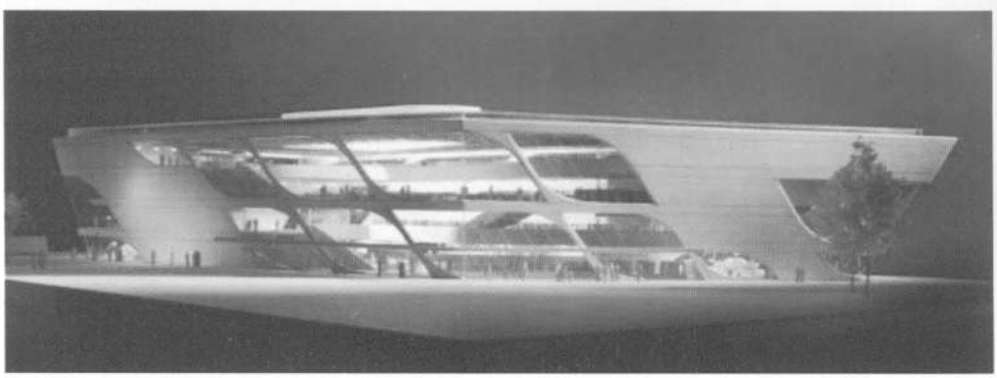

Fig.54. Biblioteca Universitară din Surrey.
http://www.archdaily.com/; Foto: Bing Thom Architects

Fig.55. Biblioteca Universitară din Surrey – spațiul central de primire.
http://www.archdaily.com/; Foto: Bing Thom Architects

Forma dinamică a clădirii, prin înclinația pereților exteriori, este inspirată de arhitectura universității. Designul exterior propune ferestre mari, o intrare primitoare, cu linii clare, care permit vizitatorilor să se orienteze rapid în spațiu, un atrium central, ce direcționează fluxurile utilizatorilor, și două luminatoare, care permit pătrunderea luminii naturale în clădire *(fig.55)*.

Clădirea se caracterizează printr-un spațiu flexibil ce are ca scop reunirea activităților specifice într-un mod original *(fig.56)*. Zona centrală este deschisă. Sunt create spații individuale de studiu, ateliere de lucru, unele prevăzute cu dotări speciale.

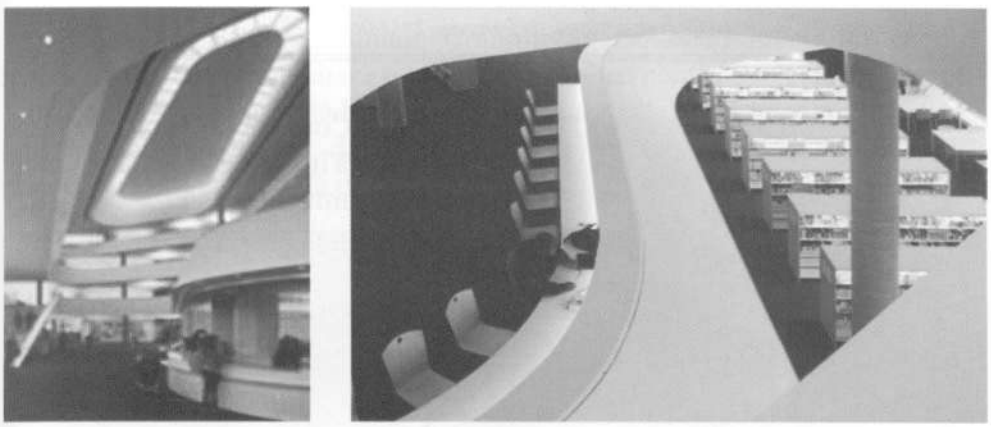

Fig.56. Biblioteca Universitară din Surrey – spații de lectură.
http://www.archdaily.com/; Foto: Bing Thom Architects

Biblioteca Kanazawa-Umimirai, *(2003), Japonia*

Arhitecți: Kazumi Kudo și Hiroshi Horiba / Coelacanth K&H Architects

Proiectul Bibliotecii Kanazawa-Umimirai[20] propune un spațiu simplu care măsoară 45x45x12 m, sprijinit de 25 de piloni. *(fig.57).*

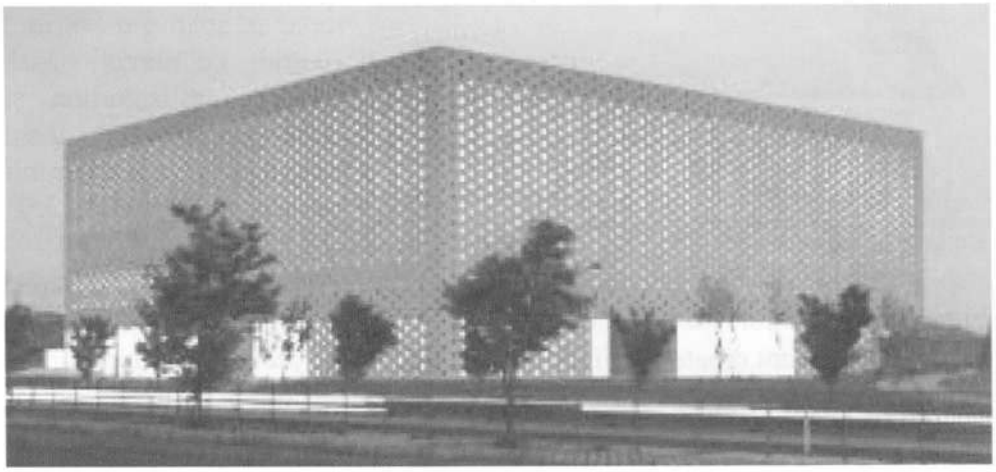

Fig. 57. Biblioteca Kanazawa-Umimirai – Vedere exterioară.
http://www.dezeen.com/2011/06/22

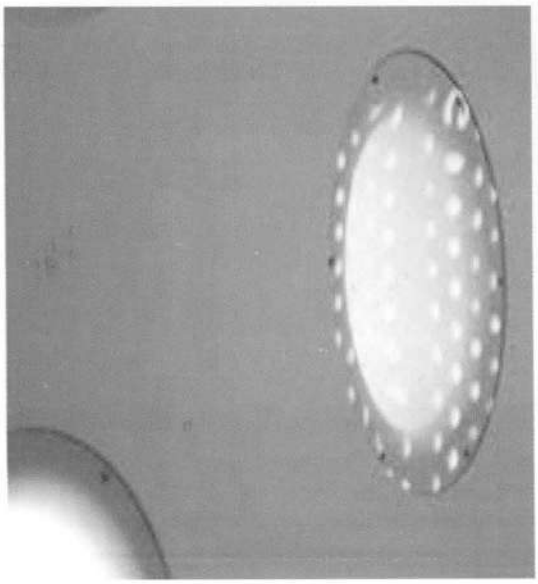

Construcția constă într-o singură încăpere liniștită, inundată de o lumină blândă *(fig.58).*

Fig. 58. Sala de lectură are pereți din sticlă translucidă perforați, care distribuie difuz lumina naturală.
http://www.dezeen.com/2011/06/22/kanazawa-umimirai-library-by-coelacanth-kh-architects/

Conceptul bibliotecii urmăreşte un model prin care utilizatorii sunt încurajaţi să interacţioneze cu spaţiul în care sunt depozitate documentele *(fig.59)*.

În vederea economisirii spaţiului de depozitare a documentelor, au fost concepute rafturi compacte.

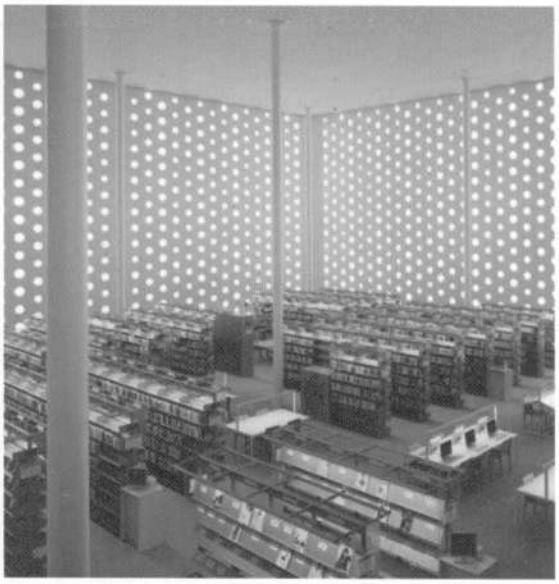

Fig. 59. Această sală de lectură ocupă întregul etaj, mezaninul cuprinzând zone de lectură informală şi un spaţiu destinat atelierelor. *http://www.dezeen.com/2011/06/22/kanazawa-umimirai-library-by-coelacanth-kh-architects/*

Biblioteca South Mountain Community College, *2011, Phoenix, Arizona, SUA*

Arhitecţi: Richard+Bauer

Biblioteca South Mountain Community College[21] îndeplineşte două funcţii: bibliotecă universitară şi bibliotecă publică pentru copii şi adolescenţi. Forma relativ simplă a clădirii derivă din extragerea elementelor verticale şi orizontale ale proiectului, dând naştere unor interconexiuni interne: privelişti exterioare, lumină naturală diurnă, acces la spaţiile exterioare *(fig. 60)*.

Fig. 60. Biblioteca South Mountain Community College combină funcţiile unei biblioteci publice moderne cu cele ale unei biblioteci universitare. *http://www.archdaily.com/291105/south-mountain-community-library-richardbauer/*

Clădirea din oţel structural are o teacă dintr-un ecran natural din ploaie de cupru, tiparul unei abstracţiuni a codului de bare digital. Cinci luminatoare izolate, montate în vârful acoperişului, introduc lumina în inima clădirii şi o îndreaptă în jos, spre primul nivel, asigurând un efect blând de iluminare în timpul orelor de funcţionare din timpul serii. Interiorul clădirii este căptuşit cu benzi din cedru care întăresc simplitatea formei, suprafaţa ventilată fiind un strat intermediar puternic absorbant fonic *(fig.61)*.

Fig.61. Scara principală – finisaj benzi din lemn de cedru.
http://www.archdaily.com/291105/south-mountain-community-library-richardbauer/

Modelată după arhitectura unui circuit integrat, clădirea asigură izolarea între diferite spaţii. Datorită dublei funcţii, publice şi universitare, aceasta are două intrări: din vest, dinspre colegiul comunităţii, şi dinspre est, pentru publicul larg *(fig.62)*. Biblioteca publică ocupă parterul, care include zone discrete pentru copii şi adolescenţi, colecţii media şi încăperi pentru întruniri publice, servicii tehnice şi cafenea.

Fig.62. Punctul de control, parţial supraînălţat, bine iluminat zenital, oferă o priveliştе completă a sălii de lectură, în care etajerele sunt dispuse periferic sau radial faţă de punctul de supraveghere.
http://www.archdaily.com/291105/south-mountain-community-library-richardbauer/

Funcțiunile bibliotecii au fost repartizate în mod armonios în diferite spații. Centrul de predare și învățare, o sală de conferințe, încăperi de studiu în grup sau individual, cyber café, încăpere pentru arhivă, centru multimedia, studio podcast, un atelier pentru personalul bibliotecii reprezintă spații de interconectare (fig. 63).

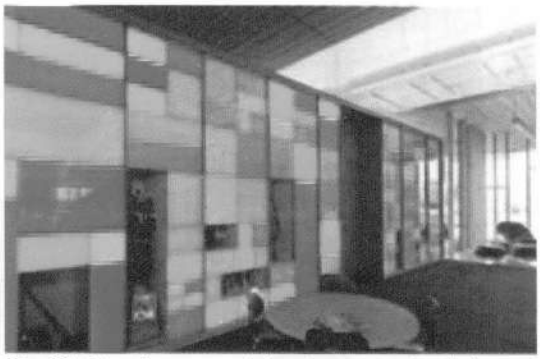

Fig. 63. Storytime – peretele este conceput sub forma unor casete luminoase cu LED-uri colorate diferit, care, activate, anunță desfășurarea unor activități în cadrul spațiului.
http://www.archdaily.com/291105/south-mountain-community-library-richardbauer/

Biblioteca Națională a României[22], *2012, București*

Arhitecți: Institutul Carpați Proiect

Clădirile care adăpostesc biblioteci naționale sunt, pentru fiecare țară, reprezentative din punct de vedere arhitectural, întrucât sintetizează, la nivel simbolic, moștenirea culturală a poporului respectiv. Multe țări europene au alocat, ca sedii pentru bibliotecile naționale, foste palate (Austria, Spania, Ungaria), clădiri cu valoare patrimonială și simbolică (Cehia, Italia, Finlanda) sau construcții cu destinație clară de bibliotecă națională, dimensionate corespunzător și reprezentând vârfuri ale realizărilor arhitectonice (Franța, Marea Britanie, Rusia, Bielorusia, Croația).

România se înscrie în rândul țărilor care au construit o clădire reprezentativă pentru a-și adăposti patrimoniul documentar național.

Sediul Bibliotecii Naționale a României este format din două corpuri: Aula (22.000 mp) și corpul propriu-zis (90.000 mp), suprafața totală desfășurată fiind de 112.000 mp. Concepția arhitectonică ține cont de cerințele arhitecturii moderne: funcționalitate, flexibilitate (interioară și exterioară), intimitate.

Pentru a ameliora aspectul exterior al clădirii *(fig.64)*, proiectanții au propus renunțarea la antablamentul superior al intrării principale și la colonetele gemene ce îl susțineau și combinarea elementelor de arhitectură clasică, prezente în proiectul inițial, cu mari zone vitrate, transparente, ce dau ansamblului un puternic contrast plastic, monumentalitate și forță.

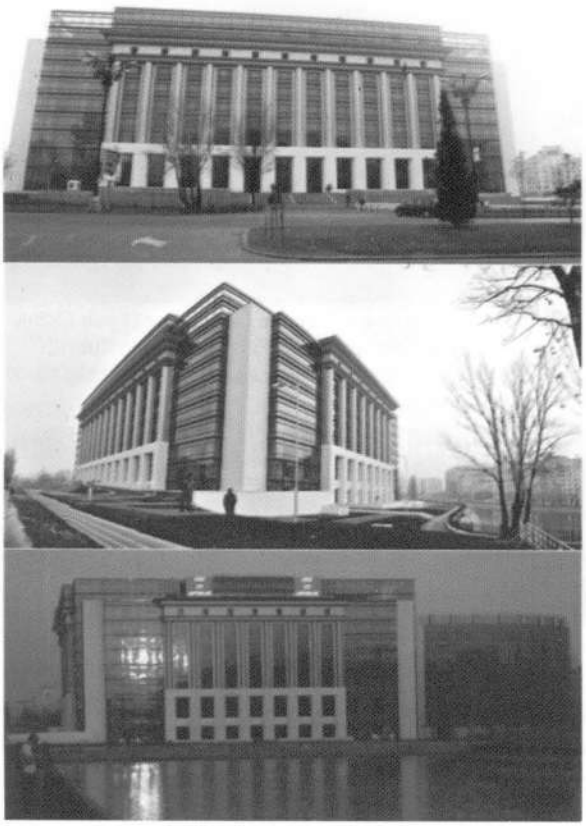

Fig.64. Biblioteca Națională a României – Vedere exterioară, complexul arhitectural al clădirii. *http://webcultura.ro/11-dintre-cele-mai-frumoase-biblioteci-europene/*

Întreaga compoziție este structurată în jurul unui atrium de mari dimensiuni *(fig.65)*, care polarizează spațiul din punct de vedere funcțional și estetic. Atriumul este dotat cu lifturi panoramice și cu scări rulante care duc către sălile de lectură.

Asemeni multor alte biblioteci naționale, BNR beneficiază, în noul său sediu, în afară de spațiul „tradițional" de bibliotecă, de săli de conferințe și expoziții, librărie, anticariat, spații multimedia, de divertisment, grădiniță, bufet și cafenele pentru utilizatori.

Fig. 65. Biblioteca Națională a României –Vedere interioară. Atrium, spațiul care controlează funcțiunile bibliotecii. · *http://webcultura.ro/11-dintre-cele-mai-frumoase-biblioteci-europene/*

Sălile de lectură sunt concepute astfel încât capacitatea lor să nu depășească, decât în cazuri excepționale, 100 de locuri (10-50 locuri pentru cercetători) și să fie prevăzute cu depozite-anexă în vecinătate sau de posibilitatea accesului liber la raft.

De asemenea, trebuia avută în vedere o tehnicizare care presupune o bună conservarea a publicațiilor; mecanizarea transporturilor (orizontal, vertical), transmiterea comenzilor din sălile de lectură către depozite, introducerea automatizării în prelucrarea publicațiilor și regăsirea informațiilor și utilarea corespunzătoare a tuturor compartimentelor de activitate ale bibliotecii.

CONCLUZII

Dacă, până nu demult, exista temerea că revoluția virtualului va condamna hârtia și cartea la dispariție în favoarea ecranelor de computer, evoluțiile actuale nu o confirmă: cartea și informatica pot conviețui și se conjugă în spații arhitecturale și servicii noi, transformând bibliotecile în mediateci cu noi instrumente și funcțiuni, dar cu același scop clar definit: informarea.

Mediatecile, logitecile și didactecile sunt câteva dintre „produsele" rezultate ca urmare a integrării informaticii în bibliotecile publice. Dacă mediateca este o bibliotecă multimedia care cuprinde mai multe suporturi documentare (cărți, reviste, dar și documente audiovizuale și programe educative), logiteca este o bibliotecă de programe informatice (numită „didactecă" atunci când fondul documentar este constituit exclusiv din programe educative sau didactice).

Exemplele prezentate în cadrul diferitelor capitole nu și-au propus să fie exhaustive, ci să puncteze câteva tendințe acolo unde ele cunosc deja o evoluție clară – un punct de plecare identificabil și un rezultat palpabil – sau unde există germenii sau semnele structurării unei evoluții viitoare în acest sens. Toate regulile sau restricțiile pot fi înțelese mai bine urmărind cazuri și rezolvări concrete.

Note

1. Biblioteca Ulpia; http://aplaceofbrightness.blogspot.ro/2012/12/the-bibliotheca-ulpia.html [Accesat: 01.08.2013].

2. *Bibliotheca Ulpia*; http://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/imperialfora/trajan/bibliotheca.html [Accesat: 08.08.2013].

3. Marcus Vitruvius Pollio este autorul lucrării *De Arhitectura.*

4. *Biblioteca Medicea Laurenziana*; http://news.lib.uchicago.edu/blog/2011/04/21/michelangelos-laurentian-library-biblioteca-medicea-laurenziana/ [Accesat: 20.07.2013].

5. *Biblioteca Marciana*; http://marciana.venezia.sbn.it/storia [Accesat: 15.07.2013].

6. *Biblioteca Bodleiană*; http://www.bodleian.ox.ac.uk/bodley [Accesat: 16.07.2013].

7. *Biblioteca Sainte-Geneviève*; http://en.livroseafins.com/bibliotecas-incriveis/ [Accesat: 06.08.2013].

8. *Biblioteca Sainte-Geneviève*; http://fr.wikipedia.org/wiki/Bibliothèque_Sainte-Geneviève [Accesat: 06.08.2013]; HOTTIN, Christian. Henri Labrouste et la bibliothèque Sainte-Geneviève În: *Labyrinthe*, Actualité de la Recherche, 12, 2002, p. 115-118; http://labyrinthe.revues.org/1211 [Accesat: 22.07.2013].

9. *Biblioteca Mazarine*; http://www.bibliotheque-mazarine.fr// [Accesat: 06.08.2013].

10. *Istoria bibliotecii şi a arhivelor antice şi moderne*; http://www.descopera.org/istoria-bibliotecii-si-a-arhivelor-antice-si-moderne/ [Accesat: 01.08.2013].

11. *Carré D'Art Nîmes*; http://en.wikipedia.org/wiki/Carr%C3%A9_d'Art [Accesat: 06.08.2013].

12. *Proiectul Bibliotecii Publice din New York*; http://www.dezeen.com/2012/12/19/foster-partners-unveils-plans-for-new-york-public-library/ [Accesat: 08.08.2013].

13. *Proiectul Bibliotecii Publice din Mississauga*; http://www.archdaily.com/351538/the-mississauga-public-library-project-rdh-architects/ [Accesat: 01.08.2013].

14. *Biblioteca publică „Elsa Morante"*; http://box.plotcad.it/public/post/dapstudio-biblioteca-civica-elsa-morante [Accesat: 06.08.2013].

15. *Biblioteca din Almonte*; http://www.bauenblog.info/2011/06/22/la-biblioteca-publica-dalmonte-huelva/ Foto: Fernando Alda [Accesat: 06.08.2013].

16. *Proiectul Bibliotecii din Münster*; http://architype.org/project/the-horse-on-the-ceiling-library-for-architecture-art-and-designissue [Accesat: 02.08.2013].

17. *Biblioteca pentru copii proiectată de LAN ARCHITECTURE*; http://www.dezeen.com/2008/07/23/childrens-toy-library-by-lan-architecture/ Foto: Jean Marie Monthiers [Accesat: 22.07.2013].

18. *Bibliotecă temporară amenajată într-o baie turcească antică din Bulgaria*; http://www.spatiulconstruit.ro/stire/biblioteca-temporara-amenajata-intr-o-baie-turceasca-antica-din-bulgaria-object_id=12454, Foto: Arhitect Vladislav Kostadinov / studio 8 ½ [Accesat: 06.08.2013].

19. *Biblioteca Universitară din Surrey*; http://www.archdaily.com/70482/surrey-city-centre-library-by-bing-thom-architects/ [Accesat: 01.08.2013].

20. *Biblioteca Kanazawa-Umimirai;* http://www.dezeen.com/2011/06/22/kanazawa-umimirai-library-by-coelacanth-kh-architects/ Foto: Satoshi Asakawa [Accesat: 08.08.2013].

21. *Biblioteca South Mountain Community College;* http://www.archdaily.com/291105/south-mountain-community-library-richardbauer/ Foto: Bill Timmerman, Mark Boisclair Photography [Accesat: 15.07.2013].

22. *Biblioteca Națională a României: Raport anual de activitate: 2010*; http://www.bibnat.ro/dyn-doc/Raport_BNR_2010.pdf [Accesat: 06.08.2013].

Bibliografie de referință

1. *ARCHITECTURE(S) de bibliothèques: 12 réalisations en régions 1999-2000.* Paris: Direction du livre et de la lecture; Institut français d'architecture, 2000.

2. CABANNES, V.; POULLAIN, M. *L'action culturelle en bibliothèque*, Paris: Electre-Cercle de la Librairie, 1998 (Collection Bibliothèques).

3. DUBOIS, Pascal; FALEK, Farida. *Guide pratique sur l'accessibilité: pour la conception et la réalisation des opérations*. Paris: eficACCES, 2002.

4. GASCUEL, Jacqueline. *Un Espace pour le livre: guide à l'intention de tous ceux qui construisent, aménagent ou rénovent une bibliothèque*. Nouv. ed. refondue, Paris: Editions du Cercle de la Librairie, 1993. (Collection Bibliothèques).

5. MELANGES, Bleton. *Construction et Aménagement des Bibliothèques*, Paris: Ed. du Cercle de la Librairie, 1986.

6. MELOT, Michel (coord.). *Nouvelles Alexandries: les grands chantiers de bibliothèques dans le monde*. Paris: Electre-Editions du Cercle de la Librairie, 1996 (Collection Bibliothèques).

7. NADAUD, G. *La bibliothèque: miroir de l'âme, mémoire du monde*. Paris: Autrement, 1991. (Mutations).

8. PETIT, C.; FRANQUEVILLE, P.; FORESTIER, F. *Architecture et Bibliothèque - 20 ans de construction. 1992-2012*, Villeurbanne: Presses de l'Enssib, 2012.

9. POULAIN, M. *Histoire des bibliothèques françaises*, tome IV, *Les bibliothèques du XXe siècle*, Paris: Ed. du cercle de la Librairie, 1992.

10. *TENDINȚE contemporane în domeniul construcției de biblioteci publice. Optimizarea funcționării clădirilor cu destinație de bibliotecă publică*, București: CDCAS, 2003.

Capitolul

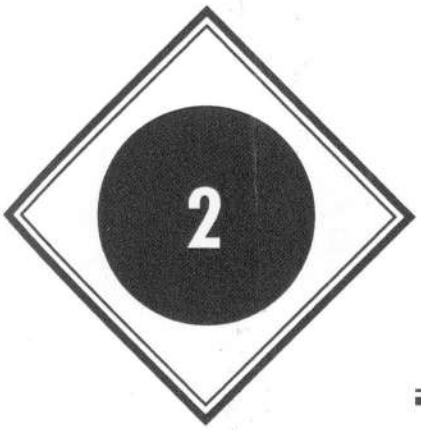

Biblioteconomie universală

INTRODUCERE ÎN BIBLIOTECONOMIE

Terminologie
Definiții
Etape în evoluția bibliotecilor
  Antichitate
  Evul Mediu
  Epoca modernă
    Secolele al XVII-lea și al XVIII-lea
    Secolul al XIX-lea
    Secolul al XX-lea
Pregătirea profesională
Bibliotecarul contemporan
  Cerințe
  Generații

TERMINOLOGIE

Termenul *biblioteconomie* este o preluare din limba franceză a cuvântului *bibliothéconomie,* care derivă din *bibliothèque*. Francezii au împrumutat, la rândul lor, cuvântul *bibliothèque* din limba greacă. Vechii greci aveau termenul *bibliothêkê*, format din *biblion* – carte şi *thêkê* – dulap, cufăr.

Pentru biblioteconomie, englezii folosesc termenul *librarianship*, derivat din *librarian* (bibliotecar). Cuvântul *library* (bibliotecă), după care s-a format *librarian,* vine în limba engleză din latinescul *libraria-ae*, care însemna la origine *librărie*. Există în latină şi alți termeni cu sensuri apropiate de *carte*

și *scris*: *librarius,-a,-um* (adj.) – *privitor la cărți; librarius scriba – copist; librarius taberna – librărie; librarius – ii* (subst.) – *copist, secretar, librar.* Astăzi sub influența bibliotecarilor americani, termenul este din ce în ce mai puțin utilizat, fiind înlocuit cu *library science* și uneori cu *library profession.*

Vorbitorii de limbă germană desemnează biblioteconomia prin termenul de *Bibliothekswissenschaft.*

Noțiunea de *biblioteconomie* este de dată relativ recentă. Germanul Martin Schrettinger este primul care o folosește. În 1808, el publică lucrarea *Versuch eines vollständigen Lehrbuches der Bibliothek-Wissenschaft oder Anleitung zur vollkommenen Geschäftsführung eines Bibliothekars in wissenschaflicher Form (Încercare de manual complet de biblioteconomie sau instrucțiuni privind organizarea perfectă și științifică a muncii de către un bibliotecar)* în chiar titlul căreia se găsește această noțiune. În 1839, termenul este întâlnit și în lucrarea francezului Léopold-August-Constantin Hesse *Bibliothéconomie: instructions sur l'arrangement, la conservation et l'administration des bibliothèques (Biblioteconomie: recomandări privind organizarea, conservarea și administrarea bibliotecilor)*[1].

La noi, termenul de *biblioteconomie* este utilizat prima dată în 1862 de Grigore Bengescu, care îl menționează alături de alte discipline legate de documente și scriere, cum sunt *arhivistica, paleografia, diplomatica*[2].

De altfel, termenul de biblioteconomie a fost foarte puțin folosit la noi. Pentru toate activitățile din bibliotecă, până aproape de zilele noastre se utiliza termenul de *bibliologie*. Noțiunea de bibliologie este întâlnită de Barbu Theodorescu într-un articol al lui B.P. Hasdeu publicat în 1862, în revista *Din Moldova*[3]. Marele savant îl folosește cu sensul de *bibliografie*[4].

DEFINIȚII

Biblioteconomia a fost înțeleasă încă de la început ca domeniul care se ocupă cu *organizarea activităților dintr-o bibliotecă*, accepțiune foarte apropiată de sensul contemporan al noțiunii.

Martin Schrettinger spunea că biblioteconomia se ocupă cu însușirea cunoștințelor teoretice și practice necesare spre a face din cărțile adunate o bibliotecă folositoare. Același lucru înțelegea prin biblioteconomie și Léopold-August-Constantin Hesse. Biblioteconomia înseamnă pentru învățatul francez *organizarea, conservarea și administrarea bibliotecilor.*

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, bibliotecarii germani, preocupaţi de teoretizarea domeniului, s-au întrebat dacă biblioteconomia este sau nu o ştiinţă. Luându-se în discuţie numai problema administrării bibliotecilor şi nu chestiuni legate de conţinutul publicaţiilor, s-a ajuns iniţial la concluzia că biblioteconomia nu este de fapt o ştiinţă, ci un domeniu fără o reprezentare ştiinţifică şi fără principii şi norme clar delimitate.

După crearea primelor şcoli germane în care se preda biblioteconomia (München – 1905, Berlin – 1928) se dă o nouă interpretare noţiunii în care se face aprecierea că biblioteconomia este o ştiinţă care studiază:

► *tehnica de bibliotecă* (achiziţionarea, prelucrarea, circulaţia şi conservarea cărţilor; relaţiile cu cititorii; gestionarea bibliotecii) şi

► *ştiinţa cărţii* (sistematizarea cunoştinţelor cu privire la cărţi prin cercetări filologice).

Întreaga gândire germană în domeniul biblioteconomiei din acea perioadă este sintetizată în lucrarea lui Fritz Milkau *Handbuch der Bibliothekswissenschaft (Manual de biblioteconomie)*[5], în trei volume, apărută în intervalul 1931-1942. La rândul lor, bibliofilii, care priveau cartea din punctul de vedere al caracteristicilor fizice, s-au întrebat dacă biblioteconomia este o *ştiinţă* sau o *artă* (arta organizării publicaţiilor). Dilema a fost „rezolvată" aparent simplu: *biblioteconomia este o ştiinţă făcută cu artă.*

O definiţie întâlnită mai târziu şi la primii teoreticieni români ai domeniului este dată de Léo Crozet în lucrarea *Manuel pratique du bibliothécaire (Manualul practic al bibliotecarului)*, apărută la Paris în 1932. „Biblioteconomia – spune Crozet – face parte din *bibliologie* (ansamblul disciplinelor cărţii) împreună cu *bibliografia* (ştiinţa organizării şi comunicării informaţiilor înmagazinate în cărţi şi alte tipuri de documente), *tehnica muncii intelectuale* (ansamblul de reguli şi metode care organizează studiul, cercetarea şi creaţia spirituală) şi *bibliofilia* (cercetarea cărţii şi a bibliotecii în evoluţia lor istorică)"[6].

În 1953, profesorul Joachim Kirchner, în cartea sa *Bibliothekswissenschaft: Buch und Bibliothekswesen (Biblioteconomie: istoria cărţii şi a bibliotecilor),* reia conceptul german privind biblioteconomia, dezvoltat la începutul secolului. El consideră că biblioteconomia cuprinde toate noţiunile referitoare atât la *bibliotecă*, privită ca instituţie organizatorică, cât şi la *conţinutul bibliotecii*, adică la cărţi, fără a preciza din ce punct de vedere sunt privite cărţile.

Profesorul N.Georgescu-Tistu, întemeietorul învăţământului biblioteconomic românesc, cel care coordonează şi editează, în 1966, lucrarea

Vocabular de bibliologie, realizată după modelul lucrării UNESCO *Vocabularium bibliothecarii*, dă o amplă definiție biblioteconomiei: „Biblioteconomia – disciplină care sistematizează, ca *ramură a bibliologiei*, toate preocupările teoretice și practice având ca obiect *biblioteca*: organizarea ei ca unitate de sine stătătoare și ca verigă a unei rețele, strângerea fondurilor de cărți, depozitarea ordonată și prezentarea clară a lor în cataloage, servirea promptă a cititorilor și orientarea lor în lectură, propaganda cărții, în care intră, de asemenea, localul și mobilierul adecvat al bibliotecii"[7]. După cum se observa, N.Georgescu-Tistu preia punctul de vedere exprimat de biblioteconomia franceză din prima jumătate a secolului al XX-lea, conform căruia *biblioteconomia este parte a bibliologiei*. Această orientare a fost prezentă în întreaga istorie a biblioteconomiei românești până aproape de sfârșitul secolului XX.

În *Encyclopaedia of Librarianship (Enciclopedia biblioteconomiei)*, editată de Thomas Landau, apărută la un an după lucrarea lui Tistu, în 1967, găsim următoarea definiție: „Biblioteconomia este știința adunării, păstrării, organizării și folosirii comunicațiilor înregistrate"[8]; această definiție este foarte apropiată de înțelegerea contemporană a biblioteconomiei, întrucât nu se oprește numai la cărți, ci și la alte suporturi care înregistrează informația.

Asociația Bibliotecarilor Francezi editează periodic manualul de bază pentru bibliotecarii începători intitulat *Le métier de bibliothécaire (Meseria de bibliotecar)*. În acest manual, biblioteconomia este înțeleasă ca un domeniu care se ocupă cu „regulile de organizare și gestiune a bibliotecilor"[9].

În *Online Dictionary for Library and Information Science (Dicționar online de biblioteconomie și știința informării) – ODLIS*, de Joan M. Reitz, aflat în acces deschis pe internet, biblioteconomia este definită drept „o *profesie* destinată aplicării teoriei și practicii referitoare la crearea, selectarea, organizarea, managementul, prezervarea, diseminarea și utilizarea colecțiilor de informații în toate formatele". Este de reținut că în această definiție apar termeni noi ca *management* și *colecții de informații*[10].

În ultimele standarde elaborate de Organizația Internațională de Standardizare (ISO), *biblioteconomia este domeniul care se ocupă cu organizarea, gestionarea și legislația de bibliotecă* – definiție succintă care, după părerea noastră, reușește să acopere, prin termenii *organizarea, gestionarea și legislația de bibliotecă*, întreaga problematică a biblioteconomiei. Această definiție a fost reținută și de noi în lucrarea *Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării*[11].

Trebuie precizat că, în ultimele decenii, *bibliologia* nu mai este socotită ca știință-mamă a biblioteconomiei, a bibliografiei, a bibliofiliei și a altor discipline ale cărții, așa cum a fost considerată timp de aproape

un secol. Termenul de *bibliologie* este menționat astăzi în unele dicționare de specialitate cu sensul de domeniu care se ocupă cu *studiul tehnicilor de producție și difuzare a cărții*. De altfel, unele dicționare recente de limbă engleză nici nu-l mai menționează.

Termenul de *biblioteconomie (librarianship)* este și el din ce în ce mai rar folosit, preferându-se cel de *știința bibliotecii* (*library science*), utilizat inițial de biblioteconomia americană și apoi și de țările anglo-saxone. De exemplu, nici ediția întâi, apărută în 1966, și nici ediția a doua din anul 2000, retipărită în anul 2011, ale lucrării *Concise Dictionary of Library and Information Science*, editată de Bowker-Saur, având-i ca autori pe Stella Keenan și Colin Johnston, nu mai înregistrează termenul de *biblioteconomie (librarianship)*, preferând sintagma *știința bibliotecii* (*library science*)[12]. Definiția dată *științei bibliotecii* de către cei doi autori cuprinde nu numai probleme legate de achiziția și prelucrarea înregistrărilor, organizarea și managementul de bibliotecă, ci și de organizarea și funcționarea centrelor de informare, ceea ce extinde înțelesul acestei noțiuni „dincolo de bibliotecă".

ETAPE ÎN EVOLUȚIA BIBLIOTECONOMIEI

Antichitatea

Toți specialiștii în știința bibliotecii sunt de acord că o anumită „tehnică" biblioteconomică a existat în toate timpurile în biblioteci. Activitățile biblioteconomice au fost efectuate întotdeauna de cei care se îngrijeau de bibliotecă, adică de bibliotecari.

Despre bibliotecile și bibliotecarii din Antichitate nu avem foarte multe informații. Bibliotecile s-au dezvoltat pe lângă temple. Vechii egipteni, asirienii și babilonienii au avut biblioteci importante la Nipur, Kuta, Borsipa și Uruk. O bibliotecă reprezentativă a fost cea din Ninive, care datează din secolul al VII-lea î.Hr. Rămășițele acesteia pot fi văzute astăzi la British Museum Library. Pe peretele bibliotecii din Edfu, de exemplu, se află catalogul cărților sfinte.

Se știe că două dintre cele mai mari biblioteci ale epocii vechi au fost Biblioteca din Alexandria și Biblioteca din Pergam. Ca materiale predilecte de scris, prima folosea preponderent *papirusul*, iar cea de-a doua *pergamentul*[13].

Cu prelucrarea şi organizarea acestor materiale, devenite suporturi pentru cărţi, se ocupau bibliotecarii din acea vreme. Datele arheologice şi unele mărturii istorice rămase oferă anumite indicii despre bibliotecarii din Egipt şi Babilon care se ocupau de gestionarea sulurilor de papirus şi tăbliţelor de lut. În Grecia, s-au găsit în două morminte chiar numele unor bibliotecari.

Dintre bibliotecile antice, date mai bogate avem despre Biblioteca din Alexandria, bibliotecă care a devenit un simbol – *perenitatea*, şi a dat naştere unui mit – *mitul bibliotecii totale*, al exhaustivităţii absolute. După cum afirmă Jorge Luis Borges în *La Bibliothèque de Babel*, mitul exhaustivităţii absolute dăinuie de secole şi produce încă exaltare: „Când se afirma că biblioteca conţine toate cărţile, prima reacţie era a unei bucurii extravagante"[14]. Tot Borges vorbeşte de *sindromul totul şi pentru totdeauna*, care plasează biblioteca în aspiraţiile umanităţii spre infinit.

Fondatorul şi organizatorul marii biblioteci din Alexandria a fost Demetrios din Faleron, care, alungat de la conducerea Atenei, pe care o guvernase timp de unsprezece ani, a fost însărcinat de Ptolomeu Soter, regele Egiptului, să organizeze biblioteca şi activitatea de cercetare de acolo. Dacă luăm în consideraţie rolul său în organizarea acestei biblioteci, Demetrios din Faleron poate fi considerat şi primul bibliotecar din Alexandria, deşi studiile de mai târziu nu spun nimic în acest sens. Demetrios era un om de mare cultură. Fusese elevul lui Teofrast, prietenul şi succesorul lui Aristotel. Mai târziu, la îndemnul său, Ptolomeu Philadelphos va cumpăra cărţile personale ale lui Aristotel.[15]

Biblioteca din Alexandria era parte componentă a Muzeului din Alexandria. Pentru cei vechi, *muzeu* nu reprezenta ceea ce reprezintă pentru noi astăzi, adică un edificiu cu ore de vizitare, paznici în uniformă, săli unde se expun diferite obiecte aşezate metodic pentru delectarea sau instruirea marelui public. Cuvântul *muzeu (museion,* gr.) desemna un sanctuar cu preoţi şi altare de jertfă, dedicat cultului muzelor. În cadrul acestui muzeu, se afla o uriaşă bibliotecă, care a dăinuit mai mult de o jumătate de mileniu. Cărţile din bibliotecă erau, în principal, suluri de papirus şi tăbliţe de lut. Biblioteca cuprindea circa 500.000 volume, cifră absolut uriaşă pentru acea epocă. Majoritatea covârşitoate a acestora era în limba greacă. În această bibliotecă îşi desfăşurau munca de „informare şi documentare", folosind expresia de astăzi, savanţii muzeului. Valoroasa informaţie avută la dispoziţie le-a permis să obţină rezultate ştiinţifice remarcabile pentru acel timp.

Dintre marii bibliotecari ai acestei biblioteci, cunoaştem câteva nume rămase celebre: Zenodot, Calimah, Eratostene, Aristarh din Samotrace şi Aristofan din Bizanţ. Aceşti bibliotecari aveau, în principal, două îndatoriri importante: *întocmirea unei bibliografii exhaustive a literaturii greceşti* şi

copierea textelor în formă de suluri, de format standard, pentru îmbogățirea colecțiilor bibliotecii.

Considerăm utilă prezentarea câtorva date biografice despre aceşti bibliotecari pentru a ne da seama de orizontul lor cultural.

Zenodot (sec. III î.Hr.) este primul cărturar care a condus Biblioteca din Alexandria. A făcut o clasificare a poeților epici şi lirici greci şi a realizat prima ediție a epopeilor homerice. Deşi lucrările sale nu s-au păstrat, el este cunoscut datorită comentariilor filologice ulterioare ale lui Aristarh din Samotrace şi Aristofan din Bizanț.

Calimah (310-235 î.Hr.) s-a născut la Cirene (Africa) într-o familie de nobili. A studiat filologia la Atena, apoi s-a stabilit la Alexandria. A fost unul dintre cei mai cunoscuți poeți alexandrini, cu o poezie spirituală şi erudită. Regele Ptolemeu Filadelful este cel care l-a numit la bibliotecă. Calimah a avut realizările cele mai importante în organizarea bibliotecii.

Eratostene (273-192 î.Hr.) face studii filologice şi ştiințifice la Atena. Ajunge cu sprijinul compatriotului său Calimah, conducătorul Bibliotecii Regale din Alexandria (235 î.Hr.) şi profesorul viitorului rege Ptolemeu Filopator. A fost poet, filolog, geograf, istoric, matematician şi fizician. Este întemeietorul geografiei ştiințifice şi al cronologiei istorice. El a calculat cu exactitate lungimea circumferinței pământului.

Aristofan din Bizanț (250-175 î.Hr.) a fost gramatician, lexicograf, bibliograf şi editor de texte. Ca şef al Bibliotecii din Alexandria, a completat Catalogul lui Calimah.

Aristarh din Samotrace (215-143 î.Hr.) – gramatician şi filolog din epoca alexandrină, discipol şi succesor al lui Aristofan din Bizanț la Biblioteca Regală din Alexandria. A devenit celebru prin editarea lui Homer, lucrare care s-a bucurat de o aşa de mare autoritate, încât numele filologului a ajuns sinonim cu cel de „sigur şi care nu greşeşte".

Cel mai renumit dintre aceştia a rămas Calimah. El a inițiat catalogul Bibliotecii din Alexandria. Din lexiconul bizantin, cunoscut sub numele de *Suidas*[16], scris în secolul al X-lea, aflăm de existența acestui catalog, numit *Pinakes (Tabele bibliografice)*. Numele de *Pinakes* vine de la notațiile făcute despre fiecare volum, asemănător tăbliţelor votive din temple[17]. Înregistrările cuprindeau câteva date bibliografice ale operei, date biografice ale autorului, inclusiv date despre familie, numele tatălui şi al magistrului, lucrările pe care le-a scris, elemente de la începutul fiecărei cărți şi înregistrarea stihometrică a copistului.

În afara acestei activități de descriere minuțioasă a cărților, bibliotecarii din Alexandria se ocupau cu orânduirea cărților pe rafturi. Conform

informațiilor mai recente, cărțile erau aranjate în această bibliotecă în unsprezece grupe, cinci dedicate literaturii și șase altor domenii: retorică, drept, epică, tragedie, comedie, poezie lirică, istorie, medicină, matematică, științe naturale, miscellanea. În cadrul fiecărei grupe se respecta ordinea alfabetică a autorilor. Era un sistem apropiat de ceea ce noi numim astăzi aranjarea sistematică-alfabetică. Fără îndoială, biblioteca avea și importante ateliere pentru copierea manuscriselor. Calimah a scris două lucrări referitoare la *Pinakes*: *Pinax cronologic și descriptiv al învățării de la început* și *Pinax al vocabularului și lucrărillor lui Democrit*[18].

Sub Calimah a fost descrisă circa o treime din publicațiile bibliotecii. Opera sa a fost continuată de ceilalalți bibliotecari, enumerați mai sus, care și-au desfășurat activitatea în perioada de înflorire a criticii literare.

În perioada de avânt a Imperiului Roman, numărul bibliotecilor a crescut foarte mult. Existau biblioteci private în casele patricienilor bogați, fastuos decorate, de a căror îngrijire se ocupau sclavii, dar existau și biblioteci publice pentru a satisface dorința de lectură a plebeilor știutori de carte. Prima bibliotecă publică, așezată în Templul Libertății, a luat ființă în anul 39.î.Hr. Prin anul 390 existau la Roma 28 de biblioteci publice. Persoana care se ocupă de biblioteci era *procuratorul bibliotecilor,* un fel de director general. Acesta avea în subordine și atelierele de copiști care alimentau cu noi titluri bibliotecile. Bibliotecile mai importante aveau atât depozite de cărți, cât și săli de lectură. Cei care îndeplineau diferite munci în biblioteci erau de regulă sclavii. Lectura se făcea în spațiul bibliotecii, dar și acasă, prin împrumut. În interiorul bibliotecilor se afla întotdeauna statuia zeiței Minerva, precum și busturile marilor împărați și ale oamenilor de cultură.

Constantin cel Mare a alcătuit, cu spijinul marilor oameni de cultură greci, o bibliotecă importantă la Constantinopol, care a durat până la prăbușirea Imperiului Bizantin, în 1453. Ulterior, o parte din această bibliotecă va fi încorporată bibliotecii sultanului. Tot în Bizanț, Photius (cca. 820 – cca. 897), unul dintre cei mai importanți teologi și filosofi bizantini, părintele curentului umanist din Bizanț și profesor de o mare reputație, a organizat la Universitatea de Stat din Constantinopol o importantă bibliotecă. Aici își invita studenții spre a face lectură. El a realizat și un fel de *cercetare bibliografică adnotată*, dedicată fratelui său, cunoscută sub numele de *Bibliotheca* sau *Myriobiblon*. Lucrarea este compusă din 279 de referințe despre cărțile pe care le-a citit[19].

Evul Mediu

După dispariția Imperiului Roman de Apus, în Europa de Vest încep să apară biblioteci atât în mănăstiri, cât și în casele nobiliare. Primele biblioteci creștine se numeau *bibliothecae sacre* sau *christianae* și erau formate din texte biblice. Inițial, se aflau în interiorul bisericilor. Abia mai târziu vor căpăta spații distincte pe măsura creșterii colecțiilor. Biblioteca de la Vatican, cea mai reprezentativă bibliotecă creștină, ia ființă în secolul al V-lea. Biblioteca deține peste 8.000 de incunabile și 60.000 de manuscrise creștine și laice, fiind astăzi una dintre cele mai importante biblioteci din lume în carte veche și rară.

Datele despre perioada de început a acestor biblioteci sunt destul de sărace. În orice caz, după secolul al VI-lea se înființează biblioteci în multe mănăstiri din Europa de Vest. În secolele al VII-lea și al VIII-lea, mănăstirile cu importante biblioteci încep să se organizeze. Unul dintre călugări îndeplinea rolul de bibliotecar, *armarius*. Acesta conducea sala unde se copiau manuscrise, *scriptorium*, supraveghea lectura, întocmea catalogul bibliotecii și aranja codexurile pe rafturi. Cărțile erau păstrate în dulapuri închise și așezate cu cotorul la perete. Lectura se făcea pe un pupitru înclinat numit *lecrinum* sau *pulpitum*, așezat lângă fereastră.

Una din primele mănăstiri cu bibliotecă din Evul Mediu, despre care avem date mai sigure, este Mănăstirea Bobbio (Colombanus), înființată în 614 de călugărul islandez San Colombano în provincia Piacena din Italia. La sfârșitul secolului al IX-lea, Ludovico Antonio Muratori întocmește catalogul acestei biblioteci, care cuprinde 600 de volume din toate domeniile cunoașterii. Multe dintre capodoperele Evului Mediu sunt descrise aici. Între acestea se aflau *Astronomica*, de Marcus Manilius, *De rhetorica*, de Marius Victorinus și *Ophalmicus*, de Demostene[20]. În regulamentul Mănăstirii Bobbio, de exemplu, care datează din anul 835, se precizează că bibliotecarul mănăstiresc are în sarcină atât păstrarea cărților, cât și conducerea scribilor. Din secolul al X-lea, călugărul care se ocupa de bibliotecă trebuia să facă inventarul micilor colecții de cărți și să înregistreze împrumuturile. Tot din această perioadă începe să se aplice, mai întâi în Franța, apoi și în alte țări europene, *Regula Sf. Benoit*, care înseamnă distribuirea de către bibliotecar, la începutul postului mare, a câte unei cărți religioase fiecărui călugăr. Acesta trebuie să o citească integral și să o restituie la sfârșitul anului. Adesea călugării își luau singuri cărțile din *armarium*.

Prețul foarte ridicat al manuscriselor în acea epocă, dar și mai târziu, până la apariția tiparului, face ca preocuparea pentru păstrarea lor să fie foarte mare,

îndeosebi odată cu extinderea învățământului scolastic[21], când se iau măsuri aspre împotriva sustragerii lor de către studenți. Acesta este desigur motivul apariției așa-numitelor *biblioteci înlănțuite* (*libri catenati*), semnalate la Sorbona în 1289 și la Oxford în 1320. Statutul Bibliotecii Sorbona din 1321, de exemplu, prevedea înlănțuirea în *marea bibliotecă* a celor mai bune cărți ale colegiului la fiecare disciplină de studiu. Cărțile consultate mai rar și dubletele – cum am spune noi astăzi –, precum și cărțile destinate împrumutului se aflau în *mica bibliotecă*, neînlănțuită. Această practică a dăinuit până la începutul secolului al XVI-lea[22].

Așadar, una din principalele obligații ale bibliotecarului din colegiile medievale consta în supravegherea lecturii, misiune deloc simplă, după cum se observă din măsurile luate.

Tot din această perioadă ni s-au păstrat și primele cataloage de bibliotecă. Catalogul Bibliotecii Sorbona din 1286 înregistra 138 de titluri. Peste un secol, acesta va ajunge la 2.000 de titluri. Elementele de descriere din aceste cataloage erau extrem de variate. O oarecare uniformizare a datelor cuprinse în descrierea publicațiilor în cataloage apare spre mijlocul secolului al XVI-lea.

În 1534, Facultatea de Teologie de la Universitatea Sorbona, care încerca să împiedice tipărirea anumitor lucrări, a cerut ca orice carte să aibă imprimate pe ea *data tipăririi, numele autorului, numele tipografului* și *autorizația regală de a imprima*. Aceste elemente vor fi de mare preț pentru bibliotecarii de mai târziu în realizarea de cataloage și bibliografii orânduite după numele autorului.

Primul care le va utiliza a fost Conrad Gesner (1516-1565)[23], autorul primei bibliografii științifice, *Bibliotheca universalis (Biblioteca universală)* publicată între 1545 și 1548, care cuprinde 16.000 de titluri ordonate după numele autorilor.

Nobilii și marii clerici aveau bibliotecarii lor. Întâlnim însă și cazuri când mari demnitari sau chiar capete încoronate, pasionați bibliofili, erau propriii lor bibliotecari. Regele Franței, Carol V (1338-1380), își gospodărea el însuși biblioteca, făcând catalogul, descriind și cotând cărțile pe care le deținea.

EPOCA MODERNĂ

Secolele al XVII-lea și al XVIII-lea

Începând cu secolul al XVII-lea numărul de cărți și de biblioteci este în creștere. Sunt tot mai numeroși și oamenii care se ocupă cu achiziționarea și organizarea lor. Noi continuăm să-i numim bibliotecari, ca și pe cei din Antichitate, deși preocuparea lor de bază era alta. Meseria ca atare nu exista.

Bibliotecarul cel mai renumit la începutul epocii moderne, cel care pune bazele științei bibliotecii – încă nedenumită biblioteconomie – este Gabriel Naudé (1600-1653)[24].

Lucrarea sa rămasă celebră, *Advis pour dresser une bibliothèque (Sfaturi pentru alcătuirea unei biblioteci),* tipărită la Paris în 1627, cunoaște în scurtă vreme un succes necunoscut pentru o carte de specialitate în acea epocă. Apariția acestei cărți reprezintă un moment memorabil pentru istoria biblioteconomiei. Timp de trei secole, ea a fost lucrarea de căpătâi a multor generații de bibliotecari, dovadă, între altele, și numeroasele ediții apărute. A doua ediție a cărții a apărut tot la Paris, în 1644, cu modificări, sub îngrijirea prietenului lui Naudé, Louis Jacob. Următoarele ediții s-au succedat astfel: în 1658 apare o ediție în latină la Hamburg, o alta în engleză, în 1661, și o republicare a versiunii latine în 1703. După acestea urmează trei ediții moderne: în 1876, la Paris, în 1903, la Cambridge și în 1963, la Leipzig, ultima editată de cunoscutul profesor de biblioteconomie Horst Kunze[25], singura ediție care se află în România și la care am avut acces. Ediția lui Kunze este, de fapt, o ediție critică, fără ca acest lucru să fie menționat expres. Postfața editorului este în limbile germană, franceză, engleză și rusă.

Din această lucrare de mici dimensiuni[26], cercetătorii au extras principiile care trebuie să stea la baza funcționării oricărei biblioteci, chiar dacă ele nu au fost prezentate într-un mod sistematic de Naudé. Acestea sunt următoarele:

► *principiul informării catalografice* (în absența bibliografiilor, încă inexistente, cataloagele urmează să fie instrumentele de bază pentru informarea cititorilor și acestea trebuie întocmite de cei mai pricepuți și inteligenți bibliotecari);

► *principiul bibliotecii enciclopedice* (o bibliotecă înființată în folosul publicului trebuie să fie universală, cuprinzând pe toți autorii care au scris lucruri importante, indiferent de temă);

► *principiul organizării publicațiilor la raft în funcție de conținutul acestora – clasificare metodică* („cea mai bună aranjare este cea mai simplă, cea mai naturală, practică și care urmează domeniile teologie, medicină, jurisprudență, istorie, filosofie, matematică, științe umaniste – domenii care, la rândul lor, trebuie subdivizate, fiecare în funcție de alte specialități)"[27]. Naudé a încercat să răspândească în rândul contemporanilor săi faptul că ideile dintr-o carte sunt mult mai importante decât aspectul său fizic – valoarea bibliofilă, pe care se punea atâta preț în acea vreme. Pentru Naudé, spune Horst Kunze, „o bibliotecă este, în primul rând, un tezaur al cunoașterii, pe care oricine îl poate folosi după plac"[28].

Așadar, Naudé nu a fost numai un „teoretician", dacă termenul nu este prea pretențios pentru acea vreme (de altfel, lucrarea s-a născut din activitatea sa directă ca bibliotecar), ci și un practician. El a organizat și a condus vestite biblioteci ale epocii, între care cele ale cardinalilor Bagni și Barberini (Italia), precum și pe cea a cardinalului Mazarin (Franța), pe care a deschis-o publicului într-o vreme în care în Europa existau doar patru biblioteci publice (Milano, Roma, Oxford și cea a reginei Christina a Suediei).

Activitatea sa cea mai cunoscută este legată de organizarea Bibliotecii Mazarine. Aici, timp de zece ani, sub conducerea sa se clasifică și cataloghează 40.000 de volume – cărți și manuscrise de mare valoare.

Naudé insistă asupra ideii de bibliotecă publică. El reușește să-l convingă pe Mazarin că și alții trebuie să citească în biblioteca sa, cum ar trebui să citească și în biblioteca altor nobili. Într-adevăr, Biblioteca Mazarine este deschisă în 1647 tuturor celor care au nevoie să studieze.

La vestea sechestrării bibliotecii lui Mazarin de către Frondă[29], Naudé, pentru a împiedica risipirea valoroaselor colecții din bibliotecă, la achiziționarea cărora muncise atât de mult, va cumpăra el însuși, cu sprijinul prietenilor, 3.000 de volume.

Traducerea în limba engleză a lucrării lui Naudé din 1661, realizată de John Evelyn, îi va servi ca îndrumar lui Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716), bibliotecarul ducelui de Brunswick la Hanovra. Ulterior, savantul german devine și director al bibliotecii din Walfenbüttel. Leibniz a fost un adevărat om al Renașterii prin multitudinea activităților desfășurate. El a fost mare matematician și istoric erudit, filosof și om politic, dar și bibliotecar – și unul dintre cei mai mari. Leibniz a atras atenția contemporanilor săi asupra importanței extraordinare a resurselor unei mari biblioteci de cercetare pentru progresul științelor. În epocă era la modă achiziționarea de rarități bibliofile. Leibniz demonstrează că acestea

nu ajută la progresul științelor și nu trebuie să-și găsească locul într-o bibliotecă publică. O asemenea bibliotecă trebuie să achiziționeze publicații recente, care sprijină cu adevărat progresul științific și literar al unei societăți. Savantul german subliniază obligația bibliotecilor de a achiziționa cu precădere publicații care îi țin pe cercetători la curent cu ultimele idei dintr-un anumit domeniu. Toate acestea se regăsesc în corespondența sa cu prințul de Hanovra.

Leibniz rămâne în istoria biblioteconomiei prin mai multe texte teoretice consacrate problemelor de clasificare, dar și conceptului de bibliotecă universală. Potrivit lui Leibniz, *biblioteca universală* ar trebui să conțină operele „de spirit" din toate domeniile. Lucrarea sa reprezentativă în domeniul biblioteconomiei este *Consilium de bibliotheca (Proiectarea unei biblioteci)*.

Secolul al XVII-lea are câțiva bibliotecari celebri ale căror nume trebuie reținute.

Îl vom cita mai întâi pe P. Louis Jacob, bibliotecar al cardinalului Retz, care publică în 1644 *Traité des plus belles bibliothèques publiques et particulières qui ont été et qui sont à présent dans le monde (Tratat al celor mai frumoase biblioteci publice și particulare care au fost și care există astăzi în lume)*, o lucrare care ne oferă date prețioase despre bibliotecile europene ale primei jumătăți a secolului al XVII-lea.

Étienne Baluze (1630-1718), savant de renume, va fi bibliotecarul lui Colbert. După moartea acestora, atât biblioteca personală a lui Baluze, cât și cea a lui Colbert vor ajunge în colecțiile bibliotecii regale: în anul 1719, cărțile lui Baluze vor fi achiziționate de biblioteca regală, iar în 1732, nepotul lui Colbert va dărui regelui manuscrisele unchiului său. Trebuie precizat că, în afara bibliotecii regale principale, se mai afla o colecție numită *Cabinetul regelui*. Această colecție, extrem de iubită de Ludovic al XIV-lea, conținea, în afară de manuscrise, și monede, medalii, pietre prețioase. Colecția, aflată mai întâi la Louvre, va fi mutată la Versailles în 1684. Ea va constitui mai târziu Cabinetul de medalii. Mai aproape de interesele noastre este Colecția de stampe, care se realizează, după 1654, tot la curtea regală, prin insistența bibliotecarului Jacques Dupuy (1591-1656). El dăruiește regelui o bogată colecție de gravuri și insistă ca aceasta să fie separată de manuscrise[30]. Colecția de genealogii, deținută de Pierre d'Hozier (1592-1660), un renumit colecționar al epocii, ajunge și ea în posesia regelui în 1717.

Biblioteca regală a Franței, cea mai importantă bibliotecă a epocii, va fi condusă timp de peste un secol de familia Bignon, care formează un fel de „dinastie bibliotecară". Cinci membri ai acestei familii, bunic, tată, fiu, nepot și strănepot, vor da acestei biblioteci prestigiu, reușind să depășească Biblioteca Mazarine.

Dintre aceştia, cel mai reprezentativ a fost Jean-Paul Bignon (1662-1743). El a împărţit biblioteca în cinci departamente, plecând de la cele 23 de clase stabilite de Nicolas Clément: *imprimate, manuscrise, titluri şi genealogii, stampe, medalii.* Înfiinţează un corp de conservatori şi organizează depozitul legal, achiziţiile, cataloagele şi împrumutul. Se ocupă în mod deosebit de achiziţia de cărţi, reviste şi manuscrise de valoare din întreaga Europa. Ca şi predecesorii săi, luptă pentru accesul publicului la colecţiile bibliotecii regale. Sub conducerea sa, biblioteca regelului devine pentru prima dată accesibilă publicului, o dată pe săptămână, timp de trei ore. Pentru savanţi, nu numai francezi, dar şi din întreaga Europă, biblioteca era deschisă după un program mult mai generos[31].

Un alt bibliotecar asupra căruia ne oprim este Claude Clément (1596-1643). Iezuit francez, acesta va lucra ca bibliotecar, dar şi ca profesor la colegiul fondat de Filip II la Madrid. El este cel care preia formula egipteană *biblioteca, medicina sufletului* şi recomandă să se scrie pe frontispiciul bibliotecii cunoscuta deviză, folosită şi de Montaigne, *Unum scio quod nihil scio (Ştiu un lucru anume că nu ştiu nimic).* Lucrarea sa, cu care a rămas în istoria biblioteconomiei, este cunoscută sub numele *Musei sive bibliothecae instructio...* (*Muzee sau biblioteci de învăţare...*)[32], apărută în 1635. În această carte, el vorbeşte atât despre organizarea publicaţiilor din biblioteci, cât şi despre decorarea bibliotecilor – design-ul interior, am spune noi astăzi – îndeosebi cu diferite scene alegorice, după gustul epocii. Lucrarea va reprezenta, pentru câteva secole, un fertil ghid pentru organizarea activităţii bibliotecilor din întreaga Europă.

Din galeria marilor bibliotecari de la începutul epocii moderne nu poate fi omis numele lui Thomas Bodley (1545-1613), cel care începând din 1598 reorganizează biblioteca din Oxford, abandonată timp de o jumătate de secol. Efortul său major a fost îndreptat spre achiziţia de publicaţii pentru bibliotecă, cheltuindu-şi, în acest sens, o bună parte din averea sa personală.

Bodley a aplicat diferite metode pentru a spori colecţiile bibliotecii. Una dintre acestea, regăsită şi în zilele noastre, mai ales în bibliotecile americane, este *Registrul binefăcătorilor*, în care erau menţionaţi toţi cei care făceau donaţii bibliotecii. Acest registru se afla la loc vizibil în bibliotecă, astfel încât oricine îl putea vedea şi răsfoi. Existând o astfel de motivaţie, mulţi din prietenii lui Bodley, dar şi alţi oameni bogaţi au făcut importante donaţii bibliotecii.

O altă modalitate legată de creşterea colecţiilor, aplicată de Bodley, a fost acordul încheiat cu o companie care se ocupa cu difuzarea de cărţi, astfel încât aceasta să dea câte un exemplar din cărţile pe care le avea spre vânzare,

în schimbul unor avantaje oferite de bibliotecă – cum ar fi posibilitatea împrumutului unor publicații din fondurile bibliotecii în vederea reeditării[33]. Este începutul depozitului legal în Marea Britanie[34].

Thomas James (1573-1629) realizează primul catalog tipărit al bibliotecii lui Thomas Bodley la Oxford. Este un catalog alfabetic realizat pe baza publicațiilor din facultățile de arte, drept, medicină și teologie.

Începând cu secolul al XVII-lea, odată cu deschiderea bibliotecilor pentru public, apare *mecenatul* deopotrivă în Franța, Italia și Anglia. Acești mecena proveneau din rândul marilor colecționari de cărți, care își sacrificau o parte din averea personală pentru a cumpăra cărți și a le pune la dispoziția tuturor celor care doreau să citească. Așa este Thomas Bodley, fondatorul Bibliotecii Bodleiene, la Oxford, de care am vorbit puțin mai înainte, așa este cardinalul Federico Borromini, fondatorul Bibliotecii Ambrosiana, la Milano, și, la fel, cardinalul Mazarin, cel care va înființa Biblioteca Mazarine la Paris.

În secolul al XVIII-lea, cei care vor beneficia de cărți sunt mai ales oamenii învățați ai epocii, al căror număr este din ce în ce mai mare. Fie că veneau de la Viena sau Oxford, de la Roma sau Paris, aceștia aveau deschise ușile marilor biblioteci ale Europei. Ei se simțeau bine pretutindeni, deoarece cele mai multe cărți erau redactate într-o limbă familiară întregii comunități savante, latina. Pe pereții bibliotecilor erau întâlnite aceleași picturi cu aceeași simbolistică, iar inscripționări identice aveau un limbaj accesibil tuturor. Decorația din interiorul bibliotecilor, impusă adesea de bibliotecari, nu avea numai un scop artistic, ci și unul practic, de orientare a lecturii cititorilor. Competența lor în această direcție era în afara oricărei îndoieli. Bibliotecarii sunt cei care îi orientează pe pictori și sculptori, de exemplu, spre a da o formă plastică sistemelor de clasificare a cărților, pentru a le face cât mai accesibile utilizatorilor. Bibliotecarii, în majoritate oameni de știință sau de litere cunoscuți și apreciați, erau tratați cu respect și considerație atât de biserică, cât și de palat.

Bibliotecarii savanți sunt cei care contribuie în acest secol, în bună măsură, la realizarea unității intelectuale și spirituale a așa-numitei *Republici a Literelor,* care unifica atunci Europa. În acest secol, producția tipografică se dezvoltă fără precedent, iar numărul publicațiilor din biblioteci crește cu fiecare an. Se simțea o nevoie acută de oameni pricepuți care să se ocupe cu organizarea, clasificarea și catalogarea lor.

Dacă în Evul Mediu bibliotecari erau doar călugării, în secolele al XVII-lea și, mai ales, al XVIII-lea, încep să se adauge acestora și oamenii de litere. Dar abia după Revoluția franceză de la 1789, oamenii de litere vor fi angajați fără rezerve în funcția de bibliotecar. Edificator în sensul

cunoașterii mentalității epocii față de această profesie este punctul punctul de vedere al lui Esprit Calvet (1728-1818), fondatorul bibliotecii din Avignon, care, redactându-și testamentul, scria următoarele: „consider că nu trebuie încredințat postul de bibliotecar decât oamenilor de litere necăsătoriți și să fie destituiți în cazul în care ei se căsătoresc"[35].

Dacă prejudecata celibatului a dispărut după 1800, calitatea de oameni de litere a rămas foarte multă vreme singura cerință pentru meseria de bibliotecar.

Această cerință vine din faptul că cei mai mulți bibliotecari în secolul trecut – cei francezi, în primul rând, pe care i-am copiat și noi în mare măsură – erau oameni de litere, *care citeau și scriau mult*, iar numărul acestora este însemnat.

Secolul al XIX-lea

Din secolul al XIX-lea ne-au rămas mai multe nume importante de bibliotecari. Charles Nodier (1780-1884) era deja în 1823, anul în care este numit bibliotecar-șef la Biblioteca Arsenalului, un cunoscut scriitor, dar și un mare bibliofil. Editează în 1834 publicația *Bulletin du bibliophile*. În salonul său literar erau întâlniți Alfred de Musset, Alexandre Dumas, Sainte-Beuve, Victor Hugo și alți scriitori ai vremii.

Marele critic literar francez Sainte-Beuve (1804-1869) a fost în tinerețe un fidel cititor la Biblioteca Arsenalului. Sfătuit de Nodier, se angajează în 1840 ca bibliotecar la Biblioteca Mazarine, una dintre marile biblioteci ale Franței, unde lucrează timp de opt ani și unde își adună informații pentru renumita sa lucrare *Causeries du lundi*, care l-a făcut celebru. El consideră că principala calitate a bibliotecarului este de *a fi amabil cu cititorii săi*, a orienta studiul, spunem noi.

Un alt prestigios nume al literelor franceze reținut de istoria biblioteconomiei este Leconte de Lisle (1818-1894). Acesta devine bibliotecar la Biblioteca Senatului după ce obținuse deja notorietate literară.

Sunt personalități în domeniul literelor care au devenit și teoreticieni ai bibliologiei, cum este cazul lui Pierre Gustave Brunet (1805-1896). El este autorul celebrului *Manuel du libraire et l'amateur de livre*, apărut în 1810, care a servit ca lucrare de bază mai multor generații de bibliotecari, ultima ediție datând din 1865. Lucrarea este astăzi digitizată de Google și aflată în acces liber pe Internet. Această lucrare are, între altele, meritul de a fi trasat *liniile directoare* ale activității biblioteconomice în secolul al XIX-lea. Interesant de reținut este faptul că activitatea de bibliograf în Franța nu se bucură în acest secol de același prestigiu cum este cea de bibliotecar.

Tot în prima jumătate a secolului al XIX-lea își desfășoară activitatea și Antonio Panizzi (1797-1879)[36], rămas în știința bibliotecii ca una dintre marile personalități novatoare ale domeniului. Italian de origine, Panizzi ajunge în Anglia în anul 1823 ca refugiat politic. Lucrează la British Museum, mai întâi ca asistent bibliotecar (1831-1837), apoi ca responsabil al departamentului de imprimate (1837-1856), și , în sfârșit, ca director al acestei biblioteci (1856-1866). La sosirea sa, colecțiile se aflau într-o stare critică: puține și dezorganizate. Panizzi reușește să sporească colecțiile de la 235.000 la 540.000 de volume, făcând din British Museum Library cea mai mare bibliotecă a epocii. La fel ca Bodley, Panizzi atrage donatori importanți, cum este Thomas Grenville, care lasă prin testament bibliotecii 20.240 volume de cărți și manuscrise, de cel mai mare interes pentru cultura europeană. După schița lui Panizzi, arhitectul Sydney Smirke proiectează renumita sală de lectură rotundă, deschisă cititorilor în 1857, emblemă a marii biblioteci britanice, rămasă funcțională până în anul 1997, când biblioteca s-a mutat în noul local din St.Pancras. Panizzi a fost cel dintâi care separă sălile de lectură de depozitele de carte, practică ce va fi preluată și de francezi pentru organizarea colecțiilor Bibliotecii Naționale. Contribuția majoră a lui Panizzi la dezvoltarea biblioteconomiei, ca domeniu științific, constă însă în crearea unor norme de catalogare bazate pe cele *Ninety-One Cataloguing Rules* (*Nouăzeci și una de reguli de catalogare)*, propuse în 1841 de el și colaboratorii săi. Aceste reguli vor sta la baza tuturor normelor de catalogare din secolele al XIX-lea și al XX-lea; ele au fost luate în discuție aproape de zilele noastre atât la stabilirea normelor ISBD, cât și a schemei de metadate Dublin Core. Un rol important l-a avut Panizzi și în democratizarea accesului la lectură. A fost un fervent susținător al accesului gratuit și egal al tuturor oamenilor la lectură și a cerut guvernului englez să pună în practică această idee prin crearea de biblioteci publice. Într-adevăr, în 1850, apare în Anglia *Public Library Act (Legea Bibliotecilor Publice)*, grație eforturilor depuse de E. Edwards, colaboratorul apropiat a lui Panizzi. Tot lui Panizzi i se datorează inventarea „cuiului lui Panizzi", care va fi utilizat cu succes la stabilitatea rafturilor de lemn utilizate în acea perioadă. Panizzi a avut, de asemenea, un rol important în apariția legii depozitului legal, *Copyright Act (Legea dreptului de autor*) din 1842, prin care se impunea editorilor britanici depunerea unui exemplar din fiecare carte tipărită în Anglia la British Museum Library. În afară de British Museum, Panizzi s-a mai ocupat și de Biblioteca Societății Regale de Științe din Londra, și, în 1839, a publicat catalogul colecțiilor acesteia sub titlul *Catalogue of Scientific Books in the Library of the Royal Society* (*Catalogul cărților științifice ale Bibliotecii Societății Regale*). Pentru meritele sale deosebite în organizarea colecțiilor de la British Museum, Panizzi a fost înnobilat de regina Victoria în 1869[37].

Dintre bibliotecarii germani din secolul al XIX-lea, se distinge în primul rând Otto Peter Conrad Hartwig (1830-1903). A lucrat multă vreme la Biblioteca Universității din Marburg. Hartwig a fost unul dintre cei mai influenți bibliotecari ai timpului. În colaborare cu Karl Franz Otto Dziatzko, August Wilmanns și Friedrich Althoff, au reformat și profesionalizat biblioteconomia germană. A întemeiat și condus între 1884 și 1903 renumita publicație de biblioteconomie *Zentralblatt für Bibliothekswesen (Revista centrală de biblioteconomie)*, care a contribuit mult la impunerea biblioteconomiei ca disciplină științifică în Germania[38].

Karl Franz Otto Dziatzko (1842-1903) a condus bibliotecile din Freiburg și Breslau, iar în 1886 a devenit profesor de biblioteconomie la Göttingen. Lucrarea sa reprezentativă în domeniul biblioteconomiei este *Instruktion für die Ordnung der Titel im alphabetischen Zettelkatalog der königlichen und Universitätsbibliothek zu Breslau (Instrucțiuni privind ordonarea titlurilor în catalogul alfabetic de cărți al Bibliotecii Regale și Universitare din Breslau)*, apărută în anul 1886. Aceste instrucțiuni au fost folosite ca model de bibliotecarul american K. A. Linderfelt în realizarea lucrării sale *Eclectic Card Catalog Rules (Reguli de catalogare pentru catalogul general pe fișe)* apărută la Boston în 1890.

August Wilmanns (1833-1917) a fost un apreciat inovator al tehnicilor de bibliotecă. A condus mai multe biblioteci germane, între care Biblioteca Regală din Berlin.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea are loc o modificare de atitudine în aprecierea profesiei: încep să fie chemați oamenii de specialitate spre a conduce bibliotecile. Încă din 1839 în Regulamentul Bibliotecii Naționale a Franței se acordă dreptul absolvenților de la École des Chartes de a lucra în cea mai importantă bibliotecă a Franței. În intervalul a trei decenii, cincisprezece dintre aceștia vor ocupa posturi importante în bibliotecile franceze. Numărul nu este mare, dar este important faptul că autoritățile încep să-și dea seama de nevoia de a fi calificat spre a conduce o bibliotecă.

Dintre aceștia, îndeosebi după 1850, apare o pleiadă de bibliotecari și bibliografi iluștri care dezvoltă tehnica biblioteconomică și bibliografică. În fruntea lor se situează Léopold Delisle (1826-1910), care, devenit administratorul (directorul) Bibliotecii Naționale, angajează mai mulți absolvenți de la École des Chartes. Aceștia vor realiza lucruri remarcabile îndeosebi în domeniul catalografiei. E de reținut numele lui Taschereau, care realizează planul unui catalog tipărit al colecțiilor Bibliotecii Naționale. Primul volum, intitulat *Histoire de la France*, va fi publicat între anii 1855 și 1865.

În 1897, sub conducerea lui Léopold Delisle, apare *Catalogue général des imprimés de la Bibliothèque Nationale (Catalogul general al tipăriturilor Bibliotecii Naționale)*, considerat multă vreme drept cel mai important repertoriu bibliografic din lume. Tot lui i se datorează aducerea la zi, în 1884, a unei alte lucrări bibliografice, al cărei rol în dezvoltarea studiilor istorice și filologice a fost extrem de important, *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques de France (Catalogul general al manuscriselor bibliotecilor din Franța)*. După model englezesc, el va renunța la catalogul metodic și va adopta catalogul alfabetic după numele autorilor[39].

Delisle este și primul care pune accent pe *caracterul tehnic al pregătirii profesionale a bibliotecarului*. El considera că „ucenicia este tot atât de necesară pentru a administra o bibliotecă ca și pentru a conduce un vapor, pentru a construi un edificiu sau pentru a monta, întreține și face să funcționeze fără accidente diferite piese ale unui mecanism complicat". Afirmă că „bibliografia și biblioteconomia au devenit științe sau arte ale căror complexități sporesc din an în an". Salută „această evoluție a tehnologiei care nu poate fi oprită și care sporește și reînnoiește în fiecare moment utilajul bibliotecii, fenomen analog celui care se petrece în laboratoarele științifice și în atelierele industriale"[40].

Dintre toate personalitățile biblioteconomiei mondiale, Gabriel Naudé și Melvil Dewey[41] sunt numele cel mai frecvent rostite.

Melvil Dewey, pe numele său adevărat Melville Louis Kossuth Dewey (1851–1931), a fost un deschizător de drumuri în biblioteconomia americană și chiar în cea mondială. El va realiza în 1876 cel mai durabil sistem de clasificare pentru publicațiile din biblioteci apărut până astăzi, cunoscut sub numele de *Clasificarea Zecimală Dewey*[42].

Sistemul de clasificare al lui Dewey, cu toate criticile aduse, este utilizat încă în foarte multe biblioteci din lume. În anul 2001, americanii și cu ei întreaga lume bibliotecară sărbătoreau, în cadrul Conferinței IFLA de la Boston, 125 de ani de la apariția sistemului de clasificare al lui Dewey.

Dewey este cel care va trasa direcțiile de dezvoltare a bibliotecilor americane la începutul secolului al XX-lea.

În afara sistemului său de clasificare, care l-a făcut celebru, Melvil Dewey a avut și alte contribuții notabile în teoria și practica biblioteconomică. În 1877 înființează la Boston *The Library Journal* (*Revista bibliotecilor*), publicație care a avut o mare influență asupra dezvoltării bibliotecilor în America. În paginile acestei reviste a propus ca statul să aibă sub controlul său direct bibliotecile publice și școlare. Propunerea a avut ecou. Statul începe reformarea sistemului de biblioteci permițând o dezvoltare armonioasă a bibliotecilor americane.

În aceeași publicație, inspirat de idealurile Revoluției franceze, Dewey subliniază rolul bibliotecarului în societatea modernă. El aprecia că „nici o sarcină nu este mai importantă și nu merită mai multă onoare decât cea îndeplinită în serviciul comunității de un bibliotecar competent și serios. A fost un timp când biblioteca semăna mult cu un muzeu și bibliotecarul cu un șoarece de bibliotecă [...] și în care vizitatorii contemplau cu multă curiozitate cărțile rare și manuscrisele. A venit timpul în care biblioteca este o școală și bibliotecarul un *educator* în sensul cel mai nobil al termenului"[43]. Dewey se numără printre fondatorii primei asociații din lume a bibliotecarilor, American Library Association (Asociația Bibliotecarilor Americani), al cărei secretar a fost între anii 1876 și 1891 și președinte în anii 1891 și 1893.

În 1883, conduce biblioteca de la Columbia College, iar în anul 1887 deschide la aceeași instituție de învățământ superior prima școală pentru pregătirea bibliotecarilor din lume, *School of Library Economy (Școala de tehnică de bibliotecă)*. Prima serie de studenți cuprindea 17 fete și trei băieți. Primirea fetelor în rândul studenților a stârnit nemulțumirea conducerii oficialilor universității, care voiau să închidă școala. Dewey reușește, în 1889, să transfere cursurile la New York State Library School, care vor continua sub conducerea sa până în 1926, când școala se va reîntoarce la Columbia.

În perioada 1888-1906, Dewey conduce New York State Library. În același interval, va fi secretar la University of State of New York. În această calitate, va organiza biblioteca, făcând din ea cea mai modernă bibliotecă din America. A pus la punct și un sistem de biblioteci itinerante. În anul 1885, a înființat New York Library Club (Clubul Bibliotecarilor din New York). Puțină lume mai știe astăzi că el este inițiatorul fișierelor verticale, pe care le prezintă la o expoziție în Chicago în 1893, și că a înființat prima companie de materiale de bibliotecă[44].

Secolul al XX-lea

Sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea se caracterizează printr-o creștere deosebită a numărului de cărți și reviste în biblioteci. Clasificarea acestora devine o problemă vitală pentru accesul cititorilor la publicații. Așa se explică apariția unui număr relativ mare de sisteme de clasificare.

Asistăm la apariția unei pleiade de cercetători care au avut o contribuție majoră la perfecționarea tehnicilor de muncă din biblioteci, îndeosebi a celor legate de indexarea documentelor. Vom urmări realizările profesionale ale câtorva dintre aceștia.

Charles Ammi Cutter (1837-1903), american de origine, lucrează 25 de ani la biblioteca publică Boston Athenaeum, perioadă în care se familiarizează cu toate aspectele muncii de bibliotecă. Prima sa realizare importantă, care-l face cunoscut în Statele Unite, este publicarea catalogului acestei biblioteci, apărut în patru volume, sub numele de *Athenaeum Catalogue*. Ca urmare a prestigiului câştigat prin publicarea acestui catalog, este rugat, în 1876, de United States Bureau of Education să redacteze, cu ocazia sărbătoririi centenarului independenței SUA, un raport privind starea bibliotecilor americane. În partea a doua a raportului, intitulată *Rules for Printed Dictionary Catalogue (Reguli pentru catalogul dicționar tipărit)*, Cutter enunță câteva idei îndrăznețe legate de rolul bibliotecarului, circulația publicațiilor și împrumutul interbibliotecar. Aici explică pentru prima dată în mod clar care sunt obiectivele unui sistem bibliografic. Aceste obiective ar fi în ordine, următoarele: 1. să permită unei persoane să găsească o carte prin unul dintre următoarele elemente: autor, titlu, subiect, categorie (obiectiv de identificare); 2. să indice câte cărți se află în bibliotecă: de un anumit autor, pe un anumit subiect, pe un gen literar (obiectiv de colațiune); 3. să ajute la alegerea cărții: o anumită ediție, cu anumite caracteristici (obiectiv de evaluare). Aceste obiective sunt regăsite în numeroase definiții date sistemelor bibliografice în secolul XX. Seymour Lubetzky (1898-2003), un eminent catalogator american, de origine belarusă, le-a utilizat la Conferința asupra Principiilor de Catalogare de la Paris din 1961. Au fost de asemenea întrebuințate,în 1998, la elaborarea lucrării *Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) (Cerințe funcționale pentru înregistrări bibliografice)*, în stabilirea scopului și funcțiilor înregistrărilor bibliografice (*a găsi, a identifica, a selecta, a obține*). În această lucrare, Cutter mai arată că un catalog servește și ca inventar al colecțiilor unei biblioteci. Dacă o publicație nu se găsește în catalog, cititorul nu trebuie să o caute la raft. El va trebui să meargă în altă bibliotecă. În acest fel, se va economisi timpul cititorului[45].

Între numeroasele lucrări scrise de el, articolul *Biblioteca publică din Buffalo în 1883* este adesea citat pentru interesanta viziune a autorului asupra a ceea ce va fi o bibliotecă peste o sută de ani.

Lucrarea sa fundamentală, care îl va impune ca nume de referință în istoria biblioteconomiei, este *Expansive Classification (Clasificarea expansivă)*, publicată în 1891. În această lucrare, Cutter dezvoltă un sistem propriu de clasificare plecând de la neajunsurile clasificării lui Dewey. Sistemul propus de el are șapte niveluri de clasificare, în funcție de mărimea bibliotecii. Primul nivel, cu mai puține cifre, este utilizat de majoritatea bibliotecilor. În cadrul Sistemului lui Cutter se utilizează o metodologie alfanumerică, prin abrevierea numelui autorului și generarea unui număr unic

de cotă (*Cutter number* sau *Cutter codes*). La noi, sistemul este cunoscut sub numele de *Tabelele de autor ale lui Cutter,* care ne permit *cutterizarea*, adică stabilirea semnului de autor. Sistemul realizat de Cutter este astăzi utilizat în multe biblioteci din lume. Este aplicat și de Library of Congress la stabilirea listei de titluri pe subiecte (*subject headings*).

Inovațiile lui Cutter nu se opresc aici. La Biblioteca publică din Northampton, Massachusetts, pe care o organizează, Cutter va înființa un departament de muzică și artă, inovație pentru acea epocă, invitând elevii să-și prezinte lucrările lor plastice. Tot acolo, a înființat biblioteci filiale și a organizat un sistem de biblioteci mobile, asemănător bibliobuzelor de astăzi[46].

Paul Otlet (1868-1944) a desfășurat activități multiple ca autor, antreprenor, jurist și militant belgian cu idei socialiste și pacifiste.

Constatând numeroase dificultăți în accesul cercetătorilor la cărțile și revistele apărute în diferite locuri, preconizează crearea unei rețele mondiale care să cuprindă deopotrivă biblioteci și bibliotecari. Activitățile sale mergeau în direcția bibliografiei[47] ca instrument eficient de cunoaștere a științei și culturii internaționale.

Împreună cu Henri La Fontaine, înființează în 1895 Institutul Internațional de Bibliografie la Bruxelles, care avea ca menire realizarea *Repertoriului bibliografic universal,* unde urma să fie înregistrate toate lucrările publicate în lume indiferent de subiect, de loc și de timp. Prin activitățile sale, institutul trebuia să demonstreze că informația este un domeniu științific important.

Pentru a-și dezvolta programul și a facilita accesul la informație, Otlet și La Fontaine vor perfecționa Clasificarea lui Dewey, realizând *Clasificarea Zecimală Universală* (CZU). Totodată, vor impune formatul standard pentru fișele bibliografice de catalog, 75x125 mm, fișele de format internațional, cum sunt denumite la noi, pe care le mai folosesc bibliotecile care nu dețin încă un catalog informatic.

Otlet și La Fontaine își încep munca utilizând tradiționalele cataloage de bibliotecă: pe lângă înregistrare, își propuneau să supună conținutul materialelor biblografice unor analize mai profunde decât acelea pe care le întreprindeau bibliotecarii până atunci. Pentru a distinge activitatea pe care o desfășurau ei de biblioteconomie, îi vor da numele de *documentare*.

Cei doi erau preocupați de a strânge bani pentru proiectul lor: La Fontaine, laureat în anul 1913 al Premiului Nobel pentru pace, donează suma primită institutului, iar Otlet pleacă în SUA pentru același scop. Primul Război Mondial îl găsește acolo. Activitatea lor va fi reluată, cu dificultate, abia după 1920.

Otlet și colaboratorii săi au adunat între 1895 și 1934 (anul încetării activității institutului) circa șaptesprezece milioane de fișe de carte și 200.000

de titluri de ziare, obținute prin decuparea bibliografiilor și cataloagelor imprimate sau primite de la diferite biblioteci. Încheie în anul 1907 un acord de sprijin cu țările anglo-saxone.

Tot în colaborare cu La Fontaine, va realiza un repertoriu bibliografic uriaș intitulat *Bibliographica sociologica*, cu peste 400.000 de referințe bibliografice. În 1928, împreună cu marele arhitect Le Corbusier și sociologul Otto Neurath fondează *Cetatea mondială a culturii și științei – Mundaneum*. Cu ajutorul guvernului belgian, va realiza Palatul mondial destinat acesteia la Bruxelles, unde a organizat muzeul cărții, muzeul presei, arhiva enciclopedică internațională, repertoriul bibliografic universal. În această construcție uriașă urma să se afle totalitatea cunoștințelor realizate de umanitate[48].

În anul 1934, Otlet va publica lucrarea *Traité de documentation: le livre sur le livre, théorie et pratique (Tratat de documentare: carte despre carte, teorie și practică)*[49], în care își expune ideile privind mondializarea cărții. Consideră că perfecționarea cărții înseamnă perfecționarea omului. Otlet s-a străduit să îi facă pe contemporanii săi să înțeleagă, la fel ca Leibniz două secole mai devreme, rolul cărților în evoluția științifică și tehnică a societății. Preocuparea sa majoră a fost de a găsi calea ideală ca informația înregistrată să ajungă la cei care au nevoie de ea. A fost interesat și de raportul tehnicii cu omul, căruia tehnica trebuie să i se supună.

Prin această carte se pun bazele documentării, ca domeniu științific distinct. Deși privită cu rezervă la timpul său, lucrarea este reconsiderată astăzi prin ideile în care se anticipează internetul: „Aici, masa de lucru nu mai are nici o carte. În locul ei va fi un ecran legat la un telefon. În depărtare, într-o uriașă clădire, se află toate cărțile și informațiile. De acolo, vor veni pe ecran paginile de citit ca urmare a cererii transmise prin telefon"[50]. Lucrarea vorbește și de realizarea *telescopului* electric, care va permite lectura unei cărți transmise de la distanță. Tot în această carte, Otlet preconizează realizarea, cu ajutorul savanților din lume, a unei enciclopedii universale a tuturor demeniilor științifice.

O altă lucrare în care își dezvoltă concepția asupra rolului cărții și al informației este *Monde: Essai d'universalisme (Lumea: eseu asupra universalității)*, publicată în 1935.

Multă vreme, Otlet a fost considerat utopic. Așa cum se întâmplă cu marii creatori, el a devansat epoca. În 1895, când își începe activitatea, teoria bibliografică nu este încă foarte avansată, tehnicile de lucru se deosebeau mult de la o țară la alta, conceptele de standardizare rămân destul de vagi, iar principiile de clasificare – foarte discutabile. S-ar fi cerut un lung și dificil efort în vederea apropierii și confruntării experiențelor, pentru a se ajunge la niște concluzii comune, acceptate și adoptate pretutindeni.

Ideile lui Otlet au intrat în centrul atenției cercetătorilor contemporani. Tratatul său este retipărit în 1989. O ediție adnotată a scrierilor sale este publicată în anul 1990 de profesorul W. Boyd Rayward de la Universitatea din New South Wales[51].

Otlet este apreciat astăzi în societatea informației ca o mare personalitate vizionară. Unii îl văd ca pe un adevărat precursor al managementului informației[52] și al internetului.

În 2012, *World Science Festival* acreditează ideea că accesul universal la cunoaștere pe baza schimbului de date s-a născut odată cu tratatul lui Otlet[53].

James Duff Brown (1862-1914) și-a început cariera de bibliotecar la Glasgow, după care se mută la Londra. Și-a desfășurat mulți ani activitatea la Biblioteca Metropolitană Borough. A realizat trei sisteme de clasificare: *Quinn/Brown* (1898), *Adjustable Classification* (1898) și *Subject Classification* (1906). Este și inițiatorul *accesului direct la colecții (la raft)*. În vederea aplicării corecte a sistemului său de clasificare pe subiecte, a redactat lucrarea *Manual of Library Economy* (*Manualul tehnicilor de bibliotecă*). S-a ocupat și cu organizarea unui sistem de cursuri de biblioteconomie prin corespondență. Publică în 1906 *Clasificarea pe subiecte*.

Henry Evelyn Bliss (1870-1955) face parte din categoria bibliotecarilor eruditi, cu toate că nu a avut studii superioare. A fost un autodidact. S-a născut la New York, oraș în care a trăit întreaga viață. A lucrat ca bibliotecar la City College of New York. Publicația americană *American Libraries*, într-un clasament din decembrie 1999, îl trece în rândul celor mai importanți o sută de bibliotecari ai secolului al XX-lea. Bliss a rămas în istoria biblioteconomiei ca autor al lucrării *Bibliographic Classification* (*Clasificarea bibliografică*), numită și *Bliss Classification* (*Clasificarea Bliss*), cunoscută și sub abrevierea *BC*. Lucrarea a apărut în patru volume între anii 1940 și 1953. După propria mărturisire, Bliss a lucrat la cele patru volume ale cărții aproape o jumătate de secol[54].

E curios, dar sistemul propus de Bliss a avut succes mai mult în Marea Britanie – unde, în 1977, se publică o ediție adusă la zi – decât în SUA, țara sa de origine. În afara acestei lucrări importante, Bliss a mai publicat, în 1929, *The Organization of Knowledge and System of Sciences (Organizarea cunoștințelor și sistemul științelor)* și, în 1933, *The Organization of Knowledge in Libraries (Organizarea cunoștințelor în biblioteci)*.

Între marii bibliotecari ai secolului al XX-lea, de cel mai mare prestigiu se bucură indianul Shiyali Ramamrita Ranganathan (1892-1972). Renumitul bibliotecar englez contemporan D.J. Fosket (1918-2004) scrie: *„cu excepția lui Melvil Dewey, probabil că nu există un alt bibliotecar mai cunoscut și universal admirat ca Shiyali Ramamrita Ranganathan"*[55].

Matematician de formație, domeniu în care a și activat mai mulți ani, S.R.Ranganathan a rămas în istoria biblioteconomiei ca unul dintre cei mai mari inovatori. *Cele cinci legi ale biblioteconomiei* și *Clasificarea Colon* îi asigură supremația într-un secol plin de inovații și realizări notabile[56].

În India, unde este considerat părintele biblioteconomiei, documentării și științei informării, ziua sa de naștere este serbată ca ziua bibliotecarilor indieni. În 1957, guvernul indian îi acorda cea mai înaltă distincție națională pentru realizările sale în domeniul biblioteconomiei.

Toți cercetătorii contemporani îl omagiază pentru meritele sale incontestabile în progresul biblioteconomiei. Recent, pe 7 aprilie 2013, Bertrand Calenge, probabil cel mai important teoretician francez al momentului, într-un articol postat pe internet, scria: „Nu este momentul să prezentăm toate lucrările acestui mare bibliotecar. Să ne amintim caracterul vizionar al clasificării *pe fațete*, pe care el a creat-o, numită Clasificarea Colon. Chiar dacă structura sa a fost puțin aplicată la colecțiile bibliotecilor, apariția digitalului a arătat caracterul ei premonitoriu, întrucât webul semantic se inspiră din unul din principiile clasificării pe fațete iar plasticitatea clasificărilor chiar «tradiționale» găsește o nouă tinerețe sub acest demers"[57].

S.R.Ranganathan și-a început cariera de bibliotecar în 1924 ca director al Bibliotecii Universității din Madras, câștigând concursul la care se înscriseseră 900 de candidați. Nici el nici ceilalți nu aveau studii de biblioteconomie. Curând după numire, constată că nu are cunoștințele de biblioteconomie necesare spre a conduce și moderniza o bibliotecă universitară. Pleacă pentru a se instrui în Marea Britanie, unde se înscrie la Universitatea din Londra, singurul loc din această țară unde se învăța biblioteconomie.

Matematician de formație se simte atras de clasificare. Constată deficiențele Clasificării Zecimale Universale (CZU) și caută alte căi de organizare a publicațiilor din biblioteci în funcție de conținutul acestora. El a demonstrat profesorilor londonezi că, potrivit sistemului CZU, orice carte poate fi clasificată din cel puțin două puncte de vedere diferite (de exemplu, o carte despre *istoria Indiei* poate fi clasificată la *India* și *istorie*.) Așa ajunge la Clasificarea Colon, pe care o perfecționează la revenirea sa în țară.

Primii ani după întoarcerea sa de la Londra au fost dedicați problemelor legate de gestionarea și clasificarea colecțiilor Bibliotecii Universității din Madras. Din această perioadă datează cele două realizări importante ale sale: *Cele cinci legi ale biblioteconomiei* (1931) și *Sistemul de Clasificare Colon* (1933)[58].

Timp de douăzeci de ani, cât se află la conducerea Bibliotecii Universitare din Madras, el va sprijini crearea Asociației Bibliotecarilor din Madras, va

milita în întreaga Indie pentru înființarea de biblioteci publice cu acces liber, precum și a unei biblioteci naționale importante.

După un conflict cu conducerea universității, pleacă de la Madras și devine profesor de biblioteconomie la Universitatea Hindusă Banaras din Varanasi, unde, timp de patru ani, va clasifica 100.000 de cărți. Între anii 1944-1953, el a condus Asociația Bibliotecarilor Indieni. A părăsit-o ca un gest de frondă constatând că Biblioteca Publică din Delhi a ales să utilizeze Sistemul Zecimal de Clasificare Dewey în loc de Clasificarea Colon. Una dintre ultimele realizări majore ale lui Ranganathan a fost crearea, în 1962, a Centrului de Cercetări în Documentare și Învățământ ca departament al Institutului Indian de Statistică din Bangalore, unde a fost director onorific timp de cinci ani. Între lucrările reprezentative ale lui Ranganathan citām: *Prolegomena to Library Classification (Noțiuni introductive la clasificarea de bibliotecă), The Five Laws of Library Science (Cele cinci legi ale biblioteconomiei), Colon Classification (Clasificarea Colon), Classified Catalogue Code: With Additional Rules for Dictionary Catalogue Code (Codul catalogului tematic: cu reguli suplimentare pentru normele dicționarului aferent catalogului), Library Administration (Administrarea bibliotecilor), Indian Library Manifesto (Manifestul bibliotecii indiene), Library Manual for Library Authorities (Manual pentru fișierele de autoritate din biblioteci), Librarians and Library Workers (Manual de biblioteconomie pentru specialiștii din biblioteci, bibliotecari și alți lucrători din biblioteci), Classification and Communication (Clasificare și comunicare), Headings and Canons, Comparative Study of Five Catalogue Codes (Teme și norme: studiu comparativ asupra a cinci seturi de principii de organizare)*. Dacă despre *Clasificarea Colon* nu se vorbește decât în cercurile de specialiști și este aplicată în puține locuri, nu același lucru se poate spune despre Legile lui Ranganathan, care, prin simplitatea și adevărul cuprins în ele, se bucură în continuare de o recunoaștere universală. Să vedem cum le-a gândit savantul indian.

Legea numărul 1: *Cărțile sunt făcute spre a fi citite*

Prima lege enunțată de Ranganathan are în vedere sensul existenței bibliotecilor. Se știe că, foarte adesea, bibliotecile au în primul rând în vedere păstrarea cât mai îndelungată a cărților și nu lectura acestora. El nu contestă faptul că păstrarea pe lungă durată a cărților în bibliotecă nu este importantă, dar acest lucru nu trebuie să împiedice larga lor utilizare. Fără o largă folosință, cărțile își pierd din valoare. Legat de acest lucru, Ranganathan arată cât de relevante sunt mijloacele prin care să fie extins accesul la cărți (localizarea bibliotecii, programul cu publicul, accesul la colecții pe calea împrumutului, valoarea personalului etc.) .

Legea numărul 2: *Fiecărui cititor – cartea sa*

Această lege se referă la dreptul fiecărei persoane de a obține cărți spre a le citi. Toți cetățenii unei comunități au dreptul la lectură într-o bibliotecă, iar lectura este baza educației, unul din drepturile ființei umane într-o societate modernă și democratică, consideră Ranganathan. Bibliotecarii trebuie să cunoască bine cititorii pe care îi servesc. Publicațiile pe care biblioteca le achiziționează vor răspunde integral intereselor acestor cititori și trebuie depuse toate eforturile ca ei să fie atrași spre bibliotecă. De aceste lucruri urmează să țină seama atât bibliotecarii cât și conducerea bibliotecilor.

Legea numărul 3: *Fiecărei cărți – cititorul său*

Această lege este apropiată de precedenta lege, dar accentul este pus acum pe *carte*, pe document, considerând că fiecare unitate documentară din bibliotecă își are cititorul său. Pentru aceasta, publicațiile trebuie făcute cunoscute cititorilor. Accesul la documentele bibliotecii nu se poate face decât în momentul în care cititorul ia legătura direct cu documentul, analizându-l – în cazul documentelor format hârtie. Or, acest lucru nu este posbil decât dezvoltând accesul direct la colecții (accesul liber la raft, cum mai spun unii bibliotecari români). Extinzând considerațiile lui Ranganathan, în cazul documentelor electronice de astăzi, accesul parțial la document sau la informațiile despre document este o altă cale, modernă, de cunoaștere a conținutului documentelor.

Legea numărul 4: *Să economisim timpul cititorului*

Această lege privește o problemă care datează de la începutul existenței bibliotecilor. Ea are legătură cu managementul de bibliotecă. Prin creșterea numărului de publicații în biblioteci, apreciază Ranganathan, accesul la colecții este tot mai dificil și timpul de așteptare al cititorului crește. Dacă biblioteca deține colecții bogate și este apropiată de domiciliul cititorului sau locul său de muncă, dacă este bine organizată, dacă are un sistem modern de acces la colecții, instrumente de control bibliografic al publicațiilor bine puse la punct (cataloage, bibliografii, sisteme de referințe încrucișate), sisteme de împrumut eficiente, atunci vom putea cu adevărat economisi timpul cititorului.

Legea numărul 5: *Biblioteca este un organism în continuă dezvoltare*

Bibliotecile, consideră pe bună dreptate Ranganathan, se află într-o continuă schimbare. În primul rând cresc colecțiile fizice, fapt care presupune extinderea spațiului de depozitare și de primire a cititorilor. Totodată, crește numeric și personalul și se construiesc noi clădiri de bibliotecă. La acestea se adaugă astăzi, am spune noi, deselecția, neprevăzută de Ranganathan atunci, care constă în eliminarea din circuitul direct al lecturii a documentelor obsolescente , altfel bibliotecile ar muri strivite de pletora tipografică.

Numeroşi specialişti contemporani încearcă să acomodeze Legile lui Ranganathan cu vremurile noastre. Dintre numeroasele variante moderne de reinterpretare a acestor legi, vom prezenta în continuare câteva adaptate societăţii digitale.

Fostul preşedinte al Asociaţiei Bibliotecarilor Americani între 2005 şi 2006, Michael Gorman, în lucrarea *Future Libraries: Dreams, Madness, and Realities* (*Bibliotecile viitorului: visuri, nebunie, realităţi)*, publicată în 1995, şi apoi şi în *Our Singular Strengths: Meditations for Librarians (Propria noastră putere: să ne gândim la bibliotecari)* din 1998, ambele publicate de ALA, propune alte cinci legi ale bibliotecilor: 1. *bibliotecile servesc umanităţii;* 2. *respectaţi toate formele prin care sunt transmise cunoştinţele;* 3. *folosiţi tehnologia în mod inteligent pentru perfecţionarea serviciilor de bibliotecă;* 4. *sprijiniţi accesul liber la cunoştinţe;* 5. *omagiaţi trecutul şi creaţi viitorul.*

Cu aplicaţii stricte la web, bibliotecarul Alireza Noruzi propune, în lucrarea *Application of Ranganathan's Laws to the Web (Aplicaţii ale Legii lui Ranganathan la web)*, publicată în anul 2004, următoarele legi: 1. *resursele web sunt pentru utilizare;* 2. *fiecărui utilizator – propria sa resursă web;* 3. *fiecărei resurse web – utilizatorul ei;* 4. *economisiţi timpul utilizatorului;* 5. *web este un organism în continuă dezvoltare.*

Carol Simpson, în 2008, se raportează la documentele multimedia contemporane şi propune: 1. *documentele multimedia sunt pentru utilizare;* 2. *fiecare utilizator cu informaţia sa;* 3. *fiecare document multimedia cu utilizatorul său;* 4. *economisiţi timpul utilizatorului*[59].

Bertrand Calenge propune înlocuirea termenului *carte* cu termenul *cunoştinţe*. În formularea sa, Legile lui Ranganathan, cu explicaţiile de rigoare, arată astfel: 1. *cunoştinţele sunt făcute spre a fi folosite* (activitatea bibliotecarului nu se justifică decât prin partajare socială, nu prin sacralizare); 2. *fiecare utilizator cu cunoştinţele sale* (e necesar să identifici nevoile de cunoştinţe necesare fiecărui utilizator); 3. *fiecare cunoştinţă cu cititorul său* (orice cunoştinţă este utilă, bibliotecarul trebuie să găsească utilizatorul care are nevoie de ea); 4. *să economisim timpul cititorului* (bibliotecarul trăieşte sub presiunea lui „just on time", căci utilizatorul are prioritate); 5. *biblioteca este un organism în continuă dezvoltare* (biblioteca se reînnoieşte neîncetat, ea este asemătoare unui organism în simbioză cu comunitatea sa)[60].

Dintre marii bibliotecari ai secolului al XX-lea, vom mai aminti doar numele englezului Douglas John Foskett (1918-2004), autor al unor sisteme de clasificare pe faţete. A lucrat în mai multe biblioteci englezeşti, în care a încercat să-şi pună în practică ideile despre clasificarea documentelor. Prin anii '50, a

înființat Classification Research Group (Grupul de Cercetări în Clasificare). A fost membru, timp de patru ani, al Comitetului Internațional Consultativ UNESCO pentru Biblioteci, Documentare și Arhive și expert UNESCO în biblioteconomie, cu misiuni în diferite regiuni ale globului. Între lucrările reprezentative realizate de D.J. Foskett citãm: *Library Classification and the Field of Knowledge (Clasificarea de bibliotecă și domeniile cunoașterii),* 1958; *Information Service in Libraries (Serviciile de informare în biblioteci),* 1967; *Classification and Indexing in the Social Sciences (Clasificarea și indexarea în științele sociale),* 1974; coautor, alături de A. Kent, al lucrării *Encyclopedia of Library and Information (Enciclopedia bibliotecilor și a informării),* 1980; *Reader in Comparative Librarianship (Antologie de biblioteconomie comparată),* 1983; *Pathways for Communication: Books and Libraries in the Information Age (Căi de comunicare: cărți și biblioteci în epoca informației).*

În secolul al XX-lea au loc și importante inovații tehnologice în biblioteci. Ele s-au concretizat în intervalul 1960-1980, după care au continuat în direcția perfecționării activităților și serviciilor. Noile tehnologii aveau în vedere *selecția și achiziția colecțiilor, catalogarea și clasificarea, producția de cataloage și indici pentru public, stocarea documentelor în biblioteci, circulația.*

Achiziția centralizată începe a fi făcută în Statele Unite și Marea Britanie după 1960 în urma unor acorduri încheiate între biblioteci și librari. Acest lucru a devenit posibil și eficient datorită adoptării unui instrument universal de informare bibliografică, ISBN, ca identificator unic al materialelor tipărite. Prima consecință a acestui fapt a fost o diminuare importantă a numărului de bibliotecari care se ocupau cu această operație. Cele mai receptive au fost micile biblioteci, care nu dispuneau de personal suficient care să se ocupe în exclusivitate cu problema achizițiilor. Marile biblioteci, bibliotecile universitare, în primul rând, au fost destul de reticente în a accepta achiziția în cooperare, întrucât ele aveau propriul lor sistem de lucru bazat pe o bună colaborare cu utilizatorii – cadrele didactice, în primul rând. O trăsătură definitorie a dezvoltării serviciilor tehnice în biblioteci presupune ca teoria, care este o succesiune logică de sarcini ce pot fi aplicate într-un mod corect și ordonat, să fie însoțită de practică pentru validare.

În privința catalogării, până la mijlocul deceniului al șaptelea, toate bibliotecile lucrau în izolare, folosind fiecare practici proprii de catalogare atât pentru activitățile interne, cât și pentru public. Aceste practici erau, de fapt, mai aproape de interesele bibliotecarilor decât de cele ale publicului.

Vechile reguli de catalogare datau de la începutul secolului și le aplica fiecare după cum i se părea mai potrivit. Apariția formatului de catalogare

MARC și ulterior a UNIMARC a reprezentat o adevărată revoluție pentru catalogatori. Centralizarea serviciului de catalogare a însemnat pentru cele mai multe țări care l-au aplicat o reală economie de timp și bani, eliberând personalul de activitățile catalografice de rutină și punându-l astfel la dispoziția solicitărilor cititorilor. Descrierea bibliografică odată realizată este folosită de toți cei care aveau aceeași publicație – iată marele avantaj al sistemului. Aplicarea pe scară largă a formatului MARC a însemnat producția de date bibliografice de bună calitate, compatibile. S-au realizat astfel centre naționale de descriere bibliografică computerizate. De la cumpărarea de fișe de la Library of Congress s-a ajuns la obținerea de date bibliografice electronice, pe bază de abonament, de la marea agenție informatizată OCLC. Una din dificultățile pe care bibliotecile trebuie să le rezolve privește conversia cataloagelor vechi în cataloage informatice. Acest gen de probleme sunt presante în bibliotecile deținătoare de milioane de înregistrări și unde există încă funcționale mai multe tipuri de cataloage. Cele tradiționale însă nu pot oferi decât informații pe loc, neputând fi accesate prin internet. Aceasta împiedică accesul la informații a celor de la distanță și îngreunează realizarea marelui deziderat al oamenilor – *controlul bibliografic universal*.

Realizări recente au în vedere cooperarea între mai multe agenții bibliografice naționale în vederea punerii în comun a resurselor bibliografice. Pe de altă parte, OCLC și-a creat agenții europene pentru a grupa date bibliografice din cât mai multe țări ale lumii. Dacă acest lucru era de neconceput acum 50 de ani, iată că astăzi el devine realitate. Asocierea mai multor biblioteci în cadrul unor proiecte costisitoare de investiții în vederea implementării unor sisteme integrate a devenit, de asemenea, o realitate contemporană.

O altă dezvoltare contemporană privește programul *Catalogarea înaintea publicării* (*Cataloguing in publication* – CIP) aplicat astăzi de majoritatea bibliotecilor naționale. Scopul acestui program este să ofere date de identificare asupra fiecărei cărți nou apărute. Pe baza CIP, de exemplu, Biblioteca Națională a Românei editează anual un repertoriu cu producția tipografică românească. Este singurul mod de a ști ce s-a tipărit la noi, în condițiile inexistenței unui sistem editorial organizat.

După aprecierea specialiștilor, pricipalul obstacol care a trebuit depășit de bibliotecari în secolul XX a fost cel de *natură psihologică*. Bibliotecarii erau obișnuiți cu un anumit tip de activitate, cu un anumit ritm de lucru, iar acceptarea sistemelor automatizate s-a făcut cu mare dificultate. Erorile din primii ani de aplicare a programelor informatice au reprezentat un argument serios de respingere a acestora de către adversarii modernității. Principalii

dezavantajați de aplicarea cu întârziere a tehnologiilor informatice au fost însă utilizatorii.

Bibliotecarii s-au obișnuit acum cu ideea că sistemele informatice nu rezolvă decât o parte din activitățile rutiniere dintr-o bibliotecă, munca manuală continuând să ocupe un loc important în sarcinile lor cotidiene. Niciun calculator nu poate examina, de exemplu, în locul catalogatorului, conținutul fiecărei cărți intrate în bibliotecă spre a o cataloga și indexa. Greșelile făcute de catalogatori în cazul prelucrării în sistemele informatice sunt mai greu de corectat decât atunci când prelucrarea se făcea manual. Această muncă cere concentrare, cultură și atenție la detaliu.

PREGĂTIREA PROFESIONALĂ

Aproape întreaga educație, din Evul Mediu până în secolul la XIX-lea, s-a făcut prin ucenicie la locul de muncă. Expresia care circula curent în epocă era „înveți făcând".

Extinderea revoluției industriale în secolul al XIX-lea a determinat modificări sociale importante, între care și cele legate de profesii și educația profesională. Au apărut noi profesii, a crescut numărul de ocupații care aspiră la statutul de profesii, s-au înființat corpuri profesionale care își asumă rolul de „asociații de calificare", îndeosebi pentru noile profesii, s-au introdus examinările ca mijloc de testare a competențelor. Universitățile încep și ele să crească numeric, dar acceptă cu greu să facă o instruire profesională a studenților continuându-și vechea lor misiune de a realiza o educație dedicată cultivării ființei umane.

Biblioteconomia ca profesie cu funcții distincte începe să se dezvolte abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Tot în această perioadă iau naștere și primele școli care formează bibliotecari. Am prezentat mai devreme dificultățile pe care a trebuit să le înfrunte Melvil Dewey prin crearea, în 1887, a primei școli de biblioteconomie la Universitatea Columbia (*School of Library Economy*).

Nevoia de un număr mai mare de bibliotecari apare odată cu dezvoltarea învățământului de diferite grade. Toate instituțiile școlare dispuneau de biblioteci. Totodată, generalizarea învățământului primar a dus la creșterea numărului de cititori în bibliotecile publice și a cererii de bibliotecari calificați. Acest fenomen este vizibil în Europa postnapoleoniană, spre mijlocul secolului al XIX-lea, și în SUA, după Războiul Civil din 1861-1865.

Rolul dezvoltării educației profesionale a revenit asociațiilor profesionale nou-create. Acestea, după obținerea aprobărilor legale, s-au ocupat cu educarea, instruirea și certificarea celor recrutați.

În Marea Britanie, în 1877, s-a înființat Library Association (LA), care și-a propus „să unească toate persoanele angajate în biblioteci sau interesate de munca de bibliotecă în scopul de a promova cea mai bună administrare a bibliotecilor existente"[61]. După modelul structurii profesionale americane, Library Association a început organizarea primelor cursuri pentru pregătirea bibliotecarilor spre sfârșitul secolului al XIX-lea. Fondatorii asociației și-au dat seama că pregătirea unor profesioniști de calitate nu s-ar putea realiza decât pe baza unui curriculum care să se finalizeze printr-un sistem de examinare și certificare. LA a stabilit și standardele practicii de bibliotecă pe care trebuie să le îndeplinească viitorii bibliotecari. Este începutul procesului prin care LA va fi recunoscută ca autoritate națională pentru calificarea bibliotecarilor.

Sistemul de formare profesională din Marea Britanie, la care ne referim în continuare, este astăzi unul din cele mai bine organizate din lume.

Ca profesioniștii din biblioteci să joace un rol esențial în managementul informației și ca informația să devină cu adevărat o forță socială majoră, indiferent în ce sector este utilizată – public, universitar, economic –, specialiștii britanici perfecționează în permanență programele de învățământ din acest domeniu.

După englezii Jones și Sprague[62], specialiștii din bibliotecile contemporane britanice trebuie să aibă următoarele calități: abilități de integrare efectivă în activitatea din bibliotecă; capacitatea de a stăpâni informația; mobilitate; abilități în tehnologia informării și a comunicării (ICT); competențe în a consilia și orienta.

Educația contemporană britanică în știința bibliotecii de după 1980 a fost puternic influențată de ICT. Dezvoltarea informației digitale, a mesageriei electronice, a bazelor de date accesate prin Internet, a produselor multimedia și a sistemelor manageriale de informare au determinat modificări structurale în educația de bază și în cea continuă[63].

În Marea Britanie, din inițiativă guvernamentală, au fost create o serie de organisme care sprijină pregătirea profesională în informare și documentare. Astfel, au luat ființă Joint Information Services Committee (JISC), Wolfson Challenge și New Opportunites Fund, care au elaborat mai multe proiecte și rapoarte privitoare la educația în informare[64].

Multe din programele stabilite de LA au în vedere *educarea și instruirea utilizatorului din rețea* și *dezvoltarea tehnologiei informației (IT)*. Aspectul legat de IT cuprinde, între altele, extinderea serviciilor de informare în campus,

evaluarea resurselor de informare electronică, identificarea şi dezvoltarea serviciilor prin Internet, multimedia şi alte servicii bazate pe IT.

Există două niveluri ale educaţiei ICT: nivelul de bază şi nivelul avansat. *Nivelul de bază* este cel recomandat de European Computer Driving Licence şi presupune ca personalul să ştie să ofere acces la informaţie şi să-şi însuşească noţiunile recente în domeniul accesului la distanţă în serviciile publice. *Nivelul avansat* presupune însuşirea următoarelor competenţe: navigator în reţea; specialist IT în web design, e-mail, intranet; consultant în informare – referinţe asupra surselor de informare; manager de informare – planificare strategică; educator – instruirea personalului şi utilizatorilor .

În Marea Britanie există o largă varietate de posibilităţi de studiu pentru *formarea iniţială,* de la cele naţionale oferite de stat prin universităţi la cele oferite de diferite asociaţii şi companii private, la acestea din urmă adăugându-se programele regionale extrem de diverse.

Ca modalitate de organizare a transmiterii cunoştinţelor, învăţământul la distanţă virtual cunoaşte o largă dezvoltare în unele universităţi britanice precum cele din Aberdeen şi Sheffield.

O atenţie din ce în ce mai mare este acordată în această ţară *educaţiei continue,* înţeleasă ca o necesitate impusă de creşterea numărului de cunoştinţe.

Încă din secolul trecut, Library Association şi-a organizat un program complex de perfecţionare profesională, cunoscut sub numele de *lifelong learning.* Acest program cuprinde o largă varietate de cursuri, întâlniri profesionale, conferinţe şi seminarii. Coordonarea sa este asigurată de Continuing Education Department, care cooperează cu LA Branches (pe plan regional) şi LA Groups (pentru subiecte specializate). În afară de Library Association, există şi alte organisme în ale căror programe intră perfecţionarea personalului din biblioteci, precum: Institute for Information Scientists (IIS), Association of Special Libraries and Information Bureaux (ASLIB), Task Force Pro Libra (TFPL).

Educaţia continuă la *nivel postuniversitar* s-a extins în aproape toate universităţile din Marea Britanie, care sunt stimulate în a promova această formă de învăţământ. Cursanţilor li se oferă o metodologie specifică pentru acest gen de învăţământ prin însuşirea cursurilor în paralel cu studiul individual. Trebuie precizat că între formele oficiale ale educaţiei continue sunt incluse, de asemenea, conferinţele şi workshopurile. Cursurile de perfecţionare trebuie să aibă un impact direct la locul de muncă – progresul cursanţilor fiind în mod expres urmărit în acest sens. Ceea ce constituie o particularitate a învăţământului biblioteconomic britanic este faptul că temele analizate în timpul educaţiei continue nu provin din programul educaţiei de

bază, cum este în România, ci sunt concepte noi, date experimentale, care ulterior, după verificare, pot fi introduse în curriculum educației inițiale.

Din rapoartele oficiale ale LA aflăm că participarea la cursurile de formare continuă reprezintă atât dorința expresă a personalului (60%), cât și cea a conducerii ierarhice a instituției (40%). În ce privește costurile, acestea sunt suportate în exclusivitate de instituția în care lucrează participantul.

În Marea Britanie există o strânsă cooperare între organismele care se ocupă cu educația continuă a bibliotecarilor. În nordul țării, de exemplu, Northern Training Group și-a format o echipă de specialiști recrutați din treisprezece biblioteci publice din rețeaua Gateshead Libraries and Arts Service și Facultatea de Studii de Informare din Northumbria (Newcastle) pentru organizarea unei așa-numite „biblioteci de învățare", în cadrul căreia se prezintă și analizează diferite tehnici de bibliotecă.

Cursurile de formare la nivel licență și master capătă valoare națională dacă sunt acreditate de Library Association și Institute of Information Scientists. Pentru a fi acreditat, un curs este examinat după următoarele criterii: *relevanța cursului pentru profesia de bibliotecar și specialist în științele informării*; *capacitatea profesională a personalului didactic de predare*; *analiza structurii departamentului în care cursul este implementat*; *relația cu instituția paternă*; *nivelul pregătirii studenților evidențiat de rezultatele finale.*

Școlile oferă o largă varietate de cursuri care acoperă cinci direcții principale de specializare: producerea, comunicarea și utilizarea informației; managementul informației și contextul organizațional; sisteme de informare și tehnologii ale comunicării; mediul și politica informațională; managementul de personal.

În învățământul de specialitate din Marea Britanie, asemănător celui din SUA, disciplinele tradiționale de biblioteconomie aproape au dispărut, luându-le locul cursuri care se referă cu precădere la studiile de informare, uneori cu caracter interdisciplinar precum: *studii de informare și editare*; *informare și comunicare*; *studii de informare și lingvistică.*

BIBLIOTECARUL CONTEMPORAN

Aspecte sociale

John Foskett (1918-2004), nume de referință în biblioteconomia contemporană, în lucrarea *Pathways for Communication: Books and Libraries in the Information Age (Căi de comunicare: cărțile și bibliotecile în epoca informației)*, apărută în 1984[65], consideră că, în secolul al XX-lea, s-au produs modificări importante în statutul și mentalitatea bibliotecarului. Odată cu proliferarea publicațiilor, bibliotecarii ar trăi, după expresia lui, *un proces de alienare*, determinat de neputința de a stăpâni, din punctul de vedere al conținutului, publicațiile pe care le au în grijă, ceea ce îi „discreditează" în ochii cititorului, deprins până atunci cu bibliotecarul omniscient: de la *bibliotecarul savant* se ajunge astfel la *bibliotecarul tehnician* și uneori *funcționar*. Câtă dreptate are Foskett în cele scrise rămâne de analizat.

Ceea ce caracterizează acest secol din punct de vedere biblioteconomic este efortul deosebit al bibliotecarilor în a stăpâni fluxul informațional, efort vizibil încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În prima jumătate a secolului al XX-lea, suntem martorii unei febrile căutări de noi tehnici de stocare și indexare a documentelor. Numărul bibliotecarilor preocupați de acest aspect este reprezentativ.

Pentru înțelegerea transformărilor care au avut loc în secolul al XX-lea trebuie bine analizate evoluțiile sociale care au permis accesul unui număr din ce în ce mai mare de oameni spre carte și bibliotecă. Învățământul elementar devine acum obligatoriu, iar cel liceal cunoaște o dezvoltare fără precedent. Așadar, o corelare a bibliotecilor cu dezvoltarea învățământului explică multe dintre semnificațiile acestei evoluții.

Începutul secolului al XX-lea este marcat și de o creștere importantă a numărului de universități. Numărul tinerilor între 18 și 24 de ani, în Statele Unite, de exemplu, înscriși într-o instituție de învățământ superior crește de la sub 10%, în 1939, la peste 40% în 1975. Spre mijlocul secolului are loc o modificare de concepție în învățământul superior: *trecerea de la modelul bazat pe învățare la modelul bazat pe cercetare.*

Bibliotecile din învățământul superior, care cresc numeric, devin din ce în ce mai mult parte a procesului de învățământ și cercetare, iar bibliotecarul, membru al echipei de cercetare pe latura documentară. Totodată, numărul de femei ajunse bibliotecari devine tot mai mare. Bibliotecarii de astăzi lucrează

deopotrivă pentru utilizatorii din bibliotecă, precum și pentru cei din afara bibliotecii, punându-i în legătură cu vastele resurse informaționale disponibile în noul mediu digital.

În multe țări din lume, cei care lucrează în bibliotecă sunt împărțiți în două mari categorii: *bibliotecarii profesioniști* (care dețin diplomă de licență, master sau doctorat în biblioteconomie și știința informării), care fac muncă de concepție, și *paraprofesioniștii* sau personalul funcționăresc (fără diplomă în domeniu), care întreprind, de regulă, fie activități repetitive, cum ar fi împrumutul de publicații, fie alte munci legate de tehnicile de bibliotecă. În Statele Unite, de exemplu, circa 25% din personalul bibliotecilor sunt profesioniști, iar 75%, paraprofesioniști[66].

Vârsta medie a bibliotecarilor în țările dezvoltate este în jur de 50 de ani, în Statele Unite este de 47 de ani. Tot în SUA, 25% dintre bibliotecari sunt în vârstă de cel puțin 65 de ani. Conform estimărilor, procentul urmează să crească la 58% până în 2019[67].

Mulți dintre cei care lucrează în biblioteci continuă să vină din alte specializări decât cele din domeniul strict biblioteconomic. În bibliotecile din SUA lucrează un număr destul de însemnat de oameni care dețin două mastere, unul în biblioteconomie și altul într-o altă specializare. Aceștia sunt preferați, datorită experienței deținute. Există chiar biblioteci americane, îndeosebi universitare, care cer două mastere, unul în biblioteconomie, iar celălalt în domeniul specializării bibliotecii respective. Titlul de doctor este preferat de aceleași biblioteci universitare pentru creșterea credibilității bibliotecii în rândul cadrelor didactice și cercetătorilor universitari.

În general, bibliotecile universitare prezintă un grad mai mare de atractivitate decât alte tipuri de biblioteci, datorită mai multor factori: munca în interiorul instituției de învățământ superior; o întreagă varietate de sarcini care stimulează inovația; o mai largă flexibilitate a activităților; o relativă autonomie profesională în rezolvarea sarcinilor etc.

Vechea structură ierarhică bazată pe autoritarism a început să dispară. Lanțul de transmitere a comenzilor s-a micșorat, la fel, nivelurile ierarhice prin eliminarea managerilor intermediari. S-a dezvoltat în ultima vreme conceptul de echipă atât în bibliotecile mari, cât și în cele mici. Aceasta nu numai că oferă bibliotecarilor posibilitatea să decidă împreună rezolvarea problemelor curente prin antrenarea tuturor membrilor săi, dar acceptă mai ușor schimbările. Multe biblioteci universitare, îndeosebi cele cu statut similar facultăților, lucrează numai nouă-zece luni pe an, iar specialiștilor li se oferă un an sabatic pentru cercetare și publicare. Datorită specificului muncii în bibliotecă, sunt din ce în ce mai multe biblioteci universitare care

oferă salariaților posibilitatea de a avea un program flexibil, la care se adaugă alternativa de a lucra acasă pe calculator și a transmite datele prin rețeaua de telecomunicații.

Orice bibliotecă își desfășoară activitatea în trei zone specifice: *zona serviciilor tehnice, zona serviciilor publice, zona serviciilor administrative.* Numărul de personal din fiecare zonă este în funcție de mărimea bibliotecii.

Cerințe

În opinia specialiștilor celor mai autorizați din domeniul științei bibliotecii, spre a fi mai eficient, personalul din biblioteci trebuie să întrunească anumite cerințe*: capacitatea de a comunica, de a folosi noua tehnologie, de a accepta schimbarea, de a fi deschis colaborării, de a lucra în echipă, de a planifica* și *de a evalua.*

Capacitatea de a comunica. Biblioteca se numără printre instituțiile în care munca nu se face în izolare. Comunicăm în cadrul bibliotecii cu serviciile cu care avem probleme comune, comunicăm în cadrul echipei, comunicăm cu alte biblioteci, cu finanțatorii bibliotecii și cu utilizatorii.

Capacitatea de a folosi noua tehnologie. Tehnologia tipică în biblioteci are în vedere, în principal, achiziția, selecția, catalogarea, circulația și deselecția. Una dintre marile mutații care a avut loc în biblioteconomia contemporană privește nu atât mijloacele tehnice cât personalul. Acesta trebuie perfecționat spre a face față noilor cunoștințe privind tehnologiile moderne legate de standardele de catalogare, metadatele, comunicarea informațiilor, managementul bazelor de date, controlul bibliografic, selecția materialelor de bibliotecă, licențele de achiziții, proprietatea intelectuală, spre a ne opri asupra celor mai reprezentative. Astăzi, aproape în toate bibliotecile din lume se utilizează tehnologia informatică, aflată într-o continuă schimbare. Se impune educația bibliotecarilor în informare, în cultura informației. Bibliotecarii trebuie să învețe bine să utilizeze internetul, dar și programele de calculator pentru bibliotecă – cel puțin programele utilizate de biblioteca respectivă. Nu este permis, de pildă, ca un bibliotecar să nu știe principiile care stau la baza căutărilor în bazele de date achiziționate de bibliotecă.

Capacitatea de a accepta schimbarea. Lumea noastră se află într-o continuă schimbare. Se știe că numărul de cunoștințe, în medie, se dublează la fiecare opt-zece ani. Bibliotecile urmează un ritm apropiat. Deși, prin tradiție, sunt conservatoare, bibliotecile au devenit astăzi instituții dinamice, care știu să se adapteze conceptelor și tehnologiilor revoluționare ale epocii. Bibliotecarii contemporani sunt din ce în ce mai puțin legați de tradiționalism,

ei posedă solide cunoştinţe de tehnologia informaţiei şi lucrează tot mai mult cu sistemele şi bazele de date online.

Capacitatea de a colabora. Biblioteconomia este, prin definiţie, o ştiinţă cu caracter interdisciplinar. Toate documentele în care se vorbeşte de competenţele profesionale ale bibliotecatilor cuprind ca element distinct capacitatea de a colabora. Există diferite tipuri şi forme de colaborare, de la cea legată direct de locul de muncă până la cea aflată la distanţă. Astăzi creşte din ce în ce mai mult rolul bibliotecii în a transmite informaţii la distanţă. Dacă în trecut utilizatorii veneau în exclusivitate la bibliotecă, acum ei beneficiază de primirea informaţiilor la domiciliu. Potrivit ultimelor estimări, în Statele Unite, circa 63% din instituţiile de învăţământ oferă învăţământ la distanţă. Colaborarea, sub aspect documentar, cu miile de studenţi aflaţi la această formă de învăţământ ar fi imposibilă fără sprijinul bibliotecilor. Pentru a fi satisfăcute toate nevoile de studiu şi cercetare ale studenţilor, se impune păstrarea unei permanente legături cu cadrele didactice ale instituţiei de învăţământ respective. Aceleaşi disponibilităţi de cooperare se cer, poate într-o măsură mai mică, şi în cadrul celorlalte tipuri de biblioteci.

Capacitatea de a lucra în echipă. Între calităţile pe care trebuie să le întrunească un bibliotecar contemporan este şi capacitatea de a lucra în echipă. Munca în echipă presupune spirit de echipă, abilităţi de comunicare, capacitatea de a asculta până la capăt punctul de vedere al altuia, a face compromisuri şi a accepta negocierea .

Capacitatea de a planifica. După al Doilea Război Mondial, odată cu proliferarea documentelor şi informaţiilor şi integrarea tot mai profundă a bibliotecilor în economia, învăţământul şi cultura unor ţări, asistăm şi la naşterea conceptului de planificare a serviciilor de bibliotecă. Bibliotecile nu mai sunt privite ca un scop în sine, scopul lor începe să devină cititorul şi nevoile sale informaţionale. Punctul de plecare al planificarii bibliotecilor porneşte de la cerinţele acestuia. La începutul deceniului al şaptelea al secolului trecut începe să se vorbească despre infrastructura în informare, legată de existenţa unui plan naţional al domeniului. Această infrastructură urma să fie inclusă în planurile naţionale generale de dezvoltare a unei ţări. Se ajunge la concluzia că tehnicile moderne de planificare, după care se stabilesc cerinţele şi se fixează obiectivele, se repartizează resursele şi se verifică rezultatele sunt aplicate atât serviciilor de bibliotecă cât şi celor de informare. Planificarea cuprinde toate etapele circulaţiei documentelor şi informaţiei: *achiziţionarea, prelucrarea, înmagazinarea şi diseminarea.* Planificarea serviciilor de bibliotecă şi informare trebuie făcută în cadrul planificării generale a educaţiei, ştiinţei şi culturii unei ţări – recomandă UNESCO, prin lucrarea lui Victor Carlos Penna, *La planification des services de bibliothèques et de documentation,* apărută în 1971[68]. Sistemul naţional

de informare trebuie planificat plecându-se de la o bază realistă – cea la care se găsesc mijloacele de informare în momentul planificării –, prin utilizarea eficientă a resurselor existente. Este începutul managementului de bibliotecă ce se va dezvolta în deceniile următoare. Toate aceste lucruri trebuie cunoscute de bibliotecari. Ei trebuie să fie propriii lor arhitecți deoarece cunosc cel mai bine ce trebuie făcut în bibliotecă. Pentru aceasta trebuie să se pregătească instruindu-se asupra tehnicilor de planificare. Au nevoie să se familiarizeze cu noțiuni de *marketing*, de *leadership* și de *inovație*.

Marketingul a pătruns relativ recent în biblioteconomie și în alte domenii. Principiile și normele sale se aplică astăzi în toate zonele de activitate ale bibliotecii. Marketingul vine cu o viziune unică asupra bibliotecii având în vedere deopotrivă utilizatorii ale căror cerințe trebuie împlinite, dar și misiunea, rolul și obligațiile personalului. Bibliotecarii trebuie să conștientizeze acest lucru și să acționeze în spiritul principiilor aplicate în instituție.

Leadershipul vizează o poziție de conducere cu un sens foarte larg. Rolul de lider se poate câștiga la diferite niveluri într-o bibliotecă, de la cel al echipei, al grupurilor operative la cel al comitetelor de lucru ad-hoc. Rolul liderului poate fi temporar și de multe ori nu implică atribuții de management. Cu cât o bibliotecă aplică decizii de descentralizare mai ferme, cu atât rolul și numărul liderilor vor crește la fiecare nivel.

Inovația a devenit un concept de mare preț pentru managerii organizațiilor contemporane în permanenta lor competiție. În bibliotecă fiecare post presupune un anumit număr de cunoștințe, dar și tehnici care se dezvoltă și se perfecționează pe măsura trecerii timpului. De aceea, trebuie acordată suficientă atenție ideilor novatoare ale bibliotecarilor, care conduc adesea la simplificarea și rapiditatea efectuării unor operațiuni, dar și la o nouă viziune asupra relațiilor cu utilizatorii.

Inovația se regăsește atât în serviciile tehnice, cât și în serviciile destinate utilizatorilor. Serviciile tehnice cuprind dezvoltarea colecțiilor, catalogarea, sisteme de biblioteci și tehnologia informației. Inovațiile apărute aici se referă la teoria selecției documentelor, standardele din catalogare, metadatele, automatizarea, managementul bazelor de date, controlul bibliografic, proprietatea intelectuală, achiziția de licențe.

Serviciile destinate utilizatorilor cuprind referințele, educația în informare, circulația și împrumutul interbibliotecar. Toți cei care se află în serviciile destinate publicului trebuie să lucreze și direct cu utilizatorii. De acest lucru trebuie să țină seama toți managerii de bibliotecă atunci când distribuie responsabilitățile. Bibliotecarii în relație directă cu utilizatorii trebuie să dispună de calități deosebite: o bună pregătire profesională (cei care lucrează

la referințe, de exemplu, trebuie să fie specialiști în cel puțin două domenii, să dispună de multă diplomație în relațiile cu utilizatorii, să dețină suficiente cunoștințe din domeniile proprietății intelectuale și al dreptului de autor, să stăpânească tehnicile culturii informației și ale științei pedagogice), capacitatea de a conduce workshopuri și a stabili relații de cooperare cu alte biblioteci.

Administrarea bibliotecilor cuprinde toate activitățile manageriale care ajută la o bună funcționare a bibliotecilor. Plecând de la planul stategic al bibliotecii, managerii interacționează cu întregul personal pentru a contribui la realizarea obiectivelor bibliotecii. Cerințele pentru un leadership de calitate implică cunoașterea bugetului, luarea deciziilor, advocacy pentru bibliotecă, comunicarea permanentă în interiorul și în afara bibliotecii.

Capacitatea de a evalua. Evaluarea serviciilor de bibliotecă este, de asemenea, un concept nou, apărut în ultimele decenii. Nu se poate face evaluarea în afara utilizatorilor. De altfel, ultimele programe de evaluare se fac prin utilizatori. Ei sunt cei care dau validitate activităților desfășurate de bibliotecă. Evaluarea este extrem de importantă pentru finanțatorii bibliotecilor, permițând justificarea cheltuielilor făcute pentru întreținerea bibliotecilor. Multe biblioteci evaluează anual diverse departamente sau servicii în vederea îmbunătățirii activității acestora. Analiza cuprinde deopotrivă *servicii, produse* și *procese*. Pentru această acțiune sunt cooptați de regulă specialiști din alte biblioteci, care analizează situația și propun soluții de ameliorare. De regulă, analizele se fac cu privire critică din interiorul, dar și din exteriorul bibliotecii, de pe poziția utilizatorilor. Cultura evaluării, asemănător culturii informației, ar trebui să facă parte din educația profesională a bibliotecarilor.

Ne putem întreba dacă remarcăm o schimbare în atitudinea și comportamentul bibliotecarilor secolului al XXI-lea. Fără îndoială că, așa cum bibliotecarul secolului al XX-lea a înțeles biblioteca altfel decât bibliotecarul secolului al XIX-lea, trecând de pe poziția predominantă de custode spre cea de îndrumător al cititorului, tot astfel bibliotecarul secolului al XXI-lea o percepe și el diferit, în funcție de cerințele epocii actuale.

Generații

Specialiștii americani vorbesc despre generațiile actuale din biblioteci. Cei mai numeroși bibliotecari din bibliotecile americane aparțin generației așa-numite *baby boom*, cuprinzându-i pe cei născuți între 1946 și 1964. Această generație a fost urmată de *Gen X*, cei născuți între 1964 și 1984, puternic reprezentată în bibliotecă. Generația ultimă, *Gen Y*, îi cuprinde pe cei născuți după 1984, care abia au început să lucreze în bibliotecă[69]. Fiecare

generație își are caracteristicele sale. Bibliotecarilor din *Gen X,* de exemplu, le place munca în echipă, se orientează spre activitățile experimentale, au o atitudine pozitivă și un stil înclinat spre colaborare. Nu le place să lucreze în zonele tradiționale ale biblioteconomiei, cum ar fi catalogarea. Preferă tehnologia digitală. Nu se ocupă de obținerea de acreditări tradiționale, cum ar fi masterul promovat de ALA, se simt atrași de alte calificări profesionale, corelate cu știința calculatoarelor. Sunt mai bine plătiți decât bibliotecarii seniori care, cu puține excepții, nu cunosc suficient informatica. Și în privința pozițiilor în bibliotecă diferă de predecesorii lor – nu urmăresc posturi de șefi cu orice preț. Pentru aceștia, stabilitatea pe un post nu este un scop, ei tind mai degrabă să încerce slujbe variate în diferite instituții decât să rămână în aceeași instituție.

Biblioteconomia a suferit și continuă să sufere încă în diferite părți ale globului, inclusiv în România. Profesia de bibliotecar este considerată, de regulă, o profesie feminină și remunerată ca atare. Salariile în acest domeniu sunt inferioare altor profesii intelectuale, cum ar fi cadrele didactice. În Statele Unite, de unde avem iarăși mai multe date, salariul mediu al bibliotecarilor cu vechime în marile bibliotecile universitare și de cercetare variază între 55.000 și 60.000 de dolari anual. Salariul mediu al unui începător este aproximativ de 40.000 de dolari. Salariile diferă în funcție de dimensiunea bibliotecii, de posibilitățile instituției finanțatoare, de localizarea geografică și de nivelul de trai din regiunea respectivă. La acestea se adaugă beneficiul anual, plata asigurărilor de pensie, alte stimulente în funcție de resurse.

Deși în profesie lucrează mai multe femei, majoritatea posturilor de conducere în bibliotecile din SUA, dar și în țările UE, sunt deținute de bărbați. Dacă, înainte de anul 1950, nicio femeie nu era director de bibliotecă, astăzi numărul acestora a ajuns totuși la un procent de circa 15%. Cu toate acestea, salariile acestora sunt inferioare celor ale bărbaților, cu un procent care variază între 5 și 10%. În Statele Unite, există o tendință de unificare a salariilor pe plan național, astfel încât bibliotecarii care lucrează în instituțiile de stat, în același tip de bibliotecă și cu aceleași condiții de calificare și vechime să primească un salariu aproximativ egal.

În multe biblioteci universitare americane, salariile bibliotecarilor universitari sunt egale cu ale cadrelor didactice de același grad, ceea ce în țările europene nu se întâmplă decât arareori. De asemenea, personalul este clasificat asemănător celui universitar: directorul bibliotecii este asimilat decanului de facultate, șefii de departamente, șefilor de catedră etc. Un asemenea sistem funcționează și în Republica Moldova la o universitate privată. În locurile unde acest sistem funcționează, promovarea are în vedere mai multe criterii:

realizările la locul de muncă, realizările profesionale, realizările în educarea utilizatorilor. Principalul avantaj care rezultă din acest statut este legat de participarea bibliotecarilor în structurile de conducere ale universității – senat, consiliul facultății –, unde pot susține cauza bibliotecii, îndeosebi în ce privește bugetul. În unele biblioteci americane se fac presiuni asupra personalului de a face mai multă cercetare și a publica lucrări, aspecte care se fac în detrimentul muncii cu cititorii. De asemenea, statutul de cercetător le cere muncă suplimentară. Cercetările și studiile sunt făcute în afara celor 40 de ore săptămânale prestate la locul de muncă, adică în timpul lor liber.

Serviciile aduse profesiei reprezintă un procent important în evaluarea lucrătorilor din biblioteci. Gradul de participare la viața profesională prin lucrări de biblioteconomie, granturi de cercetare, participări la conferințe locale, regionale, naționale și internaționale este marcat prin puncte. De regulă, cu cât bibliotecarul este mai vechi în profesie, cu atât cerințele profesionale sunt mai mari. Pentru promovări, care se fac după cinci-șase ani de funcționare într-o bibliotecă, se cer contribuțiile candidatului în bibliotecă și în afara acesteia, articolele publicate, recomandări din bibliotecă și din afara acesteia etc. Toate acestea sunt analizate de un comitet special constituit în acest sens, care recomandă sau nu promovarea. Directorul este factorul decident.

Educația continuă în SUA cuprinde noțiuni care să permită bibliotecarului să-și continue activitatea pe postul pe care îl deține sau să se pregătească pentru o nouă poziție. În biblioteci, educația continuă este realizată pe diferite căi. În mod obișnuit, când sunt identificate anumite cerințe ale unui grup, se organizează un curs de pregătire în interiorul bibliotecii. Cursul poate fi ținut de un expert din interiorul bibliotecii sau de unul adus din afara instituției. Există și cursuri organizate online. Participările la reuniuni locale, regionale și naționale constituie alte oportunități de formare pentru personalul bibliotecii. Nevoia de cursuri de formare continuă este resimțită acut de către bibliotecile americane datorită tehnologiilor din în ce mai complexe din biblioteci care trebuie înțelese și aplicate.

Asociațiile profesionale oferă un bun prilej profesioniștilor din biblioteci să se întâlnească cu colegii din țară, să afle noutăți despre profesie, să-și îmbunătățească munca și să se informeze despre noi locuri de muncă. În Statele Unite există asociații diferite nu numai pentru fiecare tip de bibliotecă, dar adesea și în funcție de specificul activității desfășurate, pe tipuri de utilizatori sau colecții. Dintre acestea menționăm: Special Library Association, Association of Academic Health Sciences Libraries, Medical Library Association, Society of American Archivists, International Association of

Music Libraries, Archives & Documentation Centers, American Theological Library Association, American Association of Community Colleages etc. Toate acestea se află în structura ALA fie ca diviziuni, fie ca secțiuni ale acesteia. Asociațiile profesionale specializate editează cel puțin o publicație serială de profil, unele au chiar mai multe. La acestea se adaugă lucrări monografice. Dintre jurnalele profesionale americane cele mai cunoscute citãm: *Library Journal; College & Research Libraries; Journal of Academic Librarianship; Journal of American Society for Information Science and Technology; Reference Services Review, Interlending & Document Supply, Library Administration and Management; A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage; Reference & User Services Quarterly; Information Technology and Libraries; LOEX Quarterly; D-Lib Magazine* etc. Toate aceste publicații au rolul de a ajuta comunitatea bibliotecară americană să fie la curent cu problemele profesiei.

Datorită fenomenului globalizării, resimțit și în domeniul bibliotecilor, pregătirea profesională a bibliotecarilor urmează un proces de uniformizare. Europa are deja forme unitare de învățământ și evaluare, la fel și Statele Unite. În alte părți ale lumii, cum ar fi Asia, Africa sau America Latină, gradul de dezvoltare economică mai redus impune programe de studii diferite, de regulă mai simple. Totuși ne apropiem de momentul unui curriculum standard internațional și în domeniul biblioteconomiei. Aproape în toate programele de studiu din lume se regăsesc câteva discipline considerate fundamentale: *dezvoltarea colecțiilor, catalogarea, referințe* și *management*. La acestea se adaugă cursuri referitoare la *tehnologia informației* și *documentele electronice*.

Note

1. HESSE, Léopold-August-Constantin. *Bibliothéconomie: instructions sur l'arrangement, la conservation et l'administration des bibliothèques*. Paris: J.Techener, 1839.

2. DIMA-DRĂGAN, Corneliu. *Bibliologie generală*. Fascicola I. *Organizarea și prelucrarea colecțiilor*. București: Universitatea din București, 1976, p.7.

3. THEODORESCU, Barbu. *Manualul bibliotecarului*. București: Editura Casei Școalelor, 1939, p. 110.

4. Termenul de bibliografie, după cum menționează Barbu Theodorescu în *Manualul bibliotecarului*, apare în 1839 în revista lui Gheorghe Asachi *Albina Românească* – e vorba de numele unui dicționar francez-român, denumit *Bibliografia românească*.

5. MILKAU, Fritz. *Handbuch des Bibliothekswissenschaft*. 3 vol. Leipzig: Harrassowitz, 1931-1942.